

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Financial Times ja The Economist Eestist 2008–2009

Magistritöö (30 EAP)

Hans Lõugas

Juhendaja:
prof. em. Peeter Vihalemm

TARTU

2010

*Star reformer squeezes
spending to stay afloat*

The Economist, 26.02.2009

SISUKORD

1. Sissejuhatus.....	4
2. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	6
2.1. Euroopasse siirduv Eesti.....	6
2.2. Diskursiivne konstrueerimine.....	9
2.3. Eesti diskursus: “särav täht”?.....	10
2.3.1. Rühmitamisprobleem: post-kommunistlikest riikidest Põhjamaadeni.....	15
2.4. Muutunud kontekst: 2008–2009 majanduskriis.....	17
2.4.1. Eesti majanduse põhinäitajad.....	18
2.4.2. Kriisi jõudmine avalikkusesse.....	21
3. Uurimisküsimused. Valim. Metoodika.....	23
3.1. Uurimisküsimused.....	23
3.2. Valim.....	25
3.3. Uurimismeetodid.....	27
3.3.1. Kontentanalüüs.....	27
Teemavaldkonnad.....	29
3.3.2. Kombineeritud sisuanalüüs.....	31
3.3.3. Diskursuseanalüüs.....	32
4. Tulemused.....	34
4.1. Kontentanalüüsi tulemused.....	34
4.1.1. Artiklite hulk.....	34
4.1.2. Artiklite modaalsus.....	35
4.1.3. Ajaline dünaamika.....	38
I periood.....	39
II periood.....	42
III periood.....	46
Teemavaldkonnad kolmes perioodis.....	48
4.2. Kombineeritud sisuanalüüsi tulemused.....	51
4.2.1. Poliitika.....	52
Julgeolek.....	52
Eurointegratsioon.....	58
Demokraatlik ja stabiilne poliitiline areng.....	64
Tööpoliitika.....	66
4.2.2. Majandus.....	69
Majanduskasv.....	69
Rahakriisi ahel.....	71
Kursi devalveerimine.....	76
Eurole üleminek.....	80
Investeeringute vajadus.....	84
4.2.3. Sotsiaalsed probleemid.....	86
Inimareng ja tervishoid.....	86
Vähemuste õigused.....	88
4.2.4. Kultuur ja identiteet.....	91
Kultuurilised erinevused.....	91
4.2.5. Keskkond ja energeetika.....	94
Energeetika.....	94
Keskkond.....	95
4.2.6. Muu.....	96

Küberareng.....	96
5. Järeldused ja diskussioon.....	101
5.1. Eesti diskursiivne konstrueerimine.....	101
5.1.1. Ohtlik Eesti	102
5.1.2. Eesti tuleproov	104
5.1.3. Karastunud Eesti	105
5.1.4. Venemaa poolt ohustatud Eesti.....	106
5.1.5. Poliitiliselt hägustunud Eesti	108
5.2. Järeldused: Eesti käsitluse muutumine	109
5.3. Diskussioon.....	111
Meetodi kriitika ja refleksioon.....	113
6. Kokkuvõte.....	115
7. Summary	119
8. Kasutatud kirjandus	122
Andmeallikad	127
Märkused	130
Lisa 1. Majanduskriis ajateljel	131
Lisa 2. Lisatabelid.....	141

1. SISSEJUHATUS

Esimesesd jäljed praeguse Eesti alal kujunema hakkavast inimühiskonnast on pärit ligi 11 000 aasta tagusest ajast. Asudes tänapäevase Euroopa äärealal, võisid juba sellel eelmodernsel ühiskonnal olla kontaktid antiikaegse Euroopa südamega (Lõugas 1996). Keskaja alates liideti Eesti alad Euroopa geopoliitilisse ja kultuurilisse ruumi ja ka järgnev areng võõrvõimude all võnkus samas rütmis ülejäänud Euroopaga. Rahvusriigi loomine langes ühte ritta teiste suveräänsete riikide väljakuulutamisega selles maailmajaos. On arusaadav, miks tugevalt Eesti ajalugu ja kultuuri mõtestanud Lennart Meri väitis, et Eesti Euroopa identiteet on alati olnud iseenesestmõistetav (Meri 2000).

Taastades 1991. aastal ligi poole sajandi pikkuse okupatsiooni järel iseseisvust oli Eesti justkui taas nullpunktis – Eesti Euroopasse kuulumist tuli hakata taas looma ja taas tõestama. Eesti asus oma ühiskondlikku formatsiooni kiirkorras uuendama, eesmärgiks jõuda sinna, kuhu ülejäänud osa Eestile oluliselt maailmast ehk arenenud Euroopa vahepeal oli jõudnud. Nende püüete märgiline sihtpunkt oli liikmelisus Euroopa Liidus, mis oli loodud Euroopa rahvaste ja riikide heaolu ja arengu edendamiseks, ja NATO-s, mille eesmärk oli tagada rahu läbi sõjalise liidu. Kui Eesti 2004. aastal mõlema organisatsiooniga liitus, oli sihini jõutud.

See näis ühest küljest „ajaloo lõpu“ Eesti variandina, sest suured eesmärgid olid täidetud. Eesti oli institutsionaalselt Euroopas, seotud selle reeglite, normide ja bürokraatiaga, ja liitumisele järgnenud tempokas majanduskasv näitas, et on vaid aja küsimus, millal Eesti Euroopasse kuulumise küsimus kaotab täielikult tähtsuse. Eestil oli ka õigus ja kohustus osaleda Euroopa tuleviku kujundamises ilma, et keegi väidaks Jacques Chiraci sõnu kasutades, et oleme lasknud mööda “hea võimaluse suu kinni hoida” (Eesti Päevaleht 2003).

Ent millise kindlusega saab väita, et liikmelisus Euroopa Liidus (ja NATO-s) teeb Eestist veel tingimusteta Euroopa riigi? Milline on Eesti roll Euroopas ja Euroopa Liidus? Kuivõrd on Eesti marginaalne ja tähelepandamatu piiririik, kuivõrd osa 2003. aasta laienemisega saabunud Euroopa uuest hingamisest? Mis moel on Eesti osa Euroopa ees seisvatest probleemidest ja nende lahendustest? Millised ohud ja võimalused seostuvad Eestiga Euroopas? Need ja teised samalaadsed küsimused piitsutavad uurimistöö tegemiseks tagant käesoleva töö autorit.

Nendest lähtuv uurimistöö lähtub mitmest varasemast teoreetilisest kontseptsioonist. Eestit käsitletakse siirdeühiskonnana. See tähistab postkommunistliku¹ riigi siirdeprotsesse, mis avaldusid nii sotsiaalses, kultuurilises, poliitilises kui ka majanduslikus mõõtnes. Siirdeprotsessid olid ühiskondlikud muutused, millel oli üldjuhul teadvustatud siht, eesmärk. Näiteks majanduslikus mõõtnes oli siirde eesmärk muuta endine plaanimajanduslik ühiskond toimivaks turumajanduseks. Eesti siirdeühiskonnas on just majandusliku mõõtna arvestamine kriitilise tähtsusega, sest see aitab mõista Eesti rahvusvahelise eduloo kujunemist ja majanduse rolli ühiskonna välisel hindamisel.

Selleks, et uurida Eesti kohta Euroopas ja hinnanguid Eesti siirdeühiskonnale, on võimalik kasutada mitmeid vahendeid ja distsipliine. Peeglik, kust see töö vastuseid otsib, on rahvusvaheline ajakirjandus kahe väljaande, Financial Timesi ja The Economisti näol. Selle aluseks on eeldus, et ajakirjandus ja meedia mõjutavad ühiskonda ja vastupidi. Need kaks pika ajaloo ja väga suure levikuga väljaannet esindavad eelkõige kvaliteetajakirjandust, mis mõjutab (ja on mõjutatud) suure poliitilise, majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ja sümbolilise kapitaliga ühiskonnagruppe.

Nende kontseptsioonide ja selle materjali abiga püüab käesolev magistr töö leida, millisena kujutatakse Eestit välismeedias, arvestades Eesti siirdeühiskonna varasemat edulugu. Töö materjal on ajaliselt piiritletud aastatega 2008–2009, et uurida Eestit välismeedias muutunud kontekstis, mil nii Eesti kui kogu globaalset majandust tabas ebastabiilsus. See on väga sobiv periood selleks, et uurida kuidas murrangulisel perioodil on Eesti kujutamine muutunud, sest muutunud majandusedu võib tähendada ka üldist Eesti eduloo kuvandi pöördumist.

Magistr töö kujutab endast uurimisaruanne, mis on jaotatud nelja põhilisse osasse. Esimeses osas antakse ülevaade põhilistest teoreetilisest ja empiirilistest lähtekohtadest, mida uurimistöö tegemisel on arvesse võetud. Järgmisena tutvustatakse töö eesmärke ja metoodikat nende eesmärkide saavutamiseks. Kolmas osa annab põhjaliku ülevaate tulemustest, mis uurimismaterjali analüüsimisel saadi. Neljandana võetakse tulemused kokku arvestades töö lähtekohti ja esitatakse uurimise põhjal tehtud järeldused.

---

¹ Kirjanduses kasutatakse ka terminit “postsotsialism”. Neid saab eristada kui erinevaid seisundikirjeldusi vastavalt endiste kommunistlike või sotsialistlike ühiskondade kohta, kuid selles töös mõistetakse “postkommunismi” all ühtselt ühiskondi, mis kuulusid enne Nõukogude Liidu lagunemist sotsialismileeri ja kus valitses totalitaarse režiim.

2. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

2.1. Euroopasse siirduv Eesti

Käesoleva töö käsitlus Eesti ühiskonnast tugineb siirdeühiskonna kontseptsioonile, mis on iseseisvuse taastanud Eesti ühiskonna uurimisel olnud kirjanduses domineeriv lähenemine.

Marju Lauristini (1997: 25) määratluse järgi puudutab siirdeühiskonna kontseptsioon ühiskonna struktureelset muutumist ajas, millel on teleoloogiline iseloom. Teisisõnu, sellel muutumisel on teadvustatud suund, kuhu ühiskond siirdub, ja mingi lõppsihtmärk, milliseks ühiskonna struktuur muutub. See teleoloogiline iseloom eristab siirdeühiskonda lihtsalt ühiskondlikust evolutsioonist või arengust, millel puudub selline teadvustamise mõõde.

Siirdeühiskonna kontseptsiooni kasutavad Lauristini järgi eelkõige vaatlejad, mitte osalejad (Lauristin 1997). Väliste vaatlejate jaoks väljendab “siirdeühiskond” või “siire” sageli püüdlust jõuda järgi arenenud maade elustandarditele. Nii võib seda kontseptsiooni võtta kui teatud instrumenti ühiskonna struktureelse muutuse hindamiseks, mida aitab selgitada ajaline mõõde: siirdeühiskond on “maha jäänud” või pole veel “jõudnud” sinna, kus on sihiks olev arenenud ühiskond.

Arenenud maade määramiseks pole küll ühte konkreetset definitsiooni, kuid Eesti siirdeühiskonna kontekstis on selle arenenud maade kõige levinumaks metafooriks Lääs, aga ka Euroopa. Selle metafoori vundamendiks on ruumiline jaotus, mis põhineb sügaval kultuurilisel ja ajaloolisel taustal, nagu ütleb Vihalemm (1997: 130). Sellega seostub Samuel Huntingtoni maailma riikide jaotus. Tema tsivilisatsiooniteooria kasutab ruumilise jaotuse aluseks religiooni ja kultuuriajalugu, kus ta määrab Eesti läänekristlike rahvaste sekka, keda eristab eraldusjoon moslemitest ja õigeusklikest rahvastest (Huntington 1999: 205). Eesti, asudes küll selle eraldusjoone vahetus läheduses, on siiski kindlalt läänekristliku tsivilisatsiooni osa, seega Läänes. Üheks siirdeühiskonda liikumapanevaks teguriks on seega soov saada taas Lääne osaks. Lääne kultuuritraditsioonide säilitamine okupatsiooni ajal oli osa rahvusliku identiteedi säilitamisest. Seepärast on ka ühiskonna ootus, et poliitilise vabanemise ilmne lõpptulemus oleks “naasmine Euroopasse”. Soov saada pärast vabanemist

tunnustatud osaks Euroopast ja kogu läänemaailma poliitilisest ja kultuurilisest süsteemist on palju tugevam mõjujõud, mis paneb siirdeühiskonna liikuma, kui erinevad majanduslikud või poliitilised ajendid. (Lauristin 1997: 29)

Huntigtoni kultuurilise jaotuse teooria langeb siirdeprotsesside kultuurilisse mõõtmesse, see seostub ühiskonna kultuurilise siirdega. Ent siirdeühiskonnas toimivad muutused ka poliitilises sfääris, majanduses, sotsiaalses struktuuris jne. Eesti siirde juures on üks olulisimaid komponente majandusareng, sest reformid majanduses on suurel määral defineerinud Eesti siirde üldist edukust. Lauristin ja Vihalemm (2008) seletavad majandusedu asetumist Eesti arengu keskmesse siseste ja väliste tegurite koosmõjuga: “Kõigis Euroopa postkommunistlikes riikides oli 1990ndatel aastatel ja uue aastatuhande algul tegemist välisteguritest tingitud poliitilise konsensuse kujunemisega, mida hoidsid tugevates raamides EL ja NATO konkreetset nõudeid ning teiste rahvusvaheliste järelvalvemehhanismide (OSCE, IMF, Maailmapank) pidev mõju. /.../ Samas on radikaalseid turumajanduslikke reforme soodustanud ka Eesti ühiskonnas 90ndatel valitsenud sisemised jõuvahekorrad, /.../ Radikaalseid reforme toetas rahva ajaloolise õigluse tunne, mis ootas 90ndate alguses otsustavaid samme, mis viiksid vabanemisele nõukogude korra ajal toimunud institutsioonidest, arusaamadest ja väärtustest, samuti ka rahvuslik uhkus, mis nõudis võimalikult kiiret järeljõudmist jõukatele naabritele Põhjas ja Läänes.” (Lauristin ja Vihalemm 2008: 100; täpsemalt teguritest vt ka Lauristin ja Vihalemm 2009).

Kui sellised kirjeldused nagu “maha jäänud” ja “kiire järeljõudmine” viitavad ühiskonna siirdeprotsesside ajalisele mõõtmele, siis sotsiaalne ruum näitab ühiskonna ruumilist siiret. Peeter Vihalemm (1997, 2007) on analüüsinud Balti regiooni riikide sotsiaalset ruumi, mida ta on kirjeldanud kahel tasandil. Esimene, makrotasand, sisaldab selliste näitajate nagu kaubavahetuse aktiivsuse, turismi, institutsionaliseeritud kultuurivahetuse ja meediasisu analüüsimist. Teine tasand on mikrotasand, mis puudutab inimese igapäevast rahvusvahelist sotsiaalset ruumi. Seda iseloomustavad igapäevased kontaktid teiste riikidega, nt imporditud kaupade tarbimine, reisimine, tööalane koostöö ja isiklikud suhted. Need otsesed või mediatiseeritud rahvusvahelised suhted loovad inimese isikliku sotsiaalse ruumi (Vihalemm 2007: 779).

Põhilised tendentsid, mis seostuvad rahvusvahelise sotsiaalse ruumiga, on globaliseerumine – rahvusvaheliste sidemete üha suurenev lõimumine, ja lokaliseerumine – uute kohalike või regionaalsete kogukondade teke. Mõlemad mõjutavad ja sotsiaalset ruumi nii makro- kui

mikrotasandil, kuid lokaliseerumine on rohkem seotud inimeste eelistustega kui ühiskondlike tingimustega.

Eesti sotsiaalse ruumi varasemas uuringus (Vihalemm 1997) domineerivad poliitikavaldkonnas pinge Lääne ja Venemaa vahel. Venemaa püüdis hoida Eestit oma mõjualas ja kujundas sellega Eesti sotsiaalset ruumi, Eesti suurendas aga läbikäimist Põhjamaade, Saksamaa ja USA-ga. Eesti poliitilised püüdlused seisnesid suuremas integreerumises Euroopa poliitika- ja julgeolekustitutsioonidesse (EL ja NATO). Majanduses domineerisid sidemed Soome ja Rootsiga, kust pärines 1996. aastal üle poole otseinvesteeringutest Eestisse (Vihalemm 1997: 142). Kultuuriväljal toimus mitmekesisustumine, mis avardas kontaktide hulka.

Need protsessid on aja jooksul edasi arenenud ja muutunud. Kultuurisuhetes on kümme aastat hiljem erinevad riigid erineva profiili omandanud. Kui teatris on tugeva positsiooni säilitanud Vene ja Rootsi lavastused, siis raamatuturul domineerivad USA ja briti autorid. Sellised riigid nagu USA, Suurbritannia ja Prantsusmaa ongi eestlastele tuntud eelkõige läbi meedia, s.t televisiooni, filmide, raamatute ja ajakirjanduse. Poliitilises ja majanduslikus sotsiaalses ruumis on 1990-ndate aastate protsessid edukalt jätkunud. Integratsioon Euroopasse tipnes EL-i ja NATO-ga liitumisega, kaubanduspartneritena olid jätkuvalt kõige aktiivsemad Soome ja Rootsi. Olulise nüansina on pärast EL-iga liitumist suurenenud majanduslik aktiivsus Läti ja Leedu suunal, mistõttu võib oletada, et EL-i laienemine on suurendanud regionaalset majanduskoostööd ja aidanud muuta majandussuhteid mitmekesisemaks. (Vihalemm 2007)

Mikrotasandi, s.t indiviidi tasandi ruumiküsimusi on uurinud ka Masso (2008a) läbi personaalse sotsiaalse ruumi loomise eripärade. Masso võrdleb Eesti elanike ruumipraktikaid “lääne” ühiskonnaga, mille näiteks on Rootsi, ja leiab, et materiaalsete ruumipraktikate põhjal on Eesti Rootsile järgi jõudmas. Ka sümbolilisi ruumipraktikaid arvestades on ruumi kättesaadavus eestlastele siirdeühiskonnas üha suurem. (Masso 2008a: 42)

See on märk toimivast kultuurilisest siirdest, mis ometigi ei toimu ühiskonnas homogeenselt.

“Kuigi teatud elanikkonna grupid kasutavad post-transitsiooni ühiskonnale omaseid personaalse ruumi loomise strateegiaid, väljendab teine grupp indiviide teatud vastupanu transitsioonile,” kelleks on ühiskonna muutustega halvemini kohanenud ja eri ressursse vähem omavad grupid. (Masso 2008a: 56)

2.2. Diskursiivne konstrueerimine

Kui siirdeühiskonnauuringud annavad käesoleva töö konteksti, siis uurimiseks kasutatav mudel pärineb meediatekstidel põhinevast kultuurilise kommunikatsiooni uurimisest, mis ületab poliitiliselt konstrueeritud piirid. Nii kirjeldab oma lähenemist Jan Ekecrantz, kes asetab oma uurimises fookusesse mõiste *nation* (Ekecrantz 2004: 43). See termin tähendab eesti keeles rahvust, aga ka riiki, ja Ekecrantzi sõnul ongi rahvusriigil ühised juured kogu ajakirjandusliku reaalsuse konstrueerimise süsteemiga – mõlemad on modernsuse tugisambad. Teisisõnu, Ekecrantz on edukalt uurinud, kuidas ühte riiki või rahvust (*nation*) meediatekstides kajastatakse.

Ekecrantzi järgi on oluline mõtestada meediat ja ajakirjanduslikku kultuuri nii ajalistes kui ruumilistes mõõtmetes, s.t nii ajaloolises kui geograafilises perspektiivis. Nii on ka Läänemere ruum geofüüsiline reaalsus ja kultuuriline ning poliitiline konstruktsioon, mida läbi ajaloo üha uuesti määratletud.

Ekecrantzi mõtet võib kokku võtta väitega, et meediatekst on ajaliste ja ruumiliste tingimuste peegeldus: ajakirjandus pole ainult “äsjaste sündmuste kajastaja”, vaid poliitiliste ja kultuuriliste tingimuste peegelpilt ja ka kaastootja.

Selle üheks näiteks on “post-kommunism”, mille puhul ei saa ühemõtteliselt selgitada, mis see on ja millal ta eksisteerib. Kas see on teatud regiooni (mille piire pole lihtne tõmmata) ühendav nähtus või kogu maailma kirjeldav seisund? On see ajaline definitsioon ja kui jah, siis millal see lõpeb? Ekecrantz (2004: 45) ütleb nende ebamäärasuste põhjal, et tegu on selgelt diskursiivselt konstrueeritud reaalsusega.

Erinevat tüüpi diskursustel on erinevad rõhuasetused: kaasaja globaalses ja riiklikus meedias tekkivad geograafilis-kultuurilised ruumid ja infrastruktuurid ristuvad tihti ajaloolise kollektiivse mäluga. Võimugeograafia (mis väljendub “meie” ja “teiste” konstrueerimises) saab kas põhineda kollektiivsel mälul, ajaloolistel võimujoontel, või hoopis neile vastanduda läbi kollektiivse amneesia, mis glorifitseerib tulevikku.

Selliste diskursiivsete konstruktsioonide uurimisel on mitu probleemi, mis tuleb lahendada või mida tuleb vähemalt teadvustada. Esimene probleem põhinebki sünkroonsel-diakroonsel vastandusel: kas ajalooga saab seletada kõik tänapäeva maailmas eksisteerivad suhted, või valitseb nende üle olevik.

Teine probleem uurib rõhuasetust globaalse-lokaalse vastanduses. Ühe võimalusena võetakse globaalseid tingimusi kõikehõlmavatenä ja kõikeseletatavatenä, vastandjuhul ei suuda aga globaalsed protsessid siiski mõjutada lokaalset eripära, sest see püsib kultuuris ja subkultuurides.

Kolmas probleemistik käsitleb infrastruktuuri ja sotsiokultuuriliste tegurite vastandust: muutuseid ja transformatsiooni saab seletada infrastruktuuri moderniseerumisega või siis hoopis sotsiokultuuriliste ja institutsionaalsete kogemustega.

Ekecrantzi sõnul annab iga probleem ja selle lahendusvõimalus omaette vaatepunkti muudatuste ja diskursiivsete konstruktsioonide seletamisel. Kuid reaalses elus ei piisa ühest vaatepunktist, mistõttu tuleb neid kolme kombineerida ja diskursiivseid muutuseid seletada diakroonsel ja sünkroonsel moel, globaalsest ja lokaalsest perspektiivist ja kaasates nii infrastruktuurilised kui ka sotsiokultuurilised tegurid. (Ekecrantz 2004: 45-46)

2.3. Eesti diskursus: “särav täht”?

Ekecrantz annab seega vahendid ühe riigi (*nation*) diskursiivse konstruktsiooni uurimiseks. Kuid kuidas on Eestit kui siirdeühiskonda seni konstrueeritud või millisena kujutatud? Järgnevalt on näidatud, kuidas majandus on domineerinud Eesti eduloo konstrueerimises, mida on uurinud Michael Kennedy. Majandus on oluline valdkond kultuurilise transformatsiooni hõlbustamises ehk Eesti muutumises Lääne jaoks võõrast Ida-Euroopa riigist rohkem läänelikumaks, nagu on uurinud Ekecrantz. Jacques Rupnik aga näitab poliitilise siirde tagasilööke.

Pärast Eesti iseseisvuse taastamist ja avanemist maailmale tekkis suhteliselt kiiresti Eesti eduloo rahvusvaheline diskursus, mis põhineb eelkõige väliste institutsioonide positiivsetel hinnangutel Eesti radikaalsetele majandusreformide. Oluline kirjeldus Eestist kui edukast siirdeühiskonnast pärineb juba 1994. aastast, kui Maailmapanga majandusanalüütikud nimetasid Eestit Baltimaade säravaks täheks – *the shining Star of Baltics* (Hansen & Sorsa 1994). Nendel autoritel oli raske leida soovitusi “vabakaubanduse ja turumajanduse edendamiseks riigis, mis on niigi teinud peaaegu kõik ideaali kohaselt”. Seetõttu nendivad autorid, et Eesti kaubavahetust läänega aitab kindlasti kasvatada riigi “kosmiline” majanduspoliitika. (Hansen & Sorsa 1994: 129-131)

Zbigniew Brzezinski analüüsis kolm post-kommunistlike riikide siirdetransformatsiooni kolme üleminekuetapi kaudu, mis andsid samuti aluse riikide võrdlemiseks. Tema liigitas – samuti 1994. aastal – Eesti liidrite sekka, kes olid jõudnud juba teise etappi. Balti riikidest Leedu, aga ka näiteks Slovakkia olid endiselt esimeses etapis (Brzezinski 1994, Lauristin & Vihalemm 2007: 80 ja Norkus 2007 kaudu).

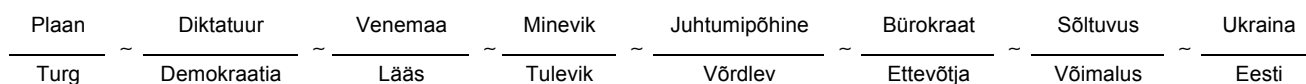
Väga kasuliku sissevaate Eesti eduloo konstrueerimise on andnud Michael Kennedy. Ta kasutab siirdekultuuri (*transition culture*) mõistet, mis peaks aitama seletada ühiskondade edu või ebaedu siirdeprotsessides. Kennedy allikmaterjaliks on Maailmapanga maailma arenguraport aastast 1996, milles leiduvad põhiprintsiibid on tema sõnul kandvad ja levinud üleüldiselt, või olid vähemalt 1990-ndate aastate teises pooles. (Kennedy 2002: 98-109)

Kennedy sõnul on Maailmapanga siirdemõiste keskmes arusaam, et ühiskond peab muutuma riigi-põhisest turu-põhiseks. See on üsna selge tee, mida mööda tuleb käia riigil, kes tahab olla “edukas”: ühiskonnad, kus ei arene turumajandus, jäävad teistest ühiskondadest üha enam maha. Maailmapank annab ka juhised selle tee käimiseks: parimad poliitikad siirdekultuuris on laialdane liberaliseerimine ja stabiliseerimine. (Kennedy 2002: 98-99)

Kennedy näitab, kuidas Maailmapank on selliste väärtuste taustal konstrueerinud Eestist ideaali, kes liberaalsete poliitikate tulemusel on kohandunud “Lääne kvaliteedistandarditele” vastavaks. Eestit tuuakse tihti eeskujulikuks näiteks võrdluses teiste siirdeühiskondadega. Eesti eeskujulikkustaatust iseloomustataks selliste omadustega nagu “distsiplineeritud”, “kiiresti kasvav”, “Läänele orienteeritud” ja “edukas erastaja” (Kennedy 2002: 102-103). Isegi Eesti suhtelisi nõrkusi, nagu 3%-ne töötus, esitletakse vaid progressi ajutiste tagasilöökidena, mis turumajanduse poole liikudes tekivad.

Kennedy toob välja, et Maailmapank ei hinda ühiskondi mitte neis endis peituvate sisemiste ülesannete täitmise põhjal, vaid universaalse siirdeprogressi skaalal. Siirdekultuurist tehakse universaalne ja üldine mõiste, mis märgib liikumist plaanimajandusest turumajandusse. Eesti tähistab sellel universaalsel skaalal edu ja vastunäitena kasutatav Ukraina tähistab ebaedu. Kennedy koostab selle põhjal siirdekultuuri struktuuri skeemi:

Joonis 2.1. Eesti Kennedy siirdekultuuri struktuuris.

Allikas: Kennedy 2002: 106

Selline Eesti eduka mudelriigi kuvandi konstrueerimine on pälvinud kriitilist analüüsi. Kennedy ise rõhutab alternatiivses võrdluses ÜRO arenguprogrammi (UNDP) põhjal, et riikide edu ei saa siirdekultuuris võrrelda universaalselt, sest nende lähtetingimused ja sisemised väljakutsed on erinevad. Seetõttu ei saa ka Eestit tuua eeskujuks teistele siirderiikidele. Lauristin ja Vihalemm (2009: 4) nimetavad Kennedy Maailmapanga siirdekultuuri ideoloogiliseks formatsiooniks, mis raamistab kõige edukamate (ühiskonnaliikmete või ka riikide) positsiooni “enesestmõistetavaks” sihiks teiste jaoks. Sellega legitimeeritakse transformatsiooni majanduslikud dimensioonid, samas taandatakse sotsiaalsed tagasilöögid individuaalseteks ebaõnnestumisteks.

Konstruksioon Eestist kui edukast siirderiigist põhineb seega majandusel, Eesti transformatsioonil avatud liberaalseks turumajanduseks. Selline pilt Eestist on püsinud üsna järjekindlalt ka 2000-ndatel aastatel ja rahvusvahelise auditooriumiga meedias on see osaliselt veel intensiivsemaks muutunud. Näiteks peeti Eestit kõige edukamaks maksupoliitika reformijaks, nii et see sarnaneb lausa revolutsiooniga, mis pani ka teistele nn vanadele Euroopa riikidele surve oma maksupoliitikat liberaliseerida (Lõugas 2006: 25).

Ekecrantzi uuringud Eesti-käsitluste kohta 2000-ndate aastate alguse Rootsi lehtedes täiendavad neid konstruktsioone, kuid ühtlasi ka mitmekesisitavad pilti Rootsi-Eesti erisuhete tõttu. Ekecrantz nimetab kaheks domineerivaks käsitlusviisiks Hansa- ja tagaõuekäsitlust (Ekecrantz 2004: 60-61). Hansa – mille nimi viitab selle käsitluse historistlikule iseloomule² – vihjab, et Eesti inimesed on küll meist (rootslastest; Lääne ühiskonnast) erinevad, kuid meie investeeringute ja kaubavahetusega muutuvad nad rohkem meiesarnaseks. Selle käsitluse sisu on olemuslikult sarnane eelkirjeldatud Kennedy siirdekultuuris oleva universaalse lähenemisega, mis mõõdab riikide edu ja edasijõudmist “läänestumise” skaalal läbi

² Ekecrantzi Hansa-käsitluse juured on eelmise aastatuhande alguses olnud viljakates kontaktides Eesti ja Rootsi vahel, millest on ülevaate andnud Piirimäe (1997). Hansa-käsitlus tuleb pidevalt meelde, et mereülene kaubandus pole midagi uut ja selle tänapäevased vormid on ajaloo jätk.

majanduse. Ka selles käsitluses muutub riik läbi majanduse arengu rohkem “meiesarnasemaks”, seega “normaalsemaks”. Ekecrantzi Hansa-käsitlus katab näiteks Euroopa pankade, valitsusasutuste ja suuretevõtete integreerumist Eesti majandusse. Need on märgid Eesti ühiskonna muutumisest.

Ekecrantzi tagaõuekäsitlus toob aga pildile probleemid: Eesti kujutab endast piiri taga olevaid ohte, mis väljenduvad eelkõige sotsiaalprobleemides nagu narko- ja salaalkoholiäri, prostitutsioon, HIV levik jne. Eesti kujutab selles teistsugust, “meist” erinevat ja seega ohtlikku piirkonda. Tagaõuekäsitluse sünonüümina kasutatakse ka orientalistlikku või ida-lääne-käsitlust, mis annavad sellele samuti historistliku tausta. See seostub ajaloolise tunnetusega, et meie/lääne kultuur on erinev nende/ida kultuurist. Põhilised konnotatsioonid, mis nendes käsitlustes seostuvad meie/läänega, on samas lääne kultuuris positiivsed, need näitavad tugevust ja elujõulisust, seega kultuuriideaali. Nende/idaga seostuvad konnotatsioonid on aga üldiselt negatiivsed. Põigates ääremärkuseks taas Huntingtoni tsivilisatsiooniteooriasse, võime öelda, et nii konstrueeris läänekristlik kultuur õigeusklikku – Ekecrantzi järgi on orientalistlik ehk ida-lääne-käsitlus eriti ilmne just Venemaa konstrueerimisel Rootsi meedias (Ekecrantz 2000a). Ent see esineb tugevalt ka Eesti puhul. Ekecrantz (2000b) on välja toonud põhilised Läänt ja Ida puudutavad skeemid (tabel 2.1.) ja tagahoovi-käsitluses seostuvad ida iseloomustavad jooned osaliselt Eestiga.

Tabel 2.1. Ekecrantzi Lääne ja Ida tunnused.

Läänt iseloomustavad jooned	Ida iseloomustavad jooned
Tsiviliseeritus	Barbaarsus
Moraalsus, headus, tervis	Amoraalsus, kurjus, haigus
Tugevus	Nõrkus
Küpsus	Ebaküpsus
Õpetaja, lapsevanem	Õpilane, laps
Ratsionaalsus	Emotsionaalsus
Stabiilsus	Ebastabiilsus
Ühiskasule orienteeritud liidud	Omakasule orienteeritud sugulus
Ausus	Korruptsioon, omavoli
Läbirääkimised	Kauplemine

Allikas: Ekecrantz 2000b:17

Nende kahe domineeriva käsitluse – Hansa ja tagaõue – kõrval on oluline välja tuua veel üks, mida Ekecrantz tutvustab Eesti “Euroopa Liidu laulva revolutsiooni” teemas (Ekecrantz 2004:

60). See teema ise on seotud Eesti laulupeoga, mis on ühest küljest Eesti revolutsiooni ja ülemineku stardipunkti sümbolitest. 2000-ndate aastate algus transformeerus see aga uue poliitilise ambitsiooni sümboliks, tähistades Eesti Euroopa Liitu astumiseks tehtavat jõupingutust. Ekecrantz selgitab, et selles teemas konstrueeritud Eesti on muidu poliitiliselt “varjudes”, väljaspool üldist tähelepanu. Kuid laulupidu kasutatakse poliitilistel eesmärkidel, millel pole midagi seost muusikaga, nimelt tõmbamaks tähelepanu seoses EL-i astumise püüdlustega. “Laulupidu peab müüma Eesti Euroopa liitu” – nii kõlab selle käsitluse manifestatsioon ja selle taga on laiem, veidi pahaendelisem konnotatsioon. See kahtleb, kui edukas Eesti siirdeühiskond (Eesti läänestumine – *Westernization*) tegelikkuses üldse on olnud, ja näib, et Eesti püüab end “müüa” või näidata paremini, et saavutada endale vajalikke eesmärke.

2000-ndatel aastate siirdeprotsesside verstaapost on kahtlemata liitumine Euroopa julgeoleku ja poliitilise süsteemi makrostruktuuridega, EL-i ja NATO-ga. Koos sellega järgnenud kiire majandusarenguga saabus mõnede kommentaatorite hinnangul Eesti poliitilise arengu lõpp, otsesemalt öeldes lausa “poliitika lõpp”, mille väljenduseks oli “visioonipuudus, poliitilise kujutlusvõime kollaps” (Lobjakas 2008). “Poliitika lõpp” pole siiski kõige täpsem termin, sest ka stagneeruv poliitika on siiski poliitika. Lauristini ja Vihalemma (2009) järgi on 1990-ndatel prevaleerinud postkommunistlike saavutuste optimism ja kiitus asendunud ettevaatlikkuse ja kriitikaga. Üheks sellise kriitika mõjukaks viljelejaks on prantsuse politoloog Jacques Rupnik, kelle argumendid postkommunismi lõpu ja seejärel tagasituleku kohta seda edukalt illustreerivad.

1999. aastal kirjutas ta, et “postkommunism” kui määratlus on kaotanud oma tähenduse, kuna postkommunistlike riikide rühmas on selgelt eristuvad mustrid, mis jaotavad need riigid kolmeks (Rupnik 1999). Rupnik asetab esimesse rühma Kesk-Euroopa riigid, mis on “selged edulood”, pidades selle all silmas Visegrádi riike, Baltimaad ja Sloveeniat. Nendes riikides on kehtestatud edukalt parlamentaarne demokraatia, millel on legitiimne põhiseaduslik raamistik; tekkinud on suhteliselt stabiilne parteisüsteem, mis lubab erinevatel poliitilistel ideoloogiatel sujuvalt vahetuda; sisse on seatud toimiv turumajandus, kus üle poole SKT-st toodetakse erasektoris; arenemas on kodanikuühiskond nii majanduslikus mõttes (väikeettevõtluse vormumine) kui ka kolmanda sektori tugevuse mõttes. Nendele edulugudele, kuhu kuulub ka Eesti, vastanduvad Balkanimaad ja kolmandana oma postimperialistlike arenguprobleemidega Venemaa. (Rupnik 1999: 57)

Seitse aastat hiljem oli Rupniku sõnul “postkommunism” tagasi (Rupnik 2006). Demokraatia uuel lainearjal seilavad üle Kesk- ja Ida-Euroopa populistid. Rupniku sõnul pole nad ebademokraatlikud – populistid väidavad end olevat “rahva tõeline hääl” ja nõuavad selle alusel pidevalt uusi valimisi või referendumeid. Kuid nad on pole liberaalsed (*liberal*), s.t nad ei aktsepteeri demokraatia põhiseadusprintsipi, mängureeglite austamist. Populistide tegevus näitab, et nad ei usu, et põhiseaduslikud normid ja esindusdemokraatia oleksid ülimuslikud väärtuste ja “legitiimsete” nõudmiste ees. Kriitikat, mis on eelkõige suunatud Visegradi riikidele, laiendab Rupnik hiljem kogu Kesk-Euroopa idaosale (*Eastern Central Europe*), kaasates sinna riigid Baltimaadest Ungarini (vrld Rupnik 2007a). Populism käib tema sõnul tsüklites – esiteks tullakse korruptsioonivastaste loosungitega “plats puhtaks lüüa” võimule, seejärel kohandutakse poliitika praktikatega ja taandutakse klientelismile ja võimu oma huvides ära kasutamisele. Näide Eestist on ilmne: Res Publica loodi 2001. aastal, sai 2003. aastal valimistel peaaegu suurima valimistulemuse, ja suubus olemasolevasse struktuuri 2006. aastal. Rupnik esindab aga pigem kriitilisi kahtlusi, kui lõplikku hukkamõistu: uute liikmesriikide esindusdemokraatia kriisi aitab tema sõnul maandada EL-i raamistik ja populismilaine võib lõpuks olla EL-i “absorbeerimisvõimele” vastav proovikivi.

Seega on näha, et Eesti eduloo konstrueerimine oli kuni EL-ga liitumiseni väga tugev ja domineeris “särava tähena” teiste käsitluste üle. Selle tingis ühe aspektina Eesti edukas kohanemine siirdeühiskonna majanduslikule edunormile, nagu näitas Kennedy oma Maailmapanga näite abil. Majandus on olnud ka kanaliks, mis aitab Eestil muutuda Nendest Meieks, Eesti normaliseerida, väitis Ekecrantz. Kasutades metafoori spordist, võib öelda, et pärast finišijoone ületamist – EL-iga liitumist – on sprinterit tabanud mõnetine peataolek ja segadus. Rupnik näitas, et see on kaasa toonud pulbitsusi esindusdemokraatias ja toonud edu populistidele.

2.3.1. Rühmitamisprobleem: post-kommunistlikest riikidest Põhjamaadeni

Omaette küsimus Eesti senise konstrueerimise kohta meedias puudutab regionaalset või geopoliitilist rühmitamist. Oleks vale keskenduda Eesti diskursusele iseeneses, s.t ilma geopoliitilise kontekstita, õigemini oleks see võimatu. Viitab ju juba ülaltutvustatud metafoor *the shining Star of Baltics* riikide rühmale, milles Eestimaa särab.

Kaasaegne prevaleeriv lähenemine asetab Eesti rühma nimega “Baltimaad” või “Baltikum”. Eestit seob selles riikide rühmas Läti ja Leeduga esimese aspektina geograafiline lähedus, kusjuures kõik kolm riiki on suhteliselt sarnase suurusega nii pindala kui ka rahvastiku poolest. Teine aspekt puudutab lähiajalugu. Kõik kolm riiki kuulutasid pärast Esimest maailmasõda välja iseseisva demokraatliku rahvusriigi, langesid Teise maailmasõja ajal korduvate okupatsioonide ohvriks ja inkorporeeriti seejärel Nõukogude liidu osadeks. Sarnane areng jätkus ka pärast iseseisvuse taastamist 1990-1991, mil kõigis kolmes riigis algasid siirdeprotsessid. Sarnased sihid ja areng viisid Euroopaga integreerumisel 2004. aastal EL-i ja NATO liikmesuseni.

Lauristin on maininud (1997: 36) nn Baltoskandia idee arengut iseseisvuse taastamise eel ja järel 1990-ndatel aastatel. Ajaloolise Hansaliidul põhinev idee seisnes lähenemises Põhjamaadele, s.o Rootsile, Soomele, Norrale ja Taanile³. Soov saada selle Baltoskandia või Põhjala riikide rühmaks oli Lauristini sõnul üks tugevamaid motivaatoreid Eesti teel “tagasi Euroopasse”.

Eesti rühmitamine Põhjalasse, millega tal ongi ajalooliselt ja kultuuriliselt tugevad sidemed, leidis kasutust siirdeajal ka poliitilises kommunikatsioonis, näiteks Eesti Euroopa Liitu pürgimisel. Kõige järjepidevamalt on Eestit Põhjalasse rühmitanud Toomas Hendrik Ilves, kuid ta pole piirdunud vaid poliitilise retoorikaga, vaid loonud väikese Põhjala-diskursuse. Näiteks on Ilves selles välja toonud huvitava ajaloolise seose Eesti ja Soome vahel. Pärast I maailmasõda eristati Läänemere ääres iseseisvate riikidena ka “neli Balti riiki: Leedu, Läti, Eesti ja ... Soome” (Ilves 2009). Hoolimata hilisemast lahknenu arengust käsitleti 1920-ndatel ja 1930-ndatel aastatel diplomaatia- ja välispoliitika-alaselt Soomet neljanda Balti riigina, mis annab kaalu Baltoskandia ideele. Kui Soome iseseisvus aastal 1917, sai ajutiselt “temast ühe teiste kujutluses eksisteeriva kogukonna liige, nimelt üks Baltimaadest,” viitab Ilves. Empiirilised uuringud siiski poliitilist retoorikat ei toeta. Masso (2008b) on uurinud personaalse sotsiaalse ruumi kaudu Eesti sotsiaal-kultuurilist transitsiooni, s.h näiteks ka eestlaste ja rootslaste identiteeti ja kultuurilist lähedust. Kuigi rootslastel pole palju kontakte soomlastega (võrreldes eestlaste kontaktidega soomlastega), peavad rootslased soomlasi kultuuriliselt lähedasemaks kui eestlasi. Rootslaste hinnangute järgi seisneb Põhjala identiteet pigem ühiste sümboliliste väärtuste põhjal ühtekuulumisest kui tihedates sidemetes (Masso

---

³ Mõne täpsema rühmituse järgi moodustavad Põhjamaad Rootsi, Soome, Norra, Taani, Island koos Ahvenamaa, Fääri saarte ja Gröönimaaga.

2008: 312). Rootsi näide näitab, et Eesti Põhjalasse rühmitamine on ühesuunaline: eestlastel on küll soov olla Rootsile lähedasem, kuid vastupidist tendentsi pole.

Ometi on argumente ka rühmitamaks Eesti laiemasse, Läänemere regioonini. Sinna kuuluvad Eesti, Läti, Leedu, Põhja-Poola, Saksamaa Brandenburgi, Berliini, Mecklenburg-Vorpommerni, Hamburgi ja Schleswig-Holsteini liidumaadega, Taani, Norra, Rootsi, Soome ja Venemaa Kaliningradi, Murmanski, Karjala, Peterburi, Novgorodi, Pihkva ja Kaliningradi aladega. Lauristin (1997: 32-36) toob välja, et selle regiooni identiteet on kujunenud erinevate kultuuriliste, geograafiliste ja poliitiliste mõjude kaudu. Ida-Euroopa ja Balti rahvaste moderniseerumine on ajalooliselt paljuski seotud tihedate sidemetega arenenud piirkondadega (sidemed Saksamaaga, hariduskorralduse areng nn Rootsi ajal, Saksa erikorra säilimine Vene tsaaririigi alluvuses jne). Kuid peale ühise mineviku ja sarnaste kultuurimustrite on piirkonda mõjutanud ka suurte impeeriumite vahel olek, nii poliitilises kui geograafilises mõttes. Venemaa domineerimine on toonud väiksemad riigid tihedamalt kokku.

Argi- ja meediadiskursuses ilmselt kõige sagedamini esinev määratlus, mis on siinsetest käsitlustest ka kõige laiem, asetab Eesti post-kommunistlike riikide rühma. Nagu ülal viidatud Ekecrantzi tähelepanekuga tutvustati, on “post-kommunismi” raske defineerida, sest tegu võib-olla nii ajalise kui ka ruumilise määratlusega. Selle kontseptsiooni piisavalt selge tuumikidee (kommunismile järgnevus) ja samas paindlikud piirid ongi ilmselt põhjuseks, miks post-kommunism on kõige levinum laiem rühmitus, kuhu Eesti kuulub. Oluline on ära mainida, et post-kommunism kui teoreetilien mõiste ühiskonna kohta sisaldab mitmeid probleeme, mida on kirjanduses ka uuritud (vt nt Lagerspetz 2009).

2.4. Muutunud kontekst: 2008–2009 majanduskriis

Käesoleva töö uurimisperiood asetub konteksti, mida tähistatakse sõnaga “kriis”. Selle otsene tähendus ja definitsioon pole küll täpselt määratletud, kuid üldjuhul mõistetakse selle all 2008. aastal alanud ulatuslikku majanduslangust, mis ei jätnud puudutamata ka teisi elualasid. Eestit tabanud kriisis oli selles kaks koosmõju, kumbki oma eellooga.

Esiteks avaldas Eestile mõju globaalne majanduskriis, mida majandusteadlased on pidanud kõige sügavamaks kriisiks pärast 1929. aastal alanud nn suurt depressiooni (Three Top Economists Agree... 2009). Globaalne kriisi eelfaasiks oli 2007. aastal kriis USA

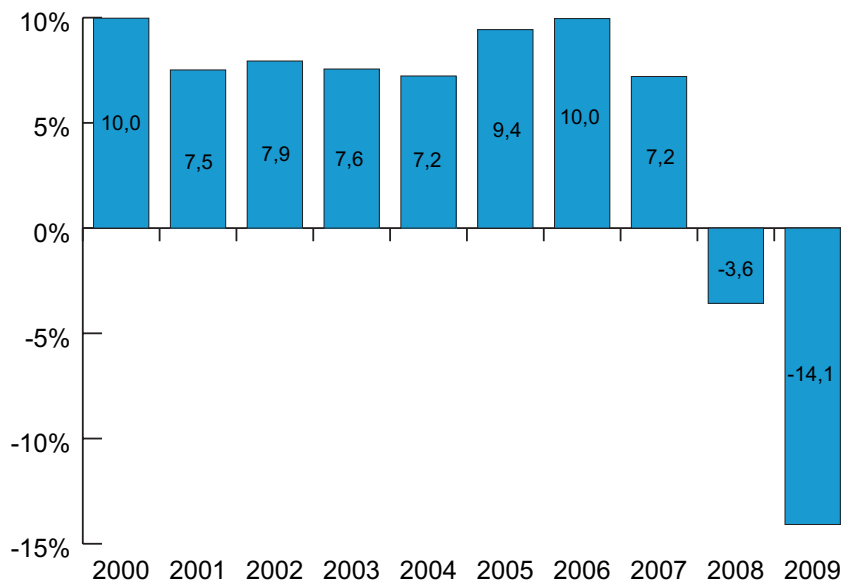
kinnisvaralaenu turul, mis põhjustas ulatusliku krediitidefitsiidi (erialaselt nimetatud vastavalt *subprime mortgage crisis* ja *credit crunch*).

Teiseks, selle globaalse kriisi eskaleerumine üle maailma, s.h Euroopasse ja Eestisse toimus samal ajal, kui Eesti enda majanduslik edukus hakkas pärast pikka eduperioodi degradeeruma. Sellest on antud ülevaade järgnevalt.

2.4.1. Eesti majanduse põhinäitajad

Eesti majanduskasv oli 2000-ndate aastate alguses kõrge, tõus mis järgnes nn 1998. aasta Vene kriisile, tähendas 2000. aastal 10-protsendist majanduskasvu. Järgnevate aastate jooksul püsis see üle seitsme protsendi (joonis 2.2.), kuid koos Eesti astumisega Euroopa Liitu tõusis veelgi. 2006. aastal toimus Eesti majanduses taas tervelt 10-protsendine kasv. 2008. aastal kukkus seni toiminud majandusmudel kokku, majandus langes 3,6%, 2009. aastal tervelt 14,1%.⁴

Joonis 2.2. Eesti sisemajanduse kogutoodangu reaalkasv (võrdlus eelmise aastaga)

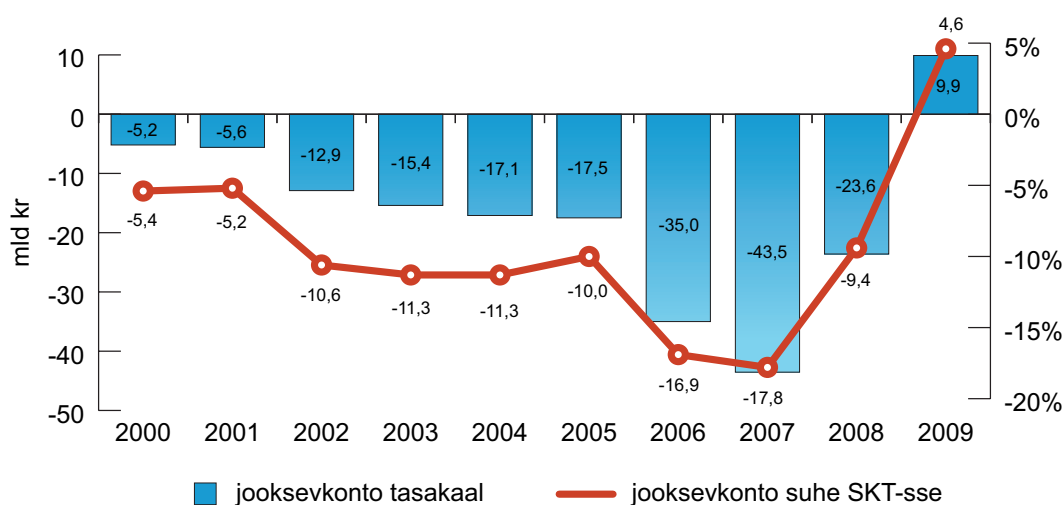
Allikas: Statistikaamet (2010)

⁴ Majanduskasvu aastased näitajad on allikates veidi erinevad, eriti Eesti ja välisallikate vahel, kuid vahed pole märkimisväärsed. Nt OECD (2010) andmetel oli 2000. aasta majanduskasv 9,6%, 2006. aastal 10,4%, 2007. aastal 6,3%.

Üks oluline näitaja kaupade, teenuste ja investeeringute liikumise kohta riiki ja riigist välja on jooksevkonto bilanss. Eesti jooksevkonto tasakaalu on pidevalt kummitanud defitsiit, mis tähendab seda, et kaupade ja teenuste impordi ning tulude ja ülekannete väljavoolu summa on suurem kaupade-teenuste ekspordi ning ülekannete-tulude sissevoolu summast (Vissak 2004: 176). Vissak selgitab, et riigi jooksevkonto defitsiit saab olla võimalik siis, kui riiki “voolab investeeringuid sisse rohkem kui sealt välja”⁵. Täpselt seda näitavad Eesti jooksevkonto tasakaalu arvud aastatel 2000–2008 (joonis 2.3.).

Kui kümnendi algul ulatus jooksevkonto defitsiit veidi üle viie miljardi krooni, siis aastast 2002 hakkas see kasvama ulatudes 2007. aastal koguni 43 miljardi kroonini ehk 17,8 protsendini SKT-st. Muutus tuli koos majanduskriisiga 2008. aastal, kui defitsiit näitas esmakordselt kümnendi jooksul vähenemise märke. 2009 aastal oli jooksevkonto bilanss esmakordselt ülejäägis ligi 10 miljardi krooniga ehk 4,6% SKT-st.

Joonis 2.3. Eesti maksebilansi jooksevkonto muutus 2000-2009

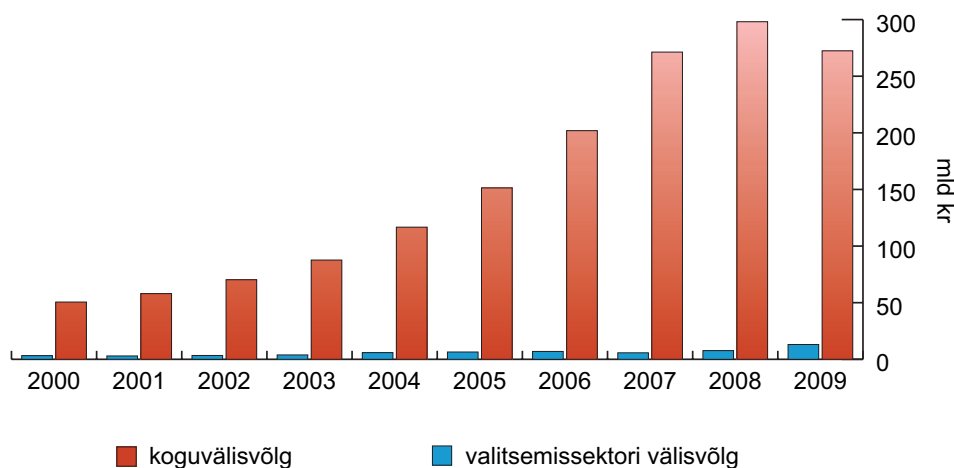

Allikas: Eesti Pank 2010

⁵ Jooksevkonto defitsiit on võimalik ka siis, kui keskpanga kulla- ja valuutareservid vähenevad (Vissak 2004: 176), kuid Eesti Panga kuld- ja välisvaluutareserv on tõusnud aastatel 2000–2009 15 miljardilt kroonilt 42 miljardi kroonini (Eesti Pank 2010).

Koos jooksevkonto defitsiidiga kasvas ka Eesti majanduse välisvõlg – mida rohkem välisraha Eestisse voolas, seda suuremaks muutus võlg (joonis 2.4.). Ligi 50 miljardilt kroonilt aastal 2000 kasvas see aastaks 2009 üle viie korra kokku 270 miljardi kroonini. Välisvõla tipp jäi aastasse 2008, kui see ulatus peaaegu 300 miljardi kroonini. Eesti koguvälisvõlg kajastab nii eraettevõtete, organisatsioonide kui valitsussektori laenamist. Kui aga vaadata ainult viimast näitajat, on näha, et Eesti riigivõlg on püsinud võrdlemisi stabiilsel tasemel. Umbes kolme miljardi krooni juurest 2000. aastal kerkis see 2004. aastal kuue miljardini. Esimesel kriisiaastal 2008 riigivõlg eriti ei kasvanud ja püsis 7,7 miljardi krooni juures, järgmisel aastal tõusis siiski 13,1 miljardi kroonini. See annab tunnistust Eesti valitsussektori suhteliselt konservatiivsest rahapoliitikast, sest nii madala riigivõla taseme poolest on Eesti Euroopa Liidus esikohal. Eesti riigivõlg on nende aastate jooksul püsinud pidevalt alla 10% SKT-st, 2007. aastal nt 3,8%, 2008. aastal 4,5% (Eurostat 2010).

Joonis 2.4. Eesti välisvõlg 2000–2009

Allikas: Eesti Pank 2010

Kellele siis eestlased üha rohkem võlgu olid? Vastus on ühene vähemalt eraisikute laenude osas: Skandinaavia pankadele. Eesti ja kogu Baltikumi pangandust domineerisid Põhjamaade pangad. Suurim varade hulk nii Eestis kui Lätis oli Swedbankil⁶, Leedus omas juhtpositsiooni SEB. Eestis hoidsid kahe suurima järel suuremat turuosa samuti Skandinaavia pangad Nordea

⁶ Siin ja edaspidi on viidatud Skandinaavia pankadele üheselt emapanga nime järgi, kuigi nende filiaalidel on kolmes Balti riigis erinevad nimed. Swedbank hülgas Baltimaades vana ärinime Hansapank ja selle variatsioonid 2008. aastal.

ja Danske Bank⁷, Lätis ja Leedus omas samuti võrdlemisi suurt turuosa Norra päritolu DnB Nord pank. Ainsad kohalikku päritolu pangad Balti pangandusturu suuremate tegijate seas oli Lätis Parex pank, mille Läti riik 2008. aastal kokkukukkumisest päästis, ja Leedu Snoras pank. Seega domineerisid panganduses täielikult Põhjamaade pangad (vt tabel 2.2.).

Tabel 2.2. Eesti nelja suurema panga varade maht aastatel 2007-2009 (mln kr)

Pank	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009
Swedbank	166 692,1	167 120	158 288
SEB	72 567,2	72 217	64 740
Nordea	—*	38 278	42 173
Danske	36 413,0	40 562	30 980

* ainult Eesti filiaali kohta käivad andmed pole saadaval

Allikad: Finantsinspeksioon 2010, Eesti Pank 2010

2.4.2. Kriisi jõudmine avalikkusesse

Ametlike näitajate järgi algas majanduse kahanemine aastal 2008, kuid oluline on ka majandusliku edu pöördumine ebaeduks avalikus arvamuses. See aitab mõiste üldiste hoiakute kujunemist avalikkuses ja annab vajaliku võrdluse Eesti kajastusega välismaailmas.

Kriisi jõudmist avalikkusesse on näidatud ülevaatliku infovooga ajateljel põhiliste Eesti meediaväljaannete ja andmeallikate põhjal. Kuna käesoleva töö empiirilises materjalis seostub Eesti majanduskriisi väga suurel määral teiste Balti riikide ja globaalse majanduskriisiga, on paralleelselt toodud ära põhilised teated teistest Balti riikidest ja globaalsest finantskriisist.

Uudisvoost, mis on tabeli kujul esitatud lisas 1, on näha, et Eesti majandusarengu aeglustumine algas 2007. aastal. Nii Eesti, kui ka Läti ja Leedu majanduste kohta annavad rahvusvahelised institutsioonid hoiatavaid märke, kuigi üldiselt pole veel avalikkuses märke majanduskriisist (vt ka Rum 2010). 2007. aastasse jäid ka väiksed paanikahood rahvusvahluuta devalveerimise pärast Eestis ja Lätis. Eraldiseisvalt ilmnemisele ka esimesed sümptomid väikesemõõdulisest finantskriisist USA kinnisvaraturul, mis nõuab ka üle maailma keskpankade otsest sekkumist rahasüstide näol majandusse.

⁷ Eestis Sampo pank, mis läks Danske Banki omandusse 2008. aasta alguses.

2007. aasta lõpuks on selge, et Eesti (ja ka teiste Baltimaade) majandus on ülekuumenenud ja jätkub jahtumine, millena nähakse majanduskasvu aeglustumist. Märksõna eelolevaks aastaks on “pehme maandumine”, kuid 2008. aasta esimesel poolel saab selgeks, et majanduskasv on peatumas. See väljendub vähenenud maksulaekumises riigieelarvesse, kokkukuivanud kinnisvaraturus ja vaikselt kasvama hakkavas tööpuuduses, mille järel hakkab valitsus riigieelarvet kärpima.

2008. aasta septembris lahvatab täiel määral rahvusvaheline finantskriis, mis kasvab majanduskriisiks. Balti riikide SKT hakkab kahanema ning Läti on sunnitud abi saamiseks pöörduma IMF-i poole. Novembris langeb kriisi ohvriks Läti Parex Pank.

2009. aasta toob sügava majanduslanguse ja tööpuuduse kasvu. Eesti valitsus otsustab kahaneva majanduse tingimustes riigieelarvet suurel määral vähendada, lisaks peatatakse kogumispensioni maksed. Ka Läti ja Leedu majandus pöördub sügavale kahanemisele, kõige suurem pinge valuutakursi püsimise pärast on Lätis, kes kannatab kriisis kõige rohkem.

3. UURIMISKÜSIMUSED. VALIM. METOODIKA.

3.1. Uurimisküsimused

Käesoleva töö uurimisprobleemiks on analüüsida meediatekstides konstrueeritud Eesti muutumist majanduskriisi ajal Euroopa kontekstis, mille võtab kokku keskne uurimisküsimus.

1. Kuidas konstrueeritakse Euroopa meedias Eestit majanduskriisi saabudes?

Töö keskendub seega Eesti konstrueerimisele just meediatekstides, nagu eelnevalt tutvustatud Jan Ekecrantzi uurimustes. Üldlevinud Eesti “pildi” uurimiseks oleks võimalik keskenduda ka kirjanduse analüüsile või sotsioloogilistele uuringutele, kuid siinses töös on rõhuasetus meediadiskursusel, s.t reaalsuse konstrueerimisel meediatekstides⁸. Töö ajaline ja ruumiline kontekst lähtub ühiskonna siirdeteooriast. See arvestab Eesti “Euroopasse jõudmist”, mis paneb küsima: kui me oleme “Euroopas”, siis millistena me oleme “Euroopas”? Selle küsimuse teravik on suunatud sotsiaalse murrangu aega aastatel 2008–2009, mil stabiilsete ühiskondlike protsessidesse sekkus majanduskriis.

Hüpoteesid:

- Majanduskriis murendab siirdeühiskonnana Eestit saatnud eduloo diskursust. Kuna Eesti edudiskursusel oli üsna tugev majandusliku raamistus, siis majandusliku kriisi ajal satub ka eduloo diskursus kriisi. Võib oletada, et seda asendab (või eduloo diskursus transformeerub) Eesti ebastabiilsusele ja ohule keskenduv diskursus. Ebastabiilsus tuleneb tasakaalustamata arengust nii ühiskonnas üldiselt kui ka konkreetselt majanduses. Ebastabiilsusega käib koos ohukonnotatsioon, kuna avatud majandusena suudab Eesti ebastabiilsus mõjutada ka teisi riike.
- Majandusliku ebastabiilsusega ja ohuga tekib ka küsimus Eesti demokraatia konsolideerumisest, sest majanduslikul allakäigul võivad olla implikatsioonid poliitilika legitiimsusele. Eesti esindusdemokraatia püsib siiski stabiilsena.

---

⁸ See eeldab tõdemust, et meedia mõjutab ühiskonda ja vastupidi. Kuidas ja millise mõjuga, on mahukate akadeemiliste vaidluste küsimus, kuid siin on nõustunud interaktsionistliku lähenemisega, mida on nt kirjeldanud Jakubowicz (1995: 22), et ühiskonnal on osaline mõju meediale ja meedial on osaline mõju ühiskonnale.

- Üldine raamistik, milles Eestit konstrueeritakse, defineerib Eesti Euroopasse integreerunud riigina.

Eesti konstrueerimise täpsemaks uurimiseks lähtun järgnevatest lisaküsimustest:

Milliste teemade kaudu Eestit konstrueeritakse?

Erinevate teemavaldkondade uurimine näitab kajastuse iseloomu ajakirjanduslikus mõttes (nn pehmed teemad vs. nn kõvad teemad) ja ka reaalsuse konstrueerimise vahendeid (millistest teemadest Eesti “koosneb”).

Hüpoteesid:

- Lähtudes autori eelnevast uurimusest (Lõugas 2006) esinevad kõige suuremal määral sellised teemavaldkonnad nagu välispoliitika, majandus ja kultuur. Eesti välisministeeriumi välismeedia ülevaate põhjal tehtud uurimuse (Rõivas 2009: 33) põhjal on kajastuse põhivaldkonnad poliitika ja majandus. Seega saab oletada, et põhilisteks teemavaldkondadeks on poliitika ja majandus.
- Arvestades majanduskriisi konteksti kerkib kõige olulisemaks teemavaldkonnaks majandus. Kultuur ja ajalooga seotud teemade osakaal on väike.

Millise hinnanguga Eestist kirjutatakse?

Hinnangumodaalsus võib olla positiivne või negatiivne, aga ka ambivalentne (sisaldab nii positiivset kui ka negatiivset) ja neutraalne (ei üht ega teist). Modaalus aitab selgitada Eesti konstrueerimise iseloomu – on see soosiv ja heakskiitev (positiivne), kriitiline ja ründav (negatiivne) või tasakaalustatud.

Hüpoteesid:

- Ajakirjanduslike kutsestandardite tõttu on suurima osakaaluga neutraalsed ja ambivalentsed (nii positiivset kui ka negatiivsed sisaldavad) artiklid. Positiivsete ja negatiivsete artiklite osakaal varieerub erinevates teemades, majandusvaldkonnas on negatiivseid artikleid rohkem kui positiivseid.

3.2. Valim

Uurimaks Eesti kuvandit rahvusvahelises meedias on käesoleva töö üldkogumiks võetud kahe rahvusvahelise leviga väljaande, Financial Timesi ja The Economisti artiklid.

Varasemad sarnase eesmärgiga uuringud Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonnast on keskendunud ühe riigi esindatusele ühe konkreetse riigi meedias (Vaino 2004, Sipilä 2005, Orloff 2006, Aivare 2009), aga ka näiteks kogu välismeedia analüüsile läbi vahendatud allikate (Lõugas 2006, Rõivas 2009). Siinse töö sihiks oli empiirilise materjalina kasutada otse meediat, mis peaks habermaslikus ideaalis olema ratsionaalse diskussiooni kandja.

Uurimismaterjali leidmiseks sobivate väljaannete valimisel lähtuti järgmistest kriteeriumitest: suur levi (vähemalt üleriigiline, soovitatavalt rahvusvaheline ja/või globaalne), ingliskeelne sisu (ingliskeelne sisu on eeldatavalt kõige laiem levikuga), orienteeritud kvaliteetajakirjandusele ja temaatiliselt päevakajaline (sisaldab uudiseid poliitika, majanduse ja rahvusvaheliste suhete kohta erinevates žanrites nagu uudis, analüüs jne). Ühe väga olulise kriteeriumina võeti arvesse, et väljaandel peab olema Euroopale orienteeritud profiil või üks väljaande põhivaldkondadest (mitte tingimata üks ja ainuke põhivaldkond) peab seostuma Euroopaga. Nii jäid välja need väljaanded, mille põhiturg on mõnes muus maailmajaos ja mis kajastavad Euroopaga seonduvaid teemasid vaid põhipriikonna kõrvalt (nt välisuudistena). Ilmumissagedust täpselt ei määratud. Lisaks nendele uurimistöö eesmärgi ja sisuliste teostatavust mõjutavatele kriteeriumitele võeti lisaks arvesse ka väljaannete tehnilised omadused, mille järgi olid artiklid kõige hõlpsamalt kättesaadavad. Nii jäid nende kriteeriumite “võrku” kaks väljaannet, Financial Times ja The Economist.

Financial Times on globaalse profiiliga kuus korda nädalas ilmuv Briti ärileht, mille põhiteemade hulka kuulub peale majanduse ja rahanduse ka poliitika, rahvusvahelised suhted. Financial Timesi trükiarv on ülemaailmselt ligi 390 000, millel on ajalehe andmetel kokku 1,3 miljonit lugejat. Paberajalehe kõrval toimib *online*-uudiste portaal (<http://www.ft.com>), millel on ligi kaks miljonit registreerunud kasutajat ja ligi 126 000 tasulist kasutajat üle maailma. (Financial Times: About us 2010)

The Economist on globaalse profiiliga Briti nädalajakiri, mis keskendub poliitikale, majandusele, julgeolekule ja diplomaatialle ning vähemal määral ka teadusele ja tehnikale. The Economisti trükiväljaannet täiendab veebikülg (<http://www.economist.com>), kus ilmuvad

uued artiklid jooksvalt. Ajakiri levib 200 riigis üle maailma. The Economisti ülemaailmne trükiarv on tõusnud kümne aastaga ligi kaks korda: 1999. aastal oli see ligi 722 000, 2009. aastal 1 420 000. The Economisti tiraaž Euroopas on suhtarvuna kogutiraažist jäänud samaks (ligi 30%). Absoluutarvudena on ajakirja trükiarv Euroopas viimasel aastakümnel stabiilselt tõusnud: 1999. aastal oli see ligi 280 000, 2009. aastal oli see ligi 430 000. (The Economist: Circulation 2010)

The Economisti ajakirjaks nimetada on tinglik, kuna tegu on kord nädalas ilmuva ajakirjanduslikku sisu pakkuva väljaandega. Siin ja edaspidi on aga The Economistile viidatud kui ajakirjale, kuna ta vastab üldiselt ajakirjale esitatud kriteeriumitele ja erineb ajalehele esitatud kriteeriumitest (Vihalemm 2004: 61, 75).

Käesoleva töö eesmärgiks oli leida Eesti kajastus mõlemas väljaandes kahel aastal. Selleks, et kombineerida valimisse nii paber- kui ka võrguväljaande sisu, võeti aluseks mõlema väljaande veebilehekülg, kuna see sisaldab ka paberil ilmunud lugusid.

The Economist märgistab oma veebiküljel need artiklid, mis on pärit paberajakirjast, märkega “The Economist print edition”.

Financial Timesil eraldi märget pole, kuid veebi ja paberväljaande kattuvuse väljaselgitamiseks viidi läbi juhuslikult valitud perioodil (juuni 2009) paberlehe proovikodeerimine. Selles märgiti artikli pealkiri, autor või autorid ja kuupäev ning kontrolliti nende esinemist veebiväljaandes. Proovikodeerimine näitas, et võrguväljaandes esinevad kõik paberlehes avaldatud artiklid ning nendele lisaks veel vaid võrguküljel ilmutavad artiklid. Paberlehes ilmunud artiklid erinesid nende võrguväljaande koopiatest kohati mõne sõna või interpunktsiooni poolest.

Valimi koostamiseks võeti niisiis aluseks mõlema väljaande võrguküljelt leitavad artiklid, mille otsimiseks oli kaks kriteeriumit: need sisaldasid otsisõna “Estonia” ja olid ilmunud ajavahemikus 01.01.2008–31.12.2009. Täiendavaid otsisõnu, mis oleks kaasanud Baltimaid või Ida-Euroopa riike (kuid mitte otsesõnaliselt Eestit) käsitlevaid artikleid, ei kasutatud. Seega, kui artiklis käsitleti vaid Baltimaid nt terminiga “the Baltics” või “Baltic states” või Ida-Euroopa riike nt terminitega “eastern Europe” või “new EU members” või muul moel, ilma tekstis konkreetselt sõnastamata “Estonia”, siis see artikkel valimisse ei kuulunud. Kui aga Eestit mainiti, kasvõi ainult üldistuse laiendusena või loetelu osana, siis kuulus artikkel valimisse. Järgmine tsitaat on näiteks artiklist, mis valimisse kaasati.

The bill that could break up Europe (The Economist, 26. veebruar 2009): *It might make sense for the four countries with exchange rates pegged to the euro: the Baltic trio of Estonia, Latvia and Lithuania, plus Bulgaria.*

Seega, valimi moodustamise aluseks oli kolm tingimust:

1. artikleid otsiti mõlema väljaande veebiküljelt (www.ft.com ja www.economist.com);
2. kasutusel oli üks otsisõna – “Estonia”;
3. otsingut piirati ajavahemikuga 1.01.2008–31.12.2009.

3.3. Uurimismeetodid

Käesolevas töös on kasutusel kolm uurimismeetodit, mis pakuvad erineval tasemel analüüsi ja süvenemisvõimalust. Esimene on kontentanalüüs, mis võimaldab saada tekstide dünaamikast ülevaate ehk kui palju ja kuidas üldiselt uurimisaluses perioodis Eestist kirjutati. Teine on kombineeritud analüüs, kus autor on kvalitatiivsele sisuanalüüsile lisanud kvantitatiivseid elemente – sellega püütakse näidata tekstides olevaid sisulisi Eestiga seonduvaid probleeme ja teemasid ning iseloomustada nende kaalu esinemhulga alusel. Kolmas meetod on diskursuseanalüüs, mille eesmärk on leida tekstides olevad makrostruktuurid ehk loogilise süsteemi, kuidas ja milliste korduvate mustrite järgi Eestit konstrueeritakse.

3.3.1. Kontentanalüüs

Põhiline meetod valimisse kuulunud artiklite uurimiseks oli kontentanalüüs. Kontentanalüüs pakub võimalust iseloomustada uuritavat materjali kvantitatiivselt ja esile tõsta suures hulgas analüüsiühikutes esinevaid eripärasid, nt artiklite hulka ajateljel. Kontentanalüüs annab teatud mõttes uuritavast materjalist statistilise ülevaate ja võimaldab seega näha nii-öelda suurt pilti, ehk hoomata kogu materjali. (McQuail 2003: 293-296)

Kontentanalüüsi analüüsiühikuks oli üks konkreetne artikkel ja analüüsiga tuvastati selle põhilised tunnused: väljaanne, milles artikkel ilmus; artikli ilmumise kuupäev; artikli pealkiri; artikli autor, kui see oli märgitud; artikli rubriik, kui see oli märgitud.

Need viis kategooriat olid igas artiklis selgelt tuvastatavad, kuigi need ei esinenud iga artikli puhul. The Economisti eripäraks on see, et ühegi artikli juures pole märgitud autorit. Tegu on pikaajalise traditsiooniga, millele ajakiri ise toob mitu põhjendust: väljaanne räägib sellisel moel kollektiivsel häälel, mitte üksikisikute kaudu; ühe artikli valmimisse panustab tihti mitu ajakirjanikku ja mõnda artiklit muudab suurel määral toimetaja. Põhiline argument autorita lugude avaldamiseks on see, et kirjutatu on tähtsam kui kirjutaja. (The Economist: About us 2010)

Ka rubriiki on The Economisti artiklite puhul keeruline määratleda. Väljaande veebiküljel on küll geograafilised (kogu maailm, USA, Suurbritannia, Euroopa jne) ja valdkonnapõhised (äri ja rahandus, teadus ja tehnoloogia jne) jaotised, ent ühest rubriiki artikli juures ära toodud pole. Selle asemel on artiklite juures kasutusel *lead-in* tüüpi sissejuhatav fraas, mis võib viidata artiklis esinevale sündmusele (spiooniskandaal Eestis), probleemile (Ida-Euroopa hädad), toimumiskohale (Kaug-Põhi) või hoopis artikli tüübile (kommentaar – *Europe.view*). Järjepidevat süsteemi selle fraasi puhul ei esine.

Kontentanalüüsi põhilisele viiele tunnusele lisanduvad kodeerimisel kategooriad, mille eesmärk on saada infot artikli sisu kohta. Esimene sisukategooria on artikli modaalsus Eesti suhtes. Modaalsuse näol on tegu nominatiivse väärtushinnanguga Eestile, millel on kaks polaarseid väärtust ja vahepealsed väärtused.

- **modaalsus** – artiklis esinev väärtushinnang Eestile

- positiivne
- negatiivne
- ambivalentne (nii positiivne kui ka negatiivne)
- neutraalne

Kontentanalüüsi kodeerimisel moodustab kvalitatiivse sisuanalüüsiga seonduva osa komplekt kategooriaid, mida tuvastatakse ühe artikli puhul maksimaalselt neli korda. Selles kompleksis on kaks kategooriat:

- **teemavaldkond** – valik kuue põhilise teemavaldkonna vahel, mille alla artikkel kuulub Eesti seose põhjal, s.t millises teemavaldkonnas Eestist räägitakse
  - poliitika

- majandus
  - sotsiaalsed probleemid
  - kultuur ja identiteet
  - keskkond ja energeetika
  - muu või kategoriseerimatu
- **teema** – artiklis esinev Eestiga seotud teema, mis kuulub ühe teemavaldkonna alla (alateemade sisu ja tähendused on avatud eraldi kvalitatiivse sisuanalüüsiga)

Kontentanalüüsi läbi viies selgus, et selliseid teksti sisu määratlevaid kategooriate komplekte ei tulnud ühe artikli puhul määratleda rohkem kui maksimaalselt neli. Seepärast on kodeerimisjuhendis ka see kategooriakomplekt esitatud neli korda.

Teemavaldkonnad

Teemavaldkondade määratlemise eesmärk on leida teksti üldvaldkond, ala, millega seoses Eesti tekstis esineb. Varasemas töös, mis uuris Eesti kajastamist välismeedias, on kasutatud 61 jaotusega teemade nimekirja (Lõugas 2006: 60-61), mis koondati viide põhilisse teemavaldkonda: (1) poliitika ((a) sisepoliitika, (b) välispoliitika, (c) sotsiaalpoliitika); (2) majandus; (3) sotsiaalteemad; (4) kultuur; (5) muu. Neid viit teemavaldkonda on siinses töös redigeeritud.

Uue teemavaldkonnana on kasutusel keskkond ja energeetika. Ühest küljest tingis selle nende teemade üldine olulisuse kasv. Keskkonnahoid, keskkonnateadlik käitumine, läbimõeldud keskkonnapoliitika, jätkusuutlik energeetika ja keskkonnakahjuliku energeetika asendumine keskkonnasõbralikuga on arenenud maailmas kasvavad trendid nii üksikisiku, organisatsioonide, riikide kui ka riikide liitude tasanditel, mis väljendus ka kajastuses. Varasemas uuringus (Lõugas 2006) olid keskkonnateemad määratletud muu teemavaldkonna alla, energeetika aga majanduse alla. Ometi pole ei keskkonnateema ega energeetika piiratud vaid mõne juba nimetatud teemavaldkonnaga, sest need on seotud nii poliitika kui ka majandusega. Seepärast on keskkonna ja energeetikaga seotud teemad käesolevas töös koondatud eraldi valdkonda.

Täpsustatud on ka olemasolevate teemavaldkondade nimesid. Kultuurivaldkonna nimetuses on välja toodud ka identiteet, kuna see osutus oluliseks teemaks. Kuigi kultuuri definitsioone on väga suur hulk, ongi siinkohal teemavaldkonnana mõeldud eelkõige kultuurilise identiteediga seotud artikleid. Sotsiaalteemade valdkond on siinses töös ümber nimetatud sotsiaalseteks probleemideks, kuna kajastatud on eelkõige probleemid. Sellega tekkis järgnev teemavaldkondade loend:

1. poliitika,
2. majandus,
3. sotsiaalsed probleemid,
4. kultuur ja identiteet,
5. keskkond ja energeetika,
6. muu.

Teemavaldkonna alla kuuluva teema määramist kombineeritud sisuanalüüsi meetodiga on selgitatud järgmises alapeatükis. Kokkuvõttes tekkis järgmine 15 kategooriaga kodeerimisjuhend.

Tabel 3.1. Kontentanalüüsi ja kombineeritud sisuanalüüsi kategooriad.

Nr	Kategooria		Kirjeldus
1	Nr		<i>analüüsiühiku järjekorranumber</i>
2	Väljaanne		<i>väljaanne, kus artikkel ilmus</i>
3	Kuupäev		<i>ilmumiskuupäev</i>
4	Pealkiri		<i>artikli pealkiri</i>
5	Rubriik		<i>millisest alamjaotusest artikkel pärineb</i>
6	Autor		<i>artikli autor</i>
7	Modaalsus		<i>artikli modaalsus Eesti suhtes</i>
8	I	Teemavaldkond	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teemavaldkond</i>
9		Teema	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teema</i>
10	II	Teemavaldkond	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teemavaldkond</i>
11		Teema	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teema</i>
12	III	Teemavaldkond	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teemavaldkond</i>
13		Teema	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teema</i>
14	IV	Teemavaldkond	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teemavaldkond</i>
15		Teema	<i>artiklis esinev Eestiga seonduv teema</i>

Kontentanalüüsi tulemusi analüüsiti nii ühe kui mitme tunnuse põhjal. Ühemõõtmelises analüüsis keskendutakse ühe tunnuse väärtustele absoluut- ja suhtarvudena.

Mitmemõõtmelises analüüsis on ühe näitaja esinemist uuritud mitmes grupis (nt modaalsus erinevates väljaannetes) ja võrdluses erinevate tunnuste taustal. Tulemused nii absoluutarvudena kui suhtarvudena on esitatud jooniste ja risttabelite kujul. Täiendava seoseanalüüsina on uuritud ka kolme tunnuse seost (joonis 4.14.). Selle jaoks on kasutatud ka tunnuse (modaalsus) ümberkodeerimist arvvärtusega indeksiks, mida on täpsemalt kirjeldatud alapeatükis “Teemavaldkonnad kolmes perioodis”.

3.3.2. Kombineeritud sisuanalüüs

Kontentanalüüsi suur üldistusvõime, võimalus teha analüüsitava materjali kohta statistiline ülevaade ja manifestatiivne iseloom (keskendub eelkõige sellele, mis on nähtav ja ilmne) ei paku üksi lahendust uurimisküsimustele vastamiseks. Kontentanalüüsi kõrval on seepärast kasutusel kombineeritud sisuanalüüs, milles on lisaks kvantitatiivsele lähenemisele kasutatud ka kvalitatiivse sisuanalüüsi elemente. Selle eesmärk on tuvastada tekstis olevad tähendused, kuid jätta alles neile kvantitatiivne mõõde. On tõsi, et sellise meetodi puhul kehtib nt McQuaili kriitika (2003: 295) – segameetod ei anna süstemaatilist ülevaadet kogu meediasisust – kuid see võimaldab siiski paremini vastata uurimisküsimustele ja õigustab seepärast kasutamist.

Kombineeritud sisuanalüüsi tulemusena saab täpsema ülevaate teemavaldkondadesse jaotatud teemadest. Nende esialgne määratlemine on inkorporeeritud kodeerimisjuhendisse.

Kombineeritud sisuanalüüsiga määratakse teemade esinemise hulk ja modaalsus ning analüüsitakse teemade sisu.

Teemavaldkondadesse jaotuvate teemade analüüsimisel pole kasutatud varasemast uurimusest (Lõugas 2006) pärit jaotust. Selle 61 teemat andsid küll suhteliselt detailse sissevaate artiklites kajastatud teemadesse. Kuid 61 teemat ei katnud artikleid ühtlaselt, sest kõige suurema osakaaluga teemas oli 138 artiklit (välissuhted – suhted Venemaaga), kõige väiksema osakaaluga teemas 1 artikkel (sport – olümpia). Keskmiselt oli ühes teemas 22,7 artiklit, mis teeb 2,8% koguvalimist.

Nii väikse osakaaluga üksikud teemad tähendavad üsna killustatud ülevaadet kogu artiklite hulgast ja seetõttu ei ole nii põhjalik teemade määratlemine põhjendatud. Teemade suur hulk annab esmapilgul suure detailsuse, kuid kuna kõige mahukamas teemas on suhteliselt suur hulk artikleid, tekib loogiliselt ka vajadus see teema defineerida täpsemateks alateemadeks. Nii järgneb edasine alateemade täpsustamine, mis viib lõpuks väga konkreetsete teemakategooriate tekkeni. See ei aita üldistada artiklite sisu.

Sel põhjusel on käesolevas töös lähtutud teistsugusest metoodikast. Teemavaldkondadesse jaotunud teemad pole mitte ette määratud kontentanalüüsi kategooriatega, vaid määratud “orgaaniliselt”. Teisisõnu, teemade loendi määramine toimus induktiivselt, millega tekstides leitud temaatiliste korduste põhjal koostati teemade loend. Artikli määramine mingi teema alla toimus teksti kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus, püüdes leida Eestiga seotud suhteliselt olulisi allhoovusi teemavaldkondades. Selle tulemusena pole teemad mitte hierarhiliselt võrdsed, vaid oma sisemise loogikaga.

Teemad ei kajasta alati konkreetseid lõppenud sündmuseid või probleeme, vaid võivad olla süntees üksikust ja üldisest. Teemad võivad põhineda nii abstraktsetel struktuuridel ja protsessidel kui ka lähtuda konkreetsetest ja ainulaadsetest sündmustest või teguritest, mis tekstis kajastusid. Teemades on kombineeritud ka negatiivsed ja positiivsed konnotatsioonid, need on üldjuhul ühe teema kaks aspekti.

Nii tekkisidki teemad, mis on esmapilgul suhteliselt erineva üldistuskategooriaga, nagu näiteks “julgeolek” ja “eurole üleminek”. Teemade analüüs, mis on illustreeritud näidetega tekstist, on toodud kombineeritud sisuanalüüsi tulemuste peatükis.

3.3.3. Diskursuseanalüüs

Töö järeldustes võetakse kokku põhilised käsitlusviisid, kuidas Eestit konstrueeritakse. Selleks kasutatakse üldiseid diskursuseanalüüsi tehnikaid. Diskursuseanalüüs on sotsiolingvistiline meetod, mis annab võimaluse vaadelda sotsiaalset tegelikkust keele kaudu uurides tekstis esinevaid sotsiaalseid konstruktsioone ja reaalsuse konstrueerimist.

Diskursuse mõiste oluline teoreetik ja ka diskursuseanalüüsi meetodi arendaja Norman Fairclough eristab keeleteaduslikumat lähenemist ja diskursuse seostamist sotsiaalsete praktikatega (Fairclough 1992: 63). Esimene mõtestab diskursust kui keeleakti ja

keskenduvad keele kui süsteemi uurimisele. Faircloughi tutvustatud lähenemine diskursusele, mis on sotsiaalteadustes levinud, uurib aga keelekasutuse seost sotsiaalse reaalsusega. Keelekasutus on teatud sotsiaalse praktika viis ehk vahend, kuidas reaalsust mõjutatakse või muudetakse (või kinnistatakse).

Diskursusanalüüsi kui meetodil on mitu erinevat suunda ja koolkonda. Näiteks kriitilise diskursuseanalüüs, mis keskendub teksti ja sotsiaalsete võimusuhetete seoste uurimisele püüdes leida hegemoonia ja domineerimise vahendeid. Selle suuna üks põhilisi arendajaid on Wodak (nt Meyer & Wodak 2009). Fairclough on aga loonud põhjaliku kogumi tööriistu, millega analüüsida diskursiivsete muutuste ja sotsiokultuuriliste muutuste suhet.

Faircloughi diskursuseanalüüsi meetodis on kolm taset, mida saab omavahel kombineerida. Need on:

- diskursiivsete praktikate analüüs;
- tekstianalüüs;
- nende sotsiaalsete praktikate analüüs, mille osa diskursus on.

Nendel kolmel tasandil toimuv analüüs vaheldub oma kirjeldava ja tõlgendava iseloomu poolest. (Fairclough 1992: 231)

Käesolevas töös on kasutusel Fairclough komplektist kaks: teksti diskursiivsete praktikate analüüs ja diskursuse ja sotsiaalse reaalsuse seoste analüüs. Teisisõnu, diskursuseanalüüsiga võetakse fookusesse tekstis olevad makrostruktuurid ja teksti sisemine loogika ning uuritakse nende seost sotsiaalse reaalsusega. Nii püütakse selgusele jõuda, kuidas seostatakse ja vastandatakse sotsiaalseid aktoreid, milline suhe nende vahel on ja millised kausaalsed seosed luuakse. Kuna eesmärk on uurida Eesti konstrueerimist muutunud kontekstis (kriis), on vaatluse all ka konstruktsioonide muutumine – kas kontekst ja tähendused kannavad endas muutust.

Niisiis on Diskursuseanalüüsi eesmärgiks leida põhilised käsitlusviisid ehk diskursused, kuidas Eestist kirjutatakse ja kuidas Eestiga toimuvat seletatakse.

4. TULEMUSED

See peatükk annab ülevaate põhilistest uurimistulemustest üldistustena ja täpsemalt olulistest analüüsiga ilmnenud nüanssidest. Esmalt on tähelepanu all kontentanalüüsiga leitud põhinäitajad, mis materjali iseloomustavad, nagu artiklite hulk, teemad, modaalsus ja esinemine ajas. Sellele järgnevad kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused, kus on esitatud teemade analüüsi tulemused.

4.1. Kontentanalüüsi tulemused

4.1.1. Artiklite hulk

Uurimisalusel perioodil ilmus kahes väljaandes kokku 345 artiklit, mis kajastasid suuremal või vähemal määral Eestit. Nädalase ilmumistsükliga *The Economist*'is oli artikleid muidugi vähem kui 24-tunnise ilmumistsükliga *Financial Times*is – vastavalt 100 ja 245.

Tabel 4.1. Artiklite hulk kahes väljaandes.

Periood	Financial Times	The Economist	Kokku
2008. a	128	46	174
2009. a	117	54	171
Kokku	245	100	345

345 artiklit, mis mõlemas väljaandes perioodil Eestit mainisid, jagunevad viide põhilisse teemavaldkonda. Nende määramisel on arvestatud artiklis Eestiga seonduvat teemavaldkonda (selle valdkonda), mitte kogu artikli teemavaldkonda. Väga suurel määral artikli üldine valdkond ja artiklis Eestit puudutav valdkond kattusid. Artikli üldist (mitte Eestiga seonduv) valdkonda siiski eraldi ei kodeeritud, mistõttu pole ka võimalik teha võrdlust, millistel juhtudel ja kui palju erines kogu artikli teemavaldkond artiklis Eestit puudutavast teemavaldkonnast.

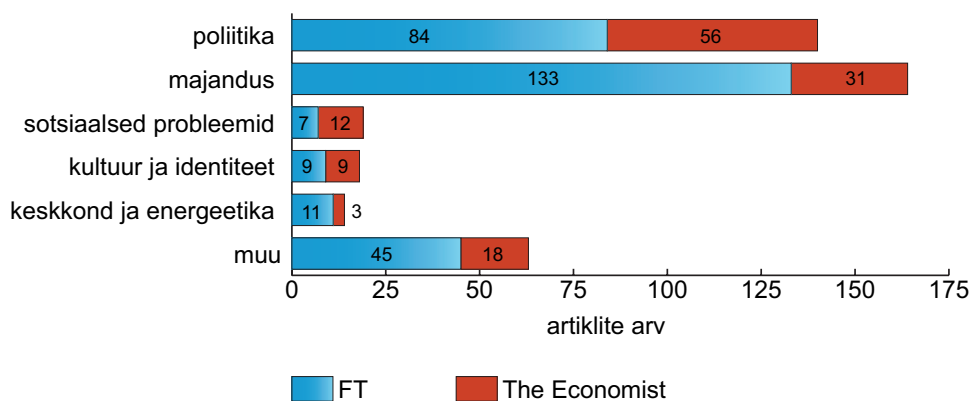
Viis põhilist teemavaldkonda on poliitika, majandus, sotsiaalsed probleemid, kultuur, keskkond ja energeetika. Ülejäänud artiklid, mille teema ei langenud neisse

teemavaldkondadesse või mille (Eestiga seotud) teema oli raskesti tuvastatav, määrati muu valdkonna alla.

Ligi pooled artiklid kajastasid majandusvaldkonda (vt lisa 2, tabel 1). Ent võrdlemisi suur osakaal oli seotud ka poliitikateemalistel artiklidel, mis moodustasid artiklite koguarvust 40%. Teised teemavaldkonnad – sotsiaalsed probleemid, kultuur ja identiteet, keskkond ja energeetika – olid kõik esindatud ligi 5% artiklitest. Ligi viiendik artiklitest ei mahtunud viide põhikategooriasse või oli nendes Eestiga seotud teemavaldkonda raske määratleda.

Poliitika- ja majandusteemaliste artiklite vahetõrge on kahes väljaandes veidi erinev. Financial Timesis on suurem osakaal majandusteemalistel artiklidel (ligi 55%) ja väiksem poliitikal (veidi üle 30%), samas kui The Economistis on need suhtarvud vastupidised. Kolm väiksema osakaaluga teemat jäävad Financial Timesis samuti alla viie protsendi lähedusse või alla selle. The Economistis aga on veidi suurem osakaal sotsiaalseid küsimusi kajastavatel artiklidel (12%), samuti ka kultuuri ja identiteedi teemal (9%). Teiste kategooriate alla mitte mahtunud artikleid oli mõlemas väljaandes peaaegu võrdselt 18%.

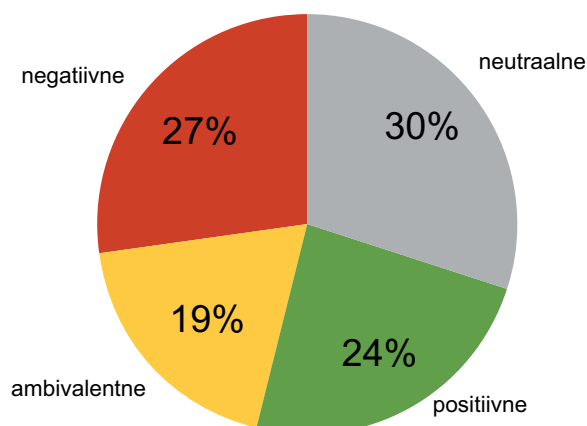
Joonis 4.1. Teemavaldkonnad kahes väljaandes.

4.1.2. Artiklite modaalsus

Kontentanalüüsi käigus määrati ära ka artiklite modaalsus, mis võis olla positiivne, negatiivne, ambivalentne või neutraalne. Kokku oli positiivseid artikleid 83, negatiivseid 94, ambivalentseid 65 ja neutraalseid 103.

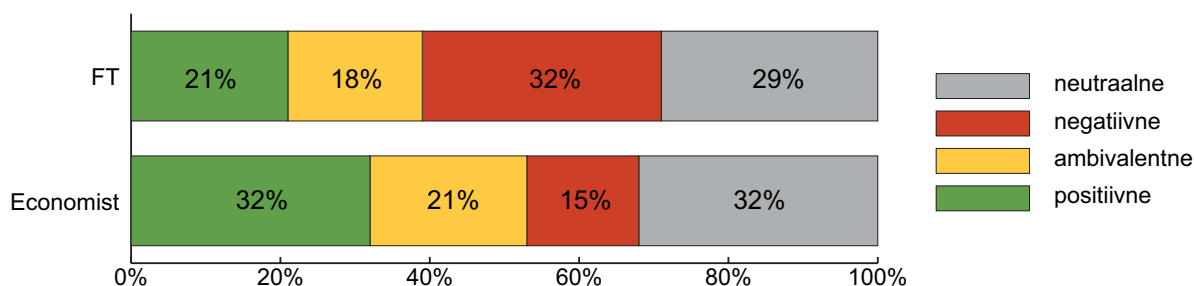
Joonis 4.2. Artiklite osakaal modaalsuse järgi.

Ülevaatlilikult on näha, on artiklite koguhulgas on positiivseid ja negatiivseid artikleid peaaegu sama palju (vastavalt 24 ja 27%). Arvestades, et ambivalentne modaalsus (19%) sisaldab nii positiivset kui negatiivset, siis on kokku hinnanguliste artiklite hulk ligi 70%. Neutraalsete artiklite hulk on 30%, mis on omaette kategooriana kõige suurem.

Võrreldes artiklite modaalsust väljaannete kaupa (joonis eristub The Economist positiivsete artiklitega (32%, Financial Timesis 21%) ja vastupidi Financial Times negatiivsete artiklitega (29%, The Economistis 15%). Kokku oli Financial Timesis negatiivseid artikleid 79, mis on modaalsusekategoriatest selles väljaandes kõige suurem. The Economistis oli aga negatiivseid artikleid 15, mis on vähem kui üheski teises kategoorias selle väljaande puhul. Hinnanguid sisaldavaid artikleid, olgu siis positiivseid, negatiivseid või ambivalentseid, oli mõlemas väljaandes sama palju kui artiklite koguhulgas ehk ligi 70%.

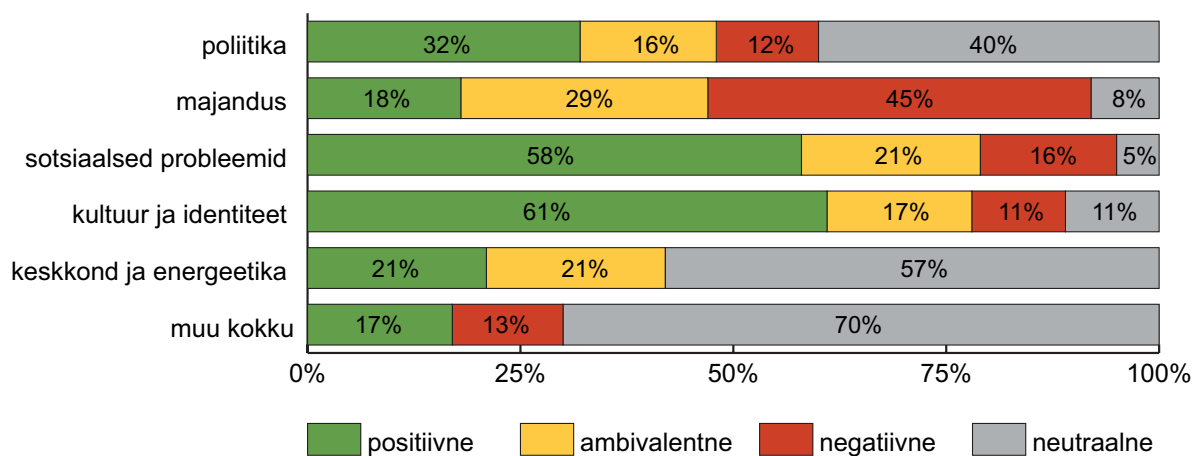
**Joonis 4.3. Artiklite osakaal modaalsuse järgi
Financial Timesis ja The Economistis.**

Modaalsus Eesti suhtes varieerus erinevates teemavaldkondades (joonis 4.4.). Kõige suurem osakaal positiivseid artikleid olid sotsiaalseid probleeme ja kultuuri ning identiteeti

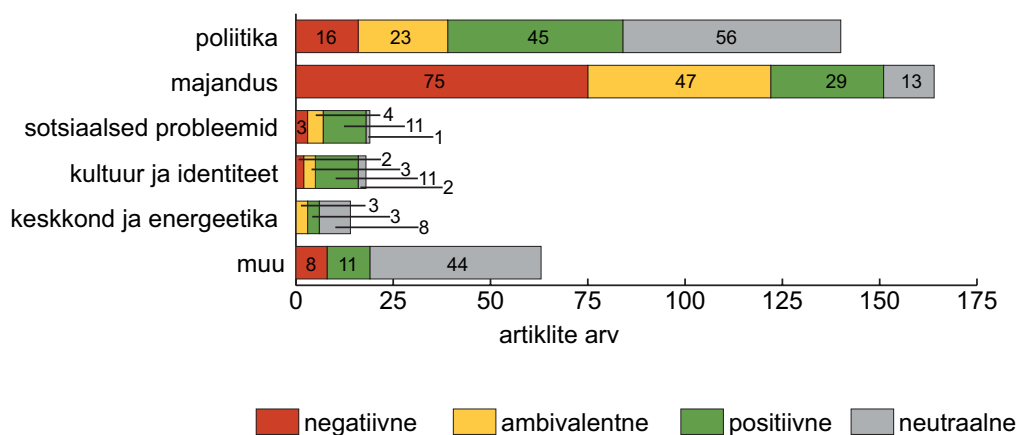
puudutavates artiklites, ligi 60%. Kõige väiksem hulk positiivseid artikleid oli kuuendas valdkonnas, kuhu kuulusid mujale mittedsobinud või määramata temaga artiklid – 17%. Selle väikest osakaalu seletab see, et muude artiklite kategoorias domineerisid neutraalsed artiklid (70%). Ent ka majandusvaldkonnas oli peaaegu sama vähe positiivseid artikleid (18%). Majandusuudiste negatiivset modaalsust kinnitab ka see, seal oli kõige suurem osakaal negatiivseid artikleid, ligi 45%. Väga vähe negatiivseid artikleid oli nii poliitika kui kultuuri ja identiteedi valdkonnas. Hinnanguliste kategooriate osakaal oli kõige suurem sotsiaalsete probleemide valdkonnas, kus neid oli ligi 95%.

Joonis 4.4. Modaalsuse osakaal teemavaldkondades.

Joonis 4.4. näitab ühe teemavaldkonna sees erineva modaalsusega artiklite osakaalu. Joonisel 4.5. on aga ära toodud teemavaldkondades erineva modaalsusega artiklid absoluutarvudes, mis näitab, et ainuüksi poliitikavaldkonna negatiivsete artiklite hulk oli ligikaudne kolme väiksema teemavaldkonna artiklite koguarvuga. Majandusvaldkonnas on negatiivseid artikleid rohkem, kui põhikategooriatesse sobimatuid artikleid kokku.

Joonis 4.5. Modaalsus teemavaldkondades.

4.1.3. Ajaline dünaamika

Võrreldes artiklite hulka aastate jaotuses on nende hulk üsna võrdne (vt tabel 4.1), mõlemal aastal ilmus ligi 170 artiklit. Igas kuus ilmus keskmiselt 14,4 artiklit, kuid ilmumisdünaamika kuude kaupa kõigub kogu perioodi vältel üsna palju. Kõige rohkem ilmus artikleid 2008. aasta novembris – 27 – ja kõige vähem 2008. juunis – 5 (vt joonis 4.6.).

Joonis 4.6. Artiklite hulk kahe aasta jooksul.

Artiklite ajalist dünaamikat on otstarbekam uurida konkreetsemate alaperioodide kaupa. Alaperioodide saab moodustada nii formaalsete kui sisuliste printsiipide põhjal. Esimesel puhul võib periodiseering olla konkreetse ajaühiku (kuu, kvartal) või artiklite esinemise hulga põhjal (perioodides on võrdne hulk artikleid). Sisulise printsiibi põhjal tuleks artikleid vaadelda perioodides selle põhjal, mida nad kajastavad ehk olulisi sündmusi. Siin toodud perioodid on loodud sisulise printsiibi järgi, sest see aitab paremini seletada artiklite ajalist dünaamikat.

Uurimisel aastatel mõjutavad periodiseerimist eelkõige majanduskriisi etapid, veidi väiksema osakaaluga on rahvusvahelised poliitikasündmused. Viimastest oli kõige kaalukam Venemaa ja Gruusia sõjaline konflikt, mis algas 7. augustil 2008. Ent kõige olulisemalt mõjutas kajastust siiski majanduskriis ja selle etapid, mille mõju uatus alates riigivalitsemisest kuni identiteedini.

Ent majanduskriisi sütitajaks omakorda oli finantskriis, mille murdepunktid sobivad hästi ka periodiseerimiseks. Siiski ei saa siin välja tuua puhtalt Eestis toimunud sündmuseid, vaid lähtuda tuleb välistest Eestit mõjutanud sündmustest. Kajastuse analüüsimisel on kaks olulist punkti, mis on perioodide valikult headeks juhisteks. Esimene neist on USA finantskriisi muutumine globaalseks (mille üks märk oli Islandi panganduse kollaps) ja sügava majanduskriisi algus septembris-oktoobris 2008. Teine on Läti lati devalveerimispingete kulmineerumine 2009. aasta juunis, mis lahenes siiski ilma devalveerimiseta. Mõlemad sündmused tõid Eestile suure rahvusvahelise tähelepanu ja need toimusid versta-postidena, mille alusel saab 2008.–2009. aasta jaotada kolme perioodi.

I periood

1. jaanuar 2008 – 15. september 2008

Esimesel perioodi ilmus Financial Timesis 76 artiklit, The Economistis 30 artiklit, kokku 106 artiklit. Kõige kaalukamad teemavaldkonnad olid poliitika (58 artiklit) ja majandus (30 artiklit), muu teema alla langes 20 artiklit, sotsiaalseid probleeme kajastas 10, keskkonda ja energeetikat 8 ning kultuuri ja identiteeti 3 artiklit.

Sellel perioodil oli Eestis majanduslikult kogu eelneva kümnendi väldanud majanduslik õitseng peatumas (vt joonis 2.1.). Perioodi alguses polnud küll veel teada, et majanduskasv on peatumas, kuid kaudsed indikaatorid üldisele majanduslikule jahtumisele olid olemas. Neid

väljendas oma varasematest pessimistlikumate prognoosidega ka Eesti Pank, põhjendades, et “Eesti Panga kevadprognoosis on kärbitud sisenõudluse mahtu nii kinnisvarasektori jahtumisest tingitud vähenenud investeeringute kui ka kiire inflatsiooni ja majapidamiste ebakindluse tulemusena kahanenud tarbimise tõttu” (Eesti Pank 2008). Ent majandusliku arengu aeglustumine oli kindlalt lokaalse iseloomuga, s.t seotud Eesti majanduskeskkonnaga. Selles oli muidugi ka väliseid tegureid, sest suurimad Eestis tegutsevad finantsasutused olid pärit Skandinaaviast. Kuid nende üksikute väliste tegurite kõrval ei olnud väline majanduskeskkond oluliselt muutunud, vähemalt selline üldine hoiak avalikus arvamuses. Eesti selle aja avaliku arvamust uurinud Rum (2010) märgib 2008. aasta algust spekulatsioonide ja teadmatuse ajaks avalikus debatis, mil ilmnes krahhi kinnisvarasektoris (aastane hinnataseme langus oli ligi 25%) ja majandusraskused püsisid avalikus diskussioonis.

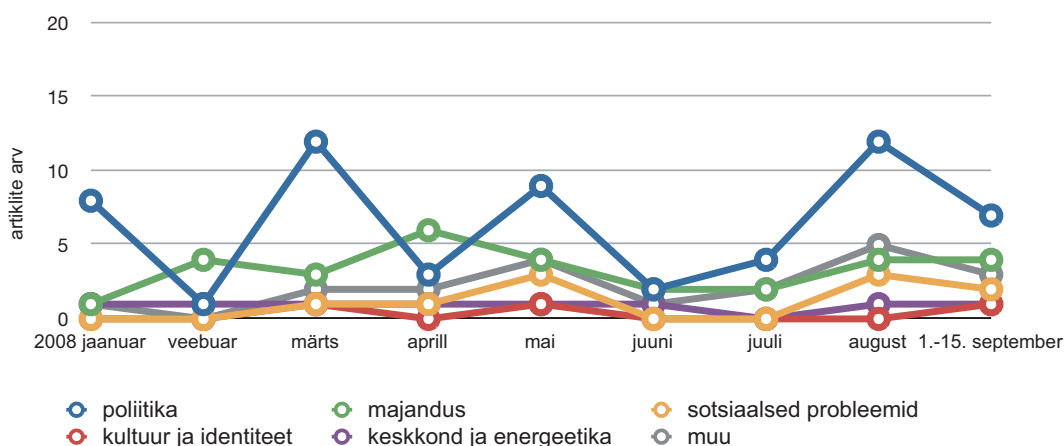
Pärast seda, kui selgus Eesti 2008. aasta esimese kvartali majanduslangus – SKT muutus aastataguse perioodiga võrreldes -0,3% (Statistikaamet 2010) – kajastasid ka nii Financial Times kui ka The Economist Eesti ja Baltimaade majanduskasvu peatumist.

Estonia leads Baltic downturn (Financial Times, 15. mai 2008): *The Estonian economy went into reverse in the first quarter of 2008, raising fears of a hard landing as the boom in the Baltic states fizzles out.*

Slowing down (The Economist, 20. mai 2008): *The long years of growth in Estonia may be over.*

Ent kui need tulevikku silmas pidades olulised märgid välja arvata, ei olnud majandus teemavaldkonnana üldsegi perioodil domineeriv. Ka perioodi teises osas, mil Eestis oli avalikkus juba üldiselt omaks võtnud avalike kulude kokkuhoiu ja riigieelarve kärpimise (Rumi (2010) järgi oli kujunemas eelarvekriis, aktiivselt otsiti avalikus sektoris kärpekohti ja arutati võimalikke lisamakse), ei leidnud Eesti majandustemaatika kumbagis väljaandes kajastust. Majanduse poolest oli kõige aktiivsem hoopis aprill (vt joonis 4.7.).

Joonis 4.7. Artiklite arv teemavaldkondades I perioodil.

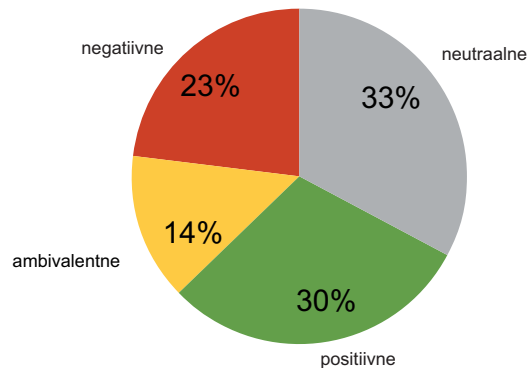

Esimeses perioodil domineeris hoopis poliitika teemavaldkond, mida mõjutasid mitu sündmust. Märtsis puhkes diplomaatiline tüli viisavabaduse pärast USA-ga, millel oli mitu osapoolt: EL-i uusliikmed, s.h Eesti, kes soovisid USA-ga viisavabadust; USA, kes soovis viisavabaduse andmisega Ida-Euroopa maadega suhteid tugevdada ja ühtlasi juurutada oma reisijatekontrolli süsteemi; Euroopa Komisjon, kes soovis olla USA ainuke kõnepartner viisavabaduse teemal Euroopas (üksikute liikmesriikide asemel); vana Euroopa liikmesriigid, kes küll nautisid juba USA-ga viisavabadust, kui õhutanud selle laienemist uutesse liikmesriikidesse. Konflikt sai küll palju kajastust, kuid vaibus üsna kiiresti ja sai üsna selge lahenduse (Euroopa Komisjoni juhtimisel hakati USA ja uute liikmesriikide vahel viisavabadust juurutama). Maikuus ei olnud küll ühtegi otsest rahvusvahelist sündmust, mis kajastuse taga oleks olnud, kuid siis möödus viis aastat Eesti ja teiste riikide liitumisest Euroopa Liiduga, mida The Economist mitme artikliga kajastas (“In the nick of time”, “Bury your hatchets”, “Toxic legacy”, kõik 29. mai 2008).

Kõige kaalukam sündmus sellel perioodil poliitikavaldkonnas oligi Gruusia sõda Põhja-Osseetia, Abhaasia ja Venemaaga augustis. Sellele järgnenud Euroopa Liidu Venemaa-suunalise reaktsiooni kujundamises ja Gruusiale solidaarsuses väljendamises oli aktiivne ka Eesti ise (Eesti, Leedu, Poola ja Ukraina presidendid ning Läti peaminister sõitsid pärast sõjategevuse algust Tbilisisse solidaarsust näitama). Konflikti järelkajad jätkusid ka septembris, kui EL-i liikmesriikide huvide põrkusid üsna teravalt küsimuses, kas Gruusia sõja pärast tuleks Venemaale sanktsioone kehtestada või mingil moel reageerida.

Modaalsus Eestis suhtes oli sellel perioodil võrdlemisi positiivne, ent ligi kolmandik lugudest jäi neutraalseks. Veidi alla 25% artikkelitest oli negatiivse modaalsusega.

Joonis 4.8. Modaalsus I perioodil.

Esimese perioodi lõppu ja teise perioodi algust märgib ülemaailmse finantskriisi puhkemine septembris. 15. septembril teatati Lehman Brothersi panga pankrotist, mis oli esimene suurpankadest, mille väljapäästmine oleks USA valitsusele läinud liiga kalliks maksma ja mis seetõttu kokku kukkus. 16. september polnud küll kriisi stardipauk, kuid Lehman Brothersi pankrot oli versta-post, pärast mida levis krediidikriis üle maailma. See omakorda lõi sügava majanduskriisi.

II periood

16. september 2008 – 9. juuni 2009

Sellel perioodil ilmus Financial Timesis 109 artiklit, The Economistis aga 41, kokku 150 artiklit. Nüüd, pärast globaalse majanduskriisi puhkemisega, muutus ka Eestit kajastavate artiklite seas domineerivaks teemaks majandus, mis esines 82 artiklis. Poliitikavaldkonnas oli 55 artiklit, muu kategoorias 31 artiklit, kultuuri ja identiteediga seoses 9, sotsiaalsete probleemidega 8 ja keskkonna ning energeetikaga 5 artiklit.

Eesti ei tõusnud kohe pärast Lehman Brothersi pankrotti avalikkuses erilise tähelepanu alla, see toimus väikese viivisega, mil globaalne rahakriis tuure kogus. Esimene selleteemaline artikkel ilmus Financial Timesis 26. septembril ja The Economistis alles 23. oktoobril.

E European economies face downgrades (Financial Times, 26. september 2008): *Debt-laden eastern European economies are facing downgrades in the coming months as deteriorating credit conditions hit their fragile banking sectors. The overheating economies of Latvia, Lithuania, Estonia, Kazakhstan, Montenegro, Serbia, Romania and Hungary are under the greatest threat, according to ratings agency Standard & Poor's.*

Eastern Europe's misery (The Economist, 23. oktoober 2008): *For almost a year following the onset of financial turmoil in July 2007, ignited by the subprime crisis in the US, eastern Europe felt few effects. /.../ The sharpest revisions have been for the Baltics. Whereas in June it was expected that the 2008 recession in Latvia and Estonia would give way to a modest recovery in 2009, now average performance in the Baltics is expected to be even worse in 2009 than this year, as Lithuania follows Latvia and Estonia in experiencing a sharp slowdown.*

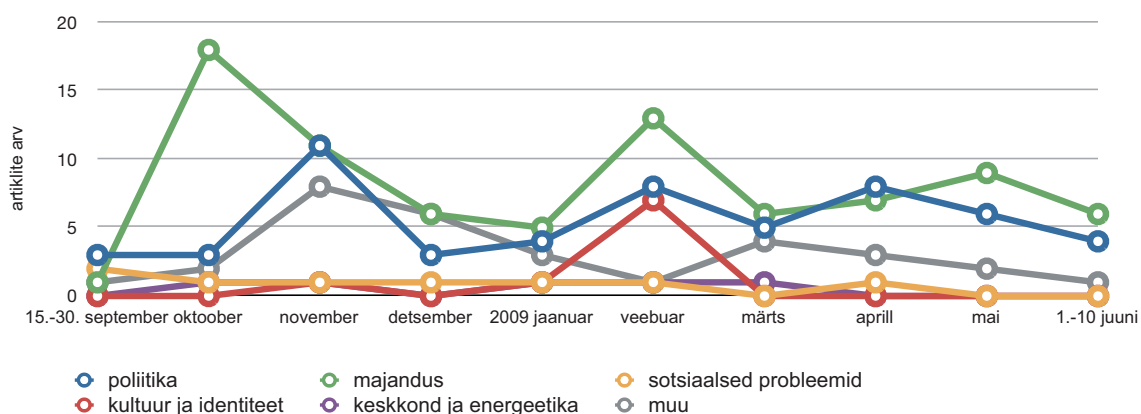
Sellise algusega II periood on täis majanduspingeid, mis leidsid ka suurt kajastust. Perioodi alguses võrreldi Eestit korduvalt Islandiga. 2008. aasta oktoobri alguses riigistas Island oma suurimad pangad, mis olid kontrollimatult vohanud ja muutnud riigi koguvälisvõla ligi kümme korda suuremaks kui oli Islandi SKT (Central Bank of Iceland 2010), mis ähvardas riigi majanduse täielikult laostada. Sarnase stsenaariumi tekkimist kardeti ka Eestis ja Lätis, eelkõige suure jooksevkonto defitsiidi pärast. Ka Eestil oli tekkinud selleks ajaks ulatuslik välisvõlg, mis seisnes erasektori laenudes, kuigi see polnud niivõrd palju suurem SKT-st nagu Islandil. Kuid usalduse kadumine regiooni vastu tõi ulatusliku börsilanguse, sest investorid pidasid nii Eestit kui kogu Ida-Euroopat hukatuslikuks.

Crisis closes three stock exchanges (Financial Times, 8. oktoober 2008): *But Credit Suisse advised investors to reduce their exposure to markets in eastern Europe, saying they faced some of the same macroeconomic risks as Iceland. /.../ Markets in the Baltic states of Latvia, Lithuania and Estonia fell between 6 and 8 per cent, while Poland's benchmark WIG20 fell 1.3 per cent.*

Meltdown fear for debt-laden nations (Financial Times, 18. oktoober 2008): *The eastern European countries Hungary and Ukraine, along with the Baltic economies of Latvia, Lithuania and Estonia, are now in real danger of following Iceland into financial meltdown.*

Novembris majandusega seotud artiklite hulk vähenes (vt joonis 4.9.), sest Eestilt nihkus fookus Lätile, kellest sai Baltikumi trio kõige raskemas seisus riik. Eestit kajastati Läti võrdlusematerjalina, kes on üsna sarnases, kuigi siiski veidi paremas seisus.

Joonis 4.9. Artiklite arv teemavaldkondades II perioodil.

Novembris esines veidi rohkem kajastust poliitikavaldkonnas, kuid ühtegi võtmesündmusest siis ei toimunud. Läbi talve püsisid kahtlused Eesti majanduse jätkusuutlikkuses, kuigi sellist paanikalaadset tähelepanu, nagu esines oktoobris, enam polnud. Aasta alguses, kui nii Eesti kui ka Läti ja Leedu olid püsinud ilma oma valuutakurssi devalveerimata stabiilsetena, otsiti sellele stabiilsusele seletusi. Sellega seoses arutleti ka Eesti ühiskonna eripära üle, mis aitab meil väga ägedas kriisis (mis on kaasa toonud kärped avalikus sektoris ja palgalangused erasektoris) stabiilsetena püsida.

Green shoots (The Economist, 26. veebruar 2009): *Ex-communist countries are more resilient and flexible than countries with happier histories. They have had to be, and it may stand them in good stead now. And though some bits of the economy (and in some countries most bits) may be doing dreadfully badly, the crisis is also a chance to hire newly available workers, find cheap premises and capture markets abandoned by others.*

Ühtlasi hakati otsima ka võimalusi ja lahendusi kriisiga toime tulemiseks ja majanduse kohandamiseks. Kuid nendest stabiilsuse märkidest hoolimata polnud kriisi plahvatuslikud hetked veel möödas, sest perioodi lõpus, 2009. juunis kuumenes taas keemispriirini Läti majandus, kui turujõudude mõjul tundus Läti lati devalveerimine vältimatu. Tehti panuseid lati devalveerimisele: *forward*-tehingutes ennustati lati kursi langust aasta lõpus 50% võrra.

IMF and EU can help avert panic over Latvia (Financial Times, 7. juuni 2009):

Investors are pretty sure crisis-hit [Latvia] will have to devalue in the face of a forecast gross domestic product drop this year of up to 20 per cent. Forward markets price the lat at half its current value.

There would be knock-on effects in Estonia and Lithuania, which also have fixed rate currencies. Although their public finances are in better shape than Latvia's, they too are in recession and confidence is fragile.

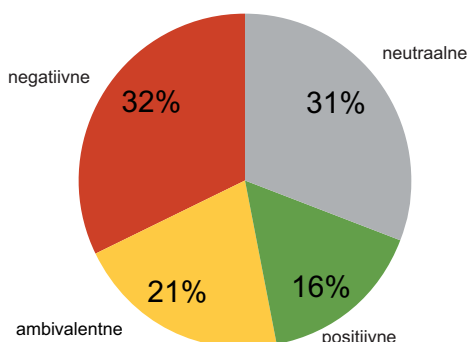
Koos sellega kerkisid ka mured Eesti krooni (ja Leedu liti) pärast, mis poleks devalveeritud lati kõrval vana kursiga enam konkureerida. Devalveerimine kogu Baltikumis oleks aga mastaapse hoobi andnud Skandinaavia pankadele – see nakkuseoht hoidis Baltimaade kriisi rahvusvahelise ajakirjanduse huviorbiidis. Läti lati juunikuise ärevuse puhkedes rõhutas aga Eesti oma positiivset poliitikat euroalaga ühinemisel ja enda eristamisel Lätist.

Estonia speeds full tilt towards the eurozone (Financial Times, 9. juuni 2009): *Mr*

Ansip - the only premier of a Baltic state who has remained in power as the region's boom turns to bust - said Estonia should fulfil the entry criteria to adopt the euro later this year and could even join the eurozone in mid 2010 if deflation continued, although January 2011 was still the target date.

Nende väga tugevate pingete tõttu majanduses oli ka suurem osakaal artiklitest selles perioodis negatiivse modaalsusega – 32% (vt joonis 4.10.). Positiivsete artiklite hulk oli aga kõige väiksem, vaid 16%.

Joonis 4.10. Modaalsus II perioodil.

Pinged Läti lati devalveerimise pärast ja sellega seoses ka Eesti valuutakursi püsimiste pärast lahtusid 10. juunil 2009: esiteks teatas Läti valitsus, et on leidnud riigieelarves veel kärpevõimalusi 500 miljoni lati ulatuses, samas laenas Euroopa Keskpank Rootsi keskpangale lisareserve 3 miljardi euro väärtuses, mis vähendas ka riske, et lati devalveerimise puhul kannataksid Rootsi kommerts pangad. See kõik vähendas devalveerimisega seotud riske ja märkis III perioodi algust.

III periood

10. juuni 2009 – 31. detsember 2009

Kolmandal perioodil ilmus 89 artiklit, neist Financial Timesis 60 ja The Economistis aga 29. Nagu ka artiklite hulgast nähtub, oli see rahunemise ja stabiliseerumise periood. Suur majandusšokk oli sellegipoolest oma jälje jätnud ja tähelepanu oli sellest taastumisel. Seepärast domineeris ka artiklite seas majandusvaldkond 52 artikliga. Poliitikavaldkonnas oli 27, muu kategoorias 12, kultuuri ja identiteediga seoses 6, sotsiaalsete probleemidega ja keskkonna ning energeetikaga mõlemaga seoses 1 artikkel.

Selles perioodis polnud üksikuid väga tugeva kajastusega sündmuseid, kuid majandusvaldkonnas kajastati majanduse üldist taastumist (“Latvia and Estonia economies improve”, 13. august 2009; “Eastern Europe gains new confidence”, 27. august 2009; “Lithuania leads way as investors return to Baltics”, 17. september 2009, kõik Financial Times). Sellel perioodil jätkus Eesti eristumine lähinaabritest, eelkõige Lätist ja Leedust, sest Eesti oli suutnud kõige efektiivsemalt avalikku sektorit kahaneva majanduse keskkonnas kokku tõmmata (“The Estonian exception: Estonia gets a boost, but worries persist about its Baltic neighbours”, The Economist, 29. oktoober 2009).

Tõsine mure Eesti ja Läti ning Leedu majanduste püsijäämise pärast on selles perioodis siiski veel nähtav, eriti alguses. Suvel püsisid ettevaatlikud

meeleolud – suvi on üldiselt helgem ja kergem periood kui talv, kuid majanduslikult ka

Joonis 4.11. Baltimaade kohal keerlevad mustad pilved. (Financial Times, 3. august 2009).

parem (nt küttekulude ja energia hinna poolest). Teadmatus, milline saab olema talv, andis alust sellistele süngetele kujunditele, nagu “kogunevad pilved Baltikumi kohal” ja “peatse pikselöögi ootus”.

Europe prepares for a Baltic blast (Financial Times, 3. august 2009): *While business headlines in the rest of the world speak of clearing skies and rays of sunshine, the Baltic states are still in the midst of a howling economic gale.*

Despite the region's small size, the intensifying crisis in the Baltics cannot be treated as a freakish local squall of little concern to outsiders. Bank failures or plunging currencies in the three Baltic nations – Latvia, Lithuania and Estonia – could threaten the fragile prospect of recovery in the rest of Europe. These countries also sit on one of the world's most sensitive political fault-lines. They are the European Union's frontier states, bordering Russia.

/.../ So far, the population has treated the downturn with remarkable equanimity. There is little sign of extremist political parties making headway.

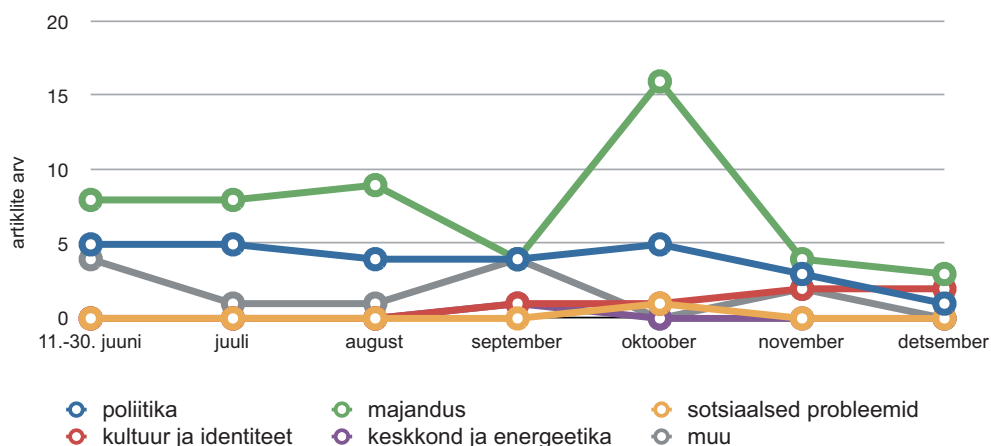
/.../ The EU authorities in Brussels are well aware of what is at stake and are overseeing Latvia's recovery efforts with an almost imperial authority. Europe's fear of the destabilising effects of devaluation is completely understandable. But, in an effort to preserve the impression of stability in the Baltics, the defenders of the peg risk creating the conditions for another almighty economic thunderclap later this year.

Üks veidi suurema kajastuse aluseks olnud sündmus oli 2009. aasta oktoobris (vt joonis 4.12.) Lätis tekkinud seaduseelnõu, millega plaaniga piirata kinnisvaralaenuvõtjate vastutust laenuandjate ees vaid kinnisvara väärtuseni. Sellise plaani realiseerimine tähendab pankadele suurt kahjumit ja oleks samas muutnud valuuta devalveerimise vähem valulikuks, sest lõviosa kinnisvaralaene on nomineeritud välisvaluutas. Eesti esines selles kajastuses eelkõige kontekstina Lätile, võrdlusmaterjalina ja võimalike edasiste arengute osalisena.

Latvian loan plan threatens Nordic banks (Financial Times, 6. oktoober 2009): *Nordic banks face losses on lending to Latvia under government proposals to limit the amount that lenders can collect from defaulting mortgage holders. The plans could lessen the pain of devaluation. /.../ Economists said devaluation by Latvia could force neighbouring Lithuania and Estonia to follow suit and possibly trigger contagion in other troubled eastern European economies.*

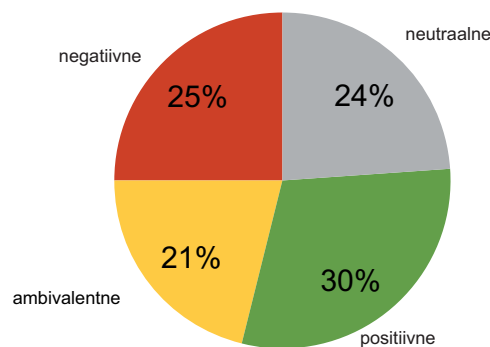

Joonis 4.12. Artiklite arv teemavaldkondades III perioodil.

Kuid Läti eelnõust tekkinud tähelepanu oli juba reaktsioon poliitilistele meetoditele, kuidas Baltikumis kriisi ohjati. Majanduslikult ja rahaturu seisukohalt oli oktoobriks juba suurem ebakindlus selle asjus, kas Eesti majandus suudab välise abita püsima jääda, möödas. Seda on näha ka selle perioodi artiklite modaalsusest (vt joonis 4.13.). Positiivsete artiklite osakaal, mis oli vahepeal langenud 15%-ni, kerkis taas 30% ligi. Negatiivsete artiklite osakaal langes 25%-ni ja jäi neutraalsete artiklitega samale tasemele.

Joonis 4.13. Modaalsus III perioodil.

Teemavaldkonnad kolmes perioodis

Põhiliste teemavaldkondade osakaal ja modaalsus kolme perioodi jooksul varieerub. Kui artiklite hulka teemavaldkondades on kolmes perioodis küllalt lihtne võrrelda, siis lisaks nende näitajate taustal ka modaalsuse võrdlemine on mõnevõrra keerulisem. Modaalsus ehk

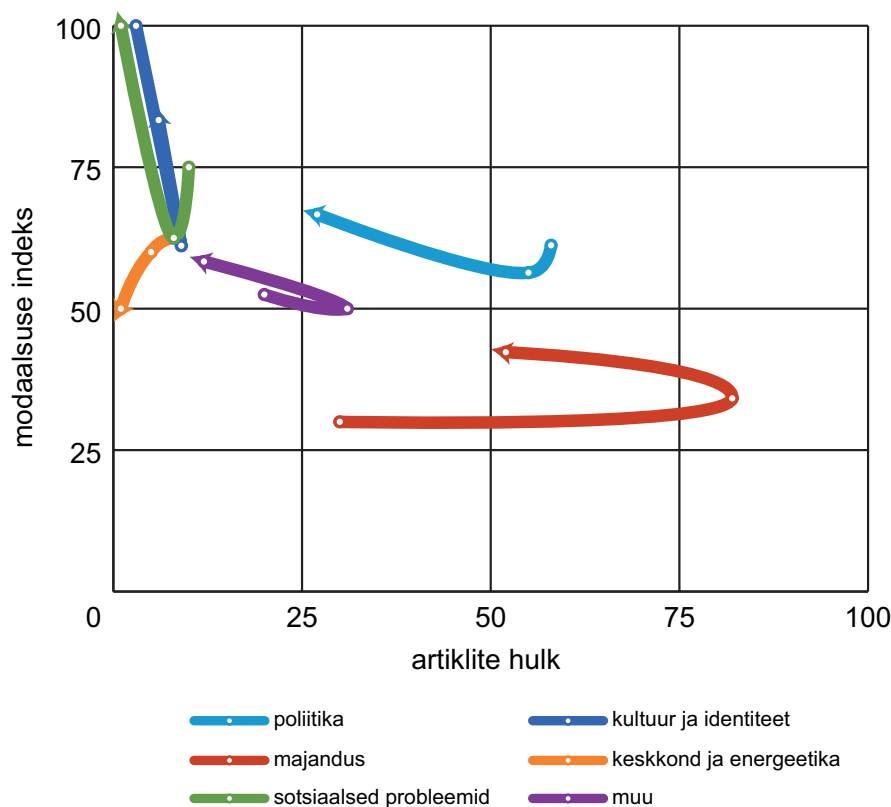
väärtushinnang on kontentanalüüsis kodeeritud neljas võimalikus kategoorias ning võrdlemise otstarbel saab need kategooriad operatsionaliseerida arvvaartuseks.

Operatsionaliseerimisel on võetud eesmärgiks see, et võrdluses saaks teemavaldkonnas eristada domineerivalt positiivset, negatiivset või vahepealset modaalsust. Selleks on maksimaalne arvvaartus positiivsel modaalsusel, minimaalne negatiivsel ja vahepealne nii ambivalentset kui ka neutraalsel modaalsusel. Nii tekib järgmine modaalsuse indeks:

- positiivne modaalsus = 100 p.
- ambivalentne, neutraalne modaalsus = 50 p.
- negatiivne modaalsus = 0 p.

Selle skaala põhjal ümberkodeeritud artiklite modaalsus võimaldab arvestada iga teemavaldkonna keskmise modaalsuse perioodides. Joonis 4.14. näitab kuut teemavaldkonda vektoritena, mis läbivad kolme punkti. Vektorid algavad I perioodi kajastavast punktist, läbivad II perioodi punkti ja lõpevad III perioodi kajastavas punktis. Seega iseloomustab iga teemavaldkonna iga punkti vastava perioodi keskmine modaalsus ja artiklite hulk selles perioodis.

Joonis 4.14. Teemavaldkondade dünaamika.

Jooniselt 4.14. on näha, et poliitikateemaliste artiklite hulk on võrdlemisi sujuvalt vähenenud, samas kui modaalsus on jäänud samale tasemele (50 ja 75 vahele ehk veidi neutraalsest positiivsema pool). Teine suure osakaaluga valdkond majandus on aga teinud kolme perioodi jooksul läbi aktiveerumise. Võrreldes majandus- ja poliitikavektorite liikumist, saame öelda, et majandusvaldkond asendas kõneaines poliitikavaldkonna. Seejuures on majandusteemade modaalsus vähesel määral, kuid siiski stabiilselt negatiivsest positiivsemaks muutunud. Kokkuvõttes on majandusvaldkond siiski kõige negatiivsem valdkond nii absoluutses kui suhtelises mõttes.

Jooniselt on näha, et ülejäänud kolm konkreetset valdkonda on väikese osakaaluga – artiklite hulk on stabiilselt alla 20. Modaalsus seevastu on pigem positiivne. Keskkonna- ja energeetikateemaliste artiklite modaalsus on aja jooksul langenud vähesel määral positiivsest neutraalsele tasemele, sotsiaalsete probleemide modaalsus on aga tõusnud täiesti positiivseks. Kultuuri ja identiteeti puudutavad artiklid sagesid teises perioodis, mil ühtlasi ka nende modaalsus veidi langes, kuid esimese ja kolmanda perioodi jooksul oli nende modaalsus positiivne. Ülejäänud artiklid – valdkonnas muu – on neutraalsed vähesel kaldega positiivsuse poole. Nende artiklite hulk on väiksem kui poliitika- või majandusvaldkonnas, kuid suurem kui kolmes ülejäänud konkreetsetes valdkonnas.

4.2. Kombineeritud sisuanalüüsi tulemused

Kombineeritud sisuanalüüsiga leitud teemad on organiseeritud kuude põhigruppi artiklite teemavaldkonna alusel. Kokku tekkis kuues valdkonnas 15 teemat, mille esinemise hulk on toodud tabelis 4.2. Kõige arvukam teema – majanduskasv – esines kõige rohkem teise perioodi jooksul nagu ka teised majandusvaldkonna teemad. Arvukuselt teisel kohal olev julgeolekuteema esines rohkem aga I perioodil.

Tabel 4.2. Teemade hulk.

Teema	I periood		II periood		III periood		Kokku	
	arv	%*	arv	%*	arv	%*	arv	%**
<i>poliitika</i>								
julgeolek	33	31,1	25	16,7	16	18,0	74	21,4
eurointegratsioon	22	20,8	15	10,0	12	13,5	49	14,2
demokraatlik ja stabiilne poliitiline areng	6	5,7	14	9,3	3	3,4	23	6,7
tööpoliitika	7	6,6	8	5,3	1	1,1	16	4,6
<i>majandus</i>								
majanduskasv	24	22,6	50	33,3	33	37,1	107	31,0
rahakriisi ahel	11	10,4	33	22,0	17	19,1	61	17,7
kursi devalveerimine	5	4,7	19	12,7	18	20,2	42	12,2
eurole üleminek	3	2,8	13	8,7	10	11,2	26	7,5
investeeringute vajadus	6	5,7	10	6,7	6	6,7	22	6,4
<i>sotsiaalsed probleemid</i>								
inimareng	4	3,8	5	3,3	1	1,1	10	2,9
vähemuste õigused	6	5,7	3	2,0	0	0,0	9	2,6
<i>kultuur ja identiteet</i>								
kultuurilised erinevused	3	2,8	9	6,0	6	6,7	18	5,2
<i>keskkond ja energeetika</i>								
energeetika	5	4,7	3	2,0	0	0,0	8	2,3
keskkond	4	3,8	3	2,0	1	1,1	8	2,3
<i>muu</i>								
küberareng	6	5,7	12	8,0	6	6,7	24	7,0

Paksu kirjaga esile tõstetud periood, mille jooksul ilmus teemas enim artikleid.

* teema osakaal antud perioodis

** teema osakaal artiklite koguhulgas

Artiklite modaalsus on oodatult kõige negatiivsem majandusteemalistes artiklites (vt lisa 2, tabel 2), milles domineerib majanduskasvu ja rahakriisi ahela teema. Loogiliselt on majandusvaldkonna teemades kriitilistes teemades suur negatiivne modaalsus (mis annavad kriitilise hinnangu või juhivad tähelepanu nakkusohule või devalveerimisele), samas kui konstruktiivses teemas nagu investeringute vajadus see nii pole. Poliitikavaldkonnas ei ole negatiivsel modaalsusel suuremat osakaalu, mida võiks eeldada nt julgeolekuteemas, mis puudutab Eesti konfliktseid suhteid Venemaaga. Positiivsena kerkib esile hoopis Eesti demokraatliku ja stabiilse arengu teema. Kõige tugevam modaalsus on üllatuslikult inimarengut puudutavate artiklite hulgas, kus kümnest artiklist seitse on positiivsed.

Järgnevalt on antud ülevaade teemade sisust.

4.2.1. Poliitika

Julgeolek

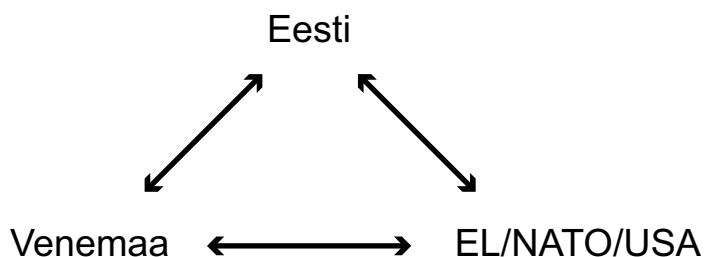
Julgeolek oli poliitikavaldkonnas üks domineerivatest teemadest. Täpsemalt nimetades oli tegu Eesti riikliku julgeoleku teemaga, millel on olemuselt kaks poolt, nii siseriiklik kui ka väline julgeolek. Esimene neist esines materjalis väga vähesel määral (vaid koos vähemuste õiguste diskursusega) ja peamise osa kajastuses moodustas Eesti julgeolek riikidevahelisel tasandil.

Riikidevahelise julgeolekuga seotud subjektide ja sündmuste taga püsivad abstraktsed kontseptsioonid, mis seda teemat kujundasid. Neid on võimalik kirjeldada duaalsete paaridena, sest igal kontseptsioonil on kaks erisuunalist poolt, mis toimivad samas koos:

- võimaliku sõja oht – püüdlused rahu kestmise poole;
- turvatunde kasvatamine – sõjalise või poliitilis-sõjalise üleoleku kehtestamine;
- agressiooni ja sõjalise konflikti vältimine kui rahvusvaheliste suhete eesmärk – sõjalise jõu demonstreerimine ja kasutamine kui riigi huvide järgmise viis.

Kõigis neis nähtustes on Eesti välispoliitikas võtmetegur Venemaa, kuid suhtemudelil on üldjuhul ka kolmas osapool. Kolmas osapool on vahelduv ja see võib olla kas NATO, USA või EL, kellest igaüks neist omandas tekstis oma iseloomu.

Joonis 4.15. Julgeolekuteema triaadiline mudel

Geneeriline vastasseis Venemaaga väljendus pidevas oma mõjupiiride kompamises, mille selgitamiseks saab kõige edukamalt kasutada poliitikas ja kirjanduses kasutatud Venemaa lähivälismaa mõistet. Tegu on sisuliselt kontseptsiooniga, millega Venemaa võtab õiguse oma suurriiklike huvide kehtestamiseks Balti riikides ja teistes endise Nõukogude liidu aladel või kommunistlikku blokki kuulunud riikide seas. Kui lähivälismaa mõiste teket on seostatud SRÜ-koostöö tähtsuse suurenemisega Venemaa jaoks pärast Nõukogude liidu lagunemist, mil see kattis eelkõige SRÜ riike, siis edasi on see arenenud oma julgeolekuvuude kehtestamise vahendiks ka Baltimaades, nt kanaliks NATO laienemisele vastu seismisel (Jonson 1998: 112, Ummelas 1997). Kaer (2000) leiab Jonsoni (1998) analüüsi põhjal, et lähivälismaa kontseptsiooni kasutamisel on Venemaal kaks peamist eesmärki:

1. saavutada endise Nõukogude Liidu territooriumi üle kontroll;
2. takistada Nõukogude Liidust väljapoole jäänud riikidel sellel territooriumil strateegilisi positsioone saavutada.

Selle kontseptsiooni sellisele seletusele leidis kinnitust ka tekstides. 2008. aasta augusti-eelsel perioodil näitas Venemaa kajastus jõupoliitika tugevnemist, mille üle tunti muret nii Baltimaades kui Euroopa ja USA võimukeskustes.

Lithuanian leader in 'cold war' warning (Financial Times, 22. jaanuar 2008): *Russia's economic resurgence could be driving the Kremlin to embark on a new "cold war", Valdas Adamkus, the Lithuanian president, has warned. /.../ The Kremlin was creating*

"unnecessary tensions" in the Baltic, said Mr Adamkus. He referred to conflicts with Latvia, followed last year by a dispute with Estonia over the relocation of a Soviet-era war memorial and to arguments between Moscow and Vilnius.

A big player seeks its role (Financial Times, 23. jaanuar 2008): *Russia, it seems, is back with a vengeance. Instead of worrying about the consequences of Russia's weakness, many policymakers in Europe and the US are now fretting about the implications of its strength. They are alarmed at the increasing authoritarian drift within the country and Russia's bullying manner towards some of its neighbours, such as Estonia, Ukraine, and Georgia. European Union leaders, in particular, are concerned about their heavy dependence on Russian energy exports.*

Nii Euroopa kui ka USA liidrid nägid venemaal märke kasvavast autoritaarsusest ja agressiivsest käitumisest mõnede naabritega, eelkõige Eesti, Ukraina ja Gruusiaga. Samal ajal tekitab EL-i juhtriikidele muret suur energiasõltuvus Venemaast.

I perioodil oli olulise tähtsusega NATO tippkohtumine Bukarestis 1. aprillil 2008, kus oli küsimuse all, kas anda Ukrainale ja Gruusiale alliansiga liitumiseni viiv *membership action plan* (MAP) või mitte. Venemaa oli kindlalt selle vastu ja MAP-i andmise edasi lükkamine tähendanuks Venemaale NATO-s sõnaõiguse andmist.

Georgia in warning over 'veto' for Russia (Financial Times, 31. märts 2008): *Denying Georgia and Ukraine the right to move towards Nato membership this week would amount to appeasement of Russia, according to Georgia's President Mikheil Saakashvili, who said such a move would grant Moscow a veto over membership of the alliance.*

/.../ The question threatens to split Nato. The US and alliance members from the former Soviet bloc support an invitation, while other allies - mainly from western Europe - oppose such an offer, in part because of strong Russian opposition.

/.../ In a separate FT interview, Toomas Ilves, president of Estonia, backed the bids by Georgia and Ukraine. "The main reason for saying no is a Russian veto and that's the most dangerous thing about all of this," he said.

With allies like these (The Economist, 3. aprill 2008): *"We do a disservice to Russia by not taking it seriously," said Toomas Ilves, Estonia's president.*

Niisiis ei seisnenud Gruusiale ja Ukrainale MAP-i andmise küsimus mitte nende riikide valmisolekus saada alliansi liikmeks või alliansi valmisolekus uusi liikmeid vastu võtta, vaid Venemaa lähivälismaa poliitilises mõjus. Eesti ja teised postkommunistlikud NATO liikmesriigid rõhutasid, et Venemaa huve ei tohiks NATO-s arvestada. Eesti president Toomas Hendrik Ilves rõhutas Financial Timesis, et Venemaale hääleõiguse andmine on kõige ohtlikum asjaolu MAP-i hääletamise juures. Ent NATO Lääne-Euroopa liikmete – eelkõige Prantsusmaa ja Saksamaa – vastasseis näitas lähivälismaa kontseptsiooni efektiivsust.

With allies like these (The Economist, 3. aprill 2008): *Germany says Russia's president-elect, Dmitry Medvedev, should get time to settle in without being forced into a spat with NATO. "What is the rush?" asked one senior official. Earlier the French prime minister, François Fillon, said his country opposed granting MAP "because we think it is not the right response to the balance of power in Europe". Britain, too, was sceptical.*

Gruusia ja Ukraina MAP-i küsimus näitas kolmepoolsete suhete erinevat iseloomu: kui Eesti oli häälekalt Gruusia ja Ukraina toetaja ja Venemaa huvidele allumise vastane, siis USA seisis samade huvide eest, Lääne-Euroopa tuumikriigid aga mitte.

Sarnased erisused esinesid ka edaspidi, ent kõige tugevam kajastus teemas jäi siiski I perioodi. Peale Bukaresti tippkohtumist toimus aktiveerumine taas 2008. aasta augustis Venemaa ja Gruusia sõjalise konflikti järel. Lähenevate Euroopa Liidu ja Venemaa strateegiliste partnerluskõneluste valguses oli lahtine, milline on Euroopa Liidu reaktsioon konfliktile. EL-i maad jaotusid taas kahte leeri, Eesti koos Läti, Leedu, Poola ja Suurbritanniaga pooldasid rohkem jõulisemat reaktsiooni. Eelkõige olid need riigid, kes nägid Venemaa konfliktis Gruusiaga kardinaalselt muutunud ohtu enda turvalisusele.

EU states consider delaying Russia talks (Financial Times, 28. august 2008): *Bernard Kouchner, foreign minister of France, which holds the EU's rotating presidency, said Paris itself was not proposing sanctions, but added: "I say they will certainly be suggested. Certain countries have already asked that sanctions be imposed."*

All 27 EU countries denounced Russia's military incursion into Georgia this month, but countries such as Estonia, Latvia, Lithuania, Poland and the UK have pushed harder than others such as Germany and Italy for a robust response.

“We are strongly committed to keeping open channels to Russia,” a senior German official said. “We have to look at who will be hurt by sanctions, what will be the costs and benefits.”

Venemaa kaalukad partnerid Euroopas Saksamaa ja Itaalia olid aga sellele vastu. Lõpuks jäi EL-i ametlikuks reaktsiooniks strateegiliste partnerluskõneluste ajutine peatamine. Nende jõujoonte kõrval oli aga taas väga selge USA toetus Balti riikidele, mille üks deklareerija oli augustis ametisse astunud USA saadik NATO juures, Kurt Volker.

Baptism of fire for US envoy to Nato (Financial Times, 4. september 2008): *Mr Volker said Nato was firmly committed to defending the Baltic states from attack because they were signatories to the alliance’s Article 5, which commits countries to come to the defence of fellow members. He said that Estonia, Latvia and Lithuania were concerned by Russia’s actions in Georgia. The alliance, he said, must therefore send signals in the area of military “planning and exercising” that it intended to help to shore them up.*

Mr Volker said: “Those countries are members of Nato. So if there is any attack on those countries we will all respond . . . But they are feeling a little rattled by seeing Russia use military force to invade a sovereign, small neighbouring country. We do need to send signals to shore them up a little bit.”

Volkeri andis märku, et NATO peab tegelema Baltimaid puudutava sõjalise planeerimisega ja õppustega. See oli esimene signaal olulise protsessist, mis pärast Gruusia sõda alguse sai, nimelt NATO kaitseplaanide koostamine Eesti, Läti ja Leedu tarbeks. Ida-Euroopa kaitseplaanide puudumine mõjus auguna NATO kaitsevihmavarjus. Kuigi põhimõtteliselt ja ametlikult oli Eesti koos teiste NATO uusliikmetega alliansi täieõiguslik liige ja kaetud viienda artikli solidaarse kaitsega, polnud reaalsuses mingeid konkreetseid plaane siinse regiooni kaitsmiseks. Veel 2008. aasta alguses polnud selliste kaitseplaanide järele poliitilist vajadust – Venemaad ei deklareeritud võimaliku ohuallikana. Ent Gruusia sõda muutis ohutunnetust. Baltikumi kaitseplaanide loomist kajastas eelkõige The Economist.

Keep calm and carry on (The Economist, 18. september 2008): *It is true that the permanent NATO presence in the Baltic consists merely of a few warplanes, provided on a rota by NATO countries that, unlike the Baltics, have real air forces. NATO contingency-planning regards any military danger from Russia as a taboo (after all,*

Russia is a friend, isn't it?). So formal threat-assessment gives no basis for the alliance to plan how to reinforce its north-eastern members.

The neighbour from hell (The Economist, 10. detsember 2009): *The black hole in NATO's security guarantee is that it has no formal contingency plans to defend its weakest members: the Baltic states of Estonia, Latvia and Lithuania. If Russia is NATO's friend—so the thinking went in the early years of this decade—no such plans are necessary. /.../*

Kaitseplaanide loomise protsessis saavutas Venemaa mõju vastupidise efekti, kui oli Venemaa ilmne siht. Agressiivse poliitika ja sõjaliste demonstratsioonidega (nt Balti õhuruumi rikkumine, õppused Leedu ja Poola piiri ääres, mis kulmineerusid Poolale tuumalöögi andmise imiteerimisega) püüdis Venemaa taaskehtestada oma mõjujõudu lähivälismaal ja laiendada selle levipiire. Ent mõjujõu suurenemise asemel kasvas klassikalise jõudude tasakaalu teooria kohaselt vastasmõju. Nimelt satub selle teooria ühe definitsiooni järgi riik, mis tõstab (järsult) oma võimuvahendite suurusjärku üle kehtiva keskmise taseme, kohe teiste samas poliitilises ruumis toimivate riikide surve alla (Sheehan 1996:3). Selliseks surveks või vastasmõjuks saigi Eesti, Läti, Leedu ja teiste Ida-Euroopa riikide sõjaliste kaitseplaanide koostamine⁹.

Keep calm and carry on (The Economist, 18. september 2008): *All that is going to change, slowly. NATO's "Military Committee 161," which deals with threat assessment, will shortly consider how to rejig the bureaucratic basis for military planning. Other work is already under way.*

Julgeolekuteemas oli üks läbiv teema ka Herman Simmi spiooniskandaal, mis tõi Eestile eelkõige negatiivset tähelepanu. Eesti julgeolekuametniku koostöö Venemaaga sai NATO kõigi aegade suurimaks spiooniskandaaliks, kuna paljastatud salajaste materjalide maht oli enneolematult suur.

---

⁹ Fakt, et NATO sõjalised plaanid Ida-Euroopa kaitsmiseks said valmis või olid valmimas, jäi ajaliselt käesoleva töö ulatuse alt välja. Ent 14. jaanuaril 2010 kirjutas The Economist artiklis "Border controls", et NATO sõjaline struktuur saab kaitseplaanid peagi valmis, kuigi poliitilises struktuuris pole nende loomiseks ikkagi täit üksmeelt.

Nato expels Russian envoys (Financial Times, 29. aprill 2009): *Nato has refused to comment. But sources in Brussels said Mr Simm's activities caused serious damage to the alliance. Investigators called the case "the biggest spy scandal in Nato history".*

Negatiivse tähelepanu vastaspool oli aga mõningane tunnustus, et Eesti julgeolekuametid Vene heaks spioneeriva ametniku tabasid. See oli märk Eesti julgeolekuametite efektiivsest tööst ja adekvaatsest reaktsioonist. Samuti oli tähelepanuväärne see, et Eesti viidi kohtuprotsess läbi nii avalikult, kuna enamikus NATO riikides jäetakse sellised piinlikud skandaalid kalevi alla.

Fog in the Baltic (The Economist, 6. november 2008): *The affair has raised many other questions. The Russian media are jeering that the Baltic states are not only Western stooges, but incompetent to boot. Yet the consensus in the world of shadows is not that new members of NATO such as Estonia are unreliable. On the contrary, Estonia's intelligence and security services are well-regarded, which makes them a worthy target for foreign espionage. It was good counter-intelligence work that led to the arrest. And in most NATO countries, notes a seasoned Baltic-based spook, such scandals are usually hushed up, not prosecuted so gutsily.*

Eurointegratsioon

Eurointegratsiooni teema tuumikideeks oli Euroopa integratsioon ehk Euroopa riikide (ja rahvaste) poliitiline, juriidiline, majanduslik ja kultuuriline lõimumine ja/või lähenemine, mille kõige suurem ja tugevam institutsionaalne väljendus on Euroopa Liit.

Erinevate Euroopa lepingute põhjal saab veel täiendada, et Euroopa integratsioon tähendab üha lähedasemat liitu Euroopa rahvaste vahel, mis samas austab liikmesriikide identiteeti ja ei asenda nende riiklikku kodakondsust, vaid täiendab seda (Lindahl 2000: 239).

Eesti Euroopasse integreerumise teema sisaldas nii lõimumise konflikte kui ka õnnestumisi. Üldiselt võib eurointegratsiooni teema jaotada kahele tasandile. Ühel neist tegutsesid institutsioonid, s.o EL, Euroopa Komisjon, liikmesriigid, jne. Teine aga sisaldas Euroopa lõimumist rohkem psühholoogilisel tasandil, mis väljendus kas üle-Euroopalises solidaarsuses, ühise identiteedi tajumises või siis vastupidi, selle puudumises.

Üks kõige lihtsamaid näiteid integreerumisest oli Schengeni ruumi laienemine 2008. aasta alguses. Vaba piiriületus tähendas otseste füüsiliste tõkete kadumist inimeste liikumisel Euroopas ja oli sellega ka väga tugev sümbol Euroopa ühtsusest.

Borderless travel among 24 states (Financial Times, 12. jaanuar 2008): *The Schengen zone - named after the Luxembourg village where a first agreement on passport-free travel was signed in 1985 - expanded last month to include 24 countries in December. The new members were Poland, the Czech Republic, Hungary, Estonia, Latvia, Lithuania, Slovakia, Slovenia and Malta. Ireland and the UK are outside the zone.*

The expansion has increased the passport-free zone significantly. As a result, some 75m people from east European states are able to travel by land and sea within Europe without a passport. The inclusion of former communist countries was a potent symbol that they were no longer living behind the iron curtain of the cold-war.

Ent Schengeni ruumi laienemise positiivse näite kõrval oli kajastuses ka mitmeid konflikte, mis olid ühtlasi seotud ka teiste temadega.

Üks selline oli Euroopa ühtse välis- ja julgeolekupoliitika puudumine. 2008. aastal alguses tekkis vastasseis uuemate EL-i liikmesriikide ja Euroopa Komisjoni ning Lääne-Euroopa riikide vahel, mille põhjustasid ühepoolsed viisakokkulepped USA-ga. Kui peaaegu kõigil “vanadel” Euroopa Liidu liikmetel kehtis USA-ga viisavabadus, siis “uutel” liikmesriikidel, kes olid enamajolt poliitiliselt palju USA-sõbralikumad, viisavabadust polnud. Euroopa Komisjon soovis koordineerida viisasuhteid kogu EL-i nimel, liikmesriigid nagu Eesti aga pidasid seda koordineerimist ebaefektiivseks.

Stand in line (The Economist, 6. märts 2008): *Now the Czech government seems to have done a deal that will make life easier for its America-bound citizens. In doing so it has infuriated the rest of Europe, especially Poland. /.../ Similar deals with other countries such as Estonia are expected.*

This has infuriated the European Commission, which badly wants to be the sole negotiator with the Americans. Special deals for selected ex-communist countries will undermine that.

President Ilves kõneles, et Eesti on väsinud ootamast, millal Brüssel (ehk Euroopa Komisjon) probleemi lahendab. Pinged EK ja liikmesriikide vahel olid “äärmiselt pingelised” nagu

vahendas FT. Olemasoleva viisavabadusega riigid pidasid ohtlikuks seda, et USA surub Ida-Euroopa riikidele viisavabaduse lubaduse eest peale väga suuri turvalisusnõudeid (nt põhjalikumad andmed reisijate kohta). Ida-Euroopa riigid aga nägid viisavabaduse asjus kehtvat ebavõrdsust. Euroopa Komisjon omakorda soovis olla USA-ga ainuisikuline läbirääkija kõigi EL-i riikide nimel.

US visa row threatens to expose EU disunity (Financial Times, 12. märts 2008): *A quarrel over visa-free travel to the US threatened yesterday to detonate a furious row at a European Union summit later this week and expose the bloc's disunity in its dealings with the world's great powers. "The atmosphere is extremely tense on this. It might explode in a really bad way," said one EU ambassador. /.../ Toomas Hendrik Ilves, Estonia's president, told reporters at the European parliament yesterday that his country was tired of waiting for Brussels to sort out the visa issue.*

Euroopa Komisjon jõudis pärast sellist teravat huvide vastandumist siiski USA-ga kokkuleppele, et viisavabadus juurutatakse teatud tingimustel kõikide EL-i liikmesriikidega. Ent sarnane tüli, kuigi juba põhimõttelisem, lahvatas pärast augustis puhkenud Vene-Gruusia sõjalist konflikti (vt ka eelne julgeolekuteema). Probleem oli ühtse välispoliitika puudumises.

Unity is strength (The Economist, 28. august 2008): *Europeans do not even agree on what unity means. Countries such as Germany, which come closer than most to believing in a common European interest, tend to talk of it in terms of the interests of a majority of EU countries, not the interests of all. In recent disputes that pitted Russia against such countries as Poland or Estonia, a favourite line of German diplomats or politicians was to complain that individual countries had no right to take the wider EU's good relations with Russia "hostage".*

Euroopa riikide seas pole isegi selge, mida ühine (välispoliitika) tähendab. Nt Saksamaa jaoks on see Euroopa riikide enamushuvi, Eesti jaoks aga kõikide huvi. Lõppude lõpuks eelistavad riigid siiski oma rahvuslikke huve ühisliidu huvidele ja see töötab Euroopa lõimumisele vastu.

Molotov cocktail (The Economist, 8. mai 2008): *Seen from a German point of view, eastern Europe's disenchantment with the European Union (EU) is both untrue and fantastically offensive. How can the countries of eastern Europe feel betrayed by Germany when it was German pressure that got them into the EU (far too early, in the view of some existing members)? Germany is a huge investor in the region, a*

guarantee of stability, and a strong advocate for the ex-communist countries: that, at least, is the prevailing view in Berlin. /.../ The reason for their gloom is the feeling that Germany now prizes its relations with Russia far above the interests of the countries in between.

Selline printsiipiaalne konflikt liikmesriikide huvide vahel Euroopa Liidus tähendab ka seda, et EL-i kui institutsiooni ametlik välispoliitika on ebakonkreetne, pehme ja üldine. Euroopa Liit ei saa endale veel lubada välispoliitikat, mis mõne liikmesriigi hinnangul käiks tema rahvuslikele huvidele vastu. Tulemuseks on Euroopa ühine välispoliitika, mis on summana väiksem, kui kõigi liikmesriikide välispoliitika kokku liidetuna.

Deciding Europe's place in the world (The Economist, 29. oktoober 2009): *Today, even with the union enlarged to 27 members, Europe's foreign policy machinery smoothly churns out common positions all the time. And yet, even ardent pro-Europeans admit that the impact of all this diplomatic activity has, to date, amounted to less than the sum of its parts.*

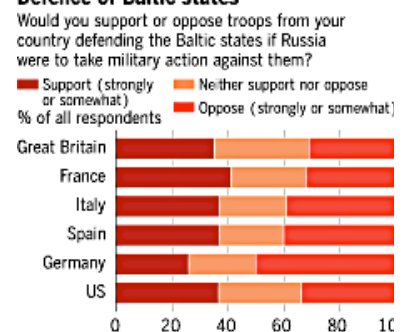
Ent Financial Timesis leidis kajastust ka Euroopa integreerumine või solidaarsus, mis ei esinenud mitte institutsionaalsel tasemel – Euroopa riikides või organites –, vaid rahvastiku seas läbi viidud arvamusküsitlusel. FT leidis küsitlusega, et pärast Gruusia sõda tahusid Eurooplased Vene ohtu globaalsele stabiilsusele palju suuremana kui näiteks ohtu Iraanist või Põhja-Koreast. Samas polnud vastajad nõus ei suurendama oma riigi kaitsekulutusi nt sotsiaalkulutuste arvelt ega kaitsma Balti riike Vene rünnaku eest.

Europeans see Moscow as security threat

(Financial Times, 22. september 2008): *Indeed, the Harris opinion poll for the Financial Times, conducted after the conflict between Russia and Georgia last month, indicates the citizens of three west European states would strongly oppose their national armies defending east European nations from a Russian attack.*

Britain, France, Germany, Italy and Spain are all legally obliged to defend their fellow Nato

Defence of Baltic states

Joonis 4.16. Kõige vähem ollakse valmis Balti riike sõjaliselt kaitsma Saksamaal. (Financial Times, 22. september 2008)

members Estonia, Latvia and Lithuania under the Atlantic alliance's Article 5 commitment to mutual defence.

However, in Germany, Italy and Spain, more people say they would oppose the notion of their national troops rushing to defend the Baltic states than would support the idea.

Balti riikide kaitsmisele oli kõige suurem vastuseis Saksamaal, teistest veidi enam oldi valmis Balti riike kaitsma Prantsusmaal, kuid mitte üheski Lääne-Euroopa riigis polnud oluliselt üle 40% vastajatest lubama sõjaväge Balti riike kaitsma.

Eurointegratsiooni teemas oli ka mitmeid veel väiksemaid juriidilisi ja sisepoliitilisi allhoovuseid, mis omal moel väljendasid Eesti suhet Euroopaga. Need ulatusid näiteks *online*-kasiinosid reguleerivast ühisest seadusandlusest kuni ühise põllumajanduspoliitikani.

A stacked deck (The Economist, 16. juuli 2009): *The European Union's supposed single market, which the commission polices, is fractured over the issue. A study for the European Parliament last year found that seven of the union's 27 members outlaw online gambling. Of the other 20, only 13 have liberalised their markets. The rest limit online gambling to monopolies owned or licensed by the state. /.../ Germany, Estonia, Sweden and Hungary have either passed or are contemplating laws to force internet providers to block access to gambling websites, says Gambling Compliance, a consultancy.*

The coddle and protect policy (The Economist, 20. november 2008): *French officials have a new mantra: the [Common Agricultural Policy] is vital to persuade farmers to grow food despite "increasing levels of risk". The French mean two things by this. The first may be sensible: insurance schemes against bad weather or pest outbreaks, say. But to the dismay of a reformist camp—the European Commission, Sweden, Denmark, Britain, the Netherlands, Estonia, and (on a good day) the Germans and Czechs—the French farm minister, Michel Barnier, says such schemes are a "foot in the door" towards American-style income insurance.*

Ent lõviosa administratiivsetest küsimustest seoses Euroopa integreerumisega jäi siiski I perioodi ja nii ühise põllumajanduspoliitika kui ka *online*-kasiinode seadusandluse näited oli pigem erandid, sest alates II perioodist sattus Eesti Euroopa integreerumise teema tähelepanu alla seoses majanduskriisiga.

Kriis muutis teravaks ka konflikti ühiste (Euroopa) ja riiklike huvide vahel. Ühest küljest deklareeriti, et surutisele ja kriisile tuleb vastu astuda ühiste jõupingutustega. Teisalt oli majanduskriisi mootoriks olnud finantskriisi nakkuslik iseloom teinud Ida-Euroopast ohukolde (vt lähemalt rahakriisi ahela teema). Ent häda ka liitis. Näiteks esimeses Lätile mõeldud abipaketis 2008. aasta lõpus, kuhu lõviosa rahast panid IMF ja Euroopa Liit, lõi oma väikse toetussummaga kaasa ka Eesti. See rahaline toetus oli küll väike, kuid selle sümboolne väärtus seisnes solidaarsuse kinnitamises.

The whiff of contagion (The Economist, 26. veebruar 2009): *The east European countries are, belatedly, co-ordinating their approach within the EU, holding their own mini-summit on March 1st. They want to embarrass countries such as France for what they see as its protectionist approach to the crisis. They are supporting each other: the Czech Republic and Estonia were among those contributing to the Latvian bail-out.*

Signaale suuremaks solidaarsuseks ja Euroopa integratsiooni suurendamiseks andsid oma kajastusse ka mõlemad väljaanded ise. Eriti selgelt tegi seda Financial Times oma juhtkirjas – mis oma olemuselt on kõige ehedam näite sotsiaalse praktika diskursiivsest vormist Fairclough'i mõistes –2009. aasta juunis.

Europe must not let Latvia fall (Financial Times, 4. juuni 2009): *Latvia and its Baltic neighbours Estonia and Lithuania are going through their most severe economic crisis since the Soviet Union disintegrated. Their troubles matter beyond their own borders: they could trigger a new wave of financial disruption across Europe, with politically perilous consequences. /.../*

There is one sure way to avoid this outcome: accelerate the Baltic countries' accession to the euro. Until the crisis, they were meeting the Maastricht convergence criteria better than most eurozone countries. Now those criteria entrench poor policies for the crisis. Latvia shows it is willing to make the painful adjustments that euro entry would entail, such as drastic wage cuts to make the country live within its means.

The highest stakes are political. The newest member states count on EU solidarity as Russia asserts its interests on Europe's edge. The greatest casualty of a Baltic collapse would be European unity.

FT juhtkiri väidab, et Eesti ja Läti elavad üle kõige suuremat majanduskriisi alates Nõukogude Liidu kokkukukkumisest, kuid nende mured ulatuvad üle piiride, sest neist riikidest võib alguse saada uus majandushäirete laine üle Euroopa. Selle vältimiseks tuleks kiirendada Eesti ja Läti euroalaga liitumist. Kuid peale majanduslike kaalutluste on poliitilised panused siiski kõige kõrgemad. Eesti ja Läti loodavad EL-i solidaarsusele, sest kõrvalt surub oma huvidega peale Venemaa. Baltimaade majandusliku kokkukukkumise ohvriks poleks mitte ainult need riigid ise, vaid selle kõige suurem ohver oleks rusude alla jääv Euroopa ühtsus. Teisisõnu kinnitab leht, et Eruoopa solidaarne toetus Baltimaadele on tähtis ka Euroopale, mitte ainult neile riikidele endile.

The Economisti tekst on sarnane, kuigi rõhutab rohkem majanduspõhist loogikat. Ajakiri kajastab Ida-Euroopa riikide ootusi, et Lääne-Euroopa aitaks langust (nt kiirendades EL tõukefondide raha laekumist). The Economist kinnitab, et rahakriisi nakkusele peatuse panemine on kogu Euroopa ühistes huvides.

The whiff of contagion (The Economist, 26. veebruar 2009): *[T]he new EU members from eastern Europe are now turning to old Europe in the hope that it can hurry up the flow of EU structural funds to counteract the downturn, bail out or prop up over-exposed banks in places like Austria, and stretch the rules of the European Central Bank to let it provide support to countries outside the euro zone. The case for such measures is strong, and it is in the interest of all Europe that contagion is contained. But that does not mean that it will happen.*

Demokraatlik ja stabiilne poliitiline areng

Demokraatlik ja stabiilne poliitiline areng on üks moodsa riigi tunnusjoontest, kvaliteedimärk, mis viitab demokraatia konsolideerumisele. Konsolideerunud demokraatia on aga laia määratluse järgi lihtsalt selline, mis ei kuku kokku ehk ei lakka toimimast (Schedler 2001: 66). Konsolideerunud demokraatiat saab kirjeldada läbi antiteeside, mis näitavad, et tegu pole stabiilse demokraatiaga: nt vägivalla kasutamine, valimiste korraldamise vältimine või ärajätmine, võimu kuritarvitamine (Schedler 2001: 71). Kuid ilmselt kõige olulisem on demokraatia legitiimsus – “ehtne, mitte-instrumentaalne, loomumane toetus demokraatiale nii poliitilise eliidi kui kodanike poolt” (Schedler 2001: 75).

See teema seostub niisiis ka sotsiaalse rahuloluga riigis kehtiva korra suhtes. Siinjuures seostub oht poliitilisele stabiilsusele kindlasti majandusliku stabiilsusega, mistõttu esines ka see teema olulisemal määral just II ja III perioodis. Financial Timesi järgi oli majanduskriis katseks, mis paneb proovile EL-i uusliikmete stabiilsuse, mis oli idandatud 2004. a. liitumisega. Kõige selgemalt ilmnas see Lätis, kus 2009. a. jaanuaris tuligi rahvas tänavatele. Brüsselis valitsesid kartused, et sellised rahutused võivad levida ka naaberriikidesse, sest majanduslikud tingimused olid Lätis ja Leedu samasugused.

Crises test stability of new EU states (The Financial Times, 15. jaanuar 2009): *When the European Union expanded in 2004, and again in 2007, to take in 10 new member states from central and eastern Europe, it was seen as a great success in exporting political stability and economic prosperity to fragile emerging democracies. /.../*

Serious disturbances were in Latvia, where the government last month agreed a painful economic austerity programme with the International Monetary Fund to defend the exchange rate peg that ties the lat, the domestic currency, to the euro. /.../

Concerns are growing in Brussels that such popular protests could spread in the region, where several governments are operating with narrow majorities, or in fragile coalition partnerships. /.../

Both neighbouring Baltic republics – Estonia and Lithuania – are facing a sharp economic slowdown, although their governments are more solidly established.

Kui Läti demokraatia legitiimsuse ümber olid pinged – nagu kohati vägivaldsed meeleavaldused – siis Eesti moodustas selle kõrval tugevama demokraatiaga konteksti. The Economist nimetab seda *government /.../ more solidly established* ehk kindlamalt seisev valitsus, mis viitab just suuremale legitiimsusele ja usaldusele valitsuse vastu ühiskonnas. Kuid peale “tänavademokraatia” ehk rahutuste puudumise on märk heas korras poliitilisest süsteemist ka toimiv opositsioon valitsusele, mille poolest Eesti positiivselt silma paistis.

Inconvenient truths (The Economist, 16. aprill 2009): *A healthy political system also needs an opposition that is able and willing to take power. On that score, the outlook in post-communist countries looks rather bleak. Few have what sport journalists call a “long bench”—meaning a plentiful supply of substitutes who can take the field when the first lot of players are injured, exhausted or overwhelmed. /.../ Estonia has a crop*

of top-quality serving and former public officials, the fruit of the modernisation of public administration in the 1990s.

Poliitiline stabiilsus ja demokraatiareeglite kehtimine satuvad seega kriisi ajal omaette tähelepanu alla ja need saavad kanda nii positiivseid kui ka negatiivseid konnotatsioone: positiivseid silmapaistava stabiilsuse ja tugeva demokraatia puhul ja negatiivseid vastupidise olukorra puhul.

Tööpoliitika

Tööpoliitika teema oli seotud probleemidega tööhõives, aga ka tööalases migratsioonis, mis nii Eestis kui ka teistes Ida-Euroopa riikides pärast EL-ga liitumist hoo sisse sai.

Pärast Euroopa Liidu laienemist 2004. aastal kehtestati tööjõu vabale liikumisele üleminekuaeg, mis jaotus kolme etappi. 2009. aasta 1. mail lõppes teine etapp ja hakkas kolmas, millega 15-st Euroopa riigist kehtisid veel kolmes riigis piirangud tööjõu vabale liikumisele (Saksamaal ja Austrias tuli taotleda töölouba, Suurbritannias tuli töötajal end registreerida), ülejäänud nn vanade liikmesriikide tööturg oli uutele liikmetele avatud. 2011. aastaks peavad kõik üleminekumeetmed tööjõule olema lõppenud. (European Commission 2010)

Domineeriv osa tööpoliitika teemast oli seotud Financial Timesi keskendumisega Suurbritannia töömigrantidele, kuna Eestist ja ülejäänud seitsmest nn A-8 riigist pärit töölised moodustavad Suurbritannias olulise osa tööjõustruktuurist. Kajastati A-8 riikide tööjõu mõju Briti tööturule.

Fall in migrants could stall recovery (Financial Times, 25. mai 2009): *A fall in the number of immigrant workers threatens to create skills shortages and hold back Britain's recovery from the recession, a leading group of economic forecasters has warned. /.../*

But the sensitivity of the issue was highlighted by a spate of wildcat strikes by construction workers at power stations, oil refineries and gas terminals in protest against the hiring of 40 Polish lagers at a site in Milford Haven, Wales.

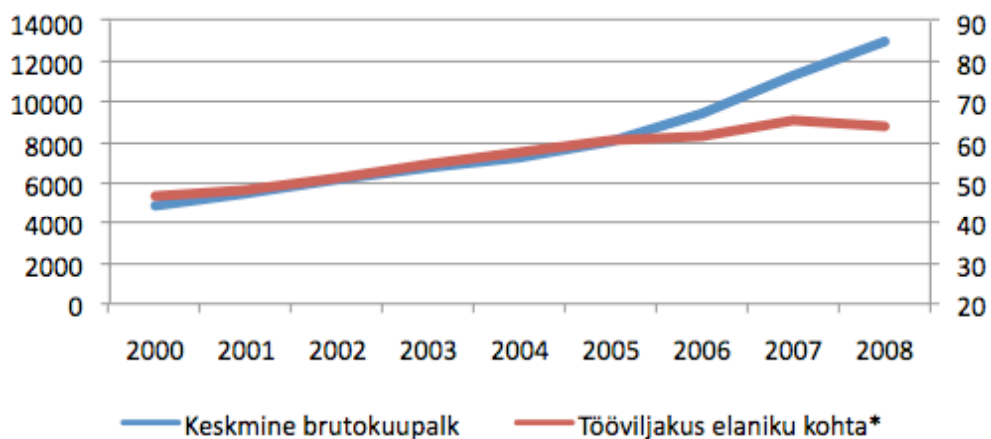
/... / The report said the long-term slowdown was likely to accelerate from 2011 when other European countries relaxed their employment rules for migrants from the "A8"

accession countries - Poland, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Slovakia and Slovenia - bringing them into line with the UK.

Immigranttöölised põhjustasid Suurbritannias kahesuunalist pinget: makromajanduslikult aitasid nad majanduskasvule kaasa leevendades tööjõupuudust. Kohaliku tööjõu seas tekitasid aga võõrtöölised proteste, sest kõrge profiiliga oskustööjõu seas valitses töökohtadele siiski konkurents.

Ent kui tööpoliitika teema põhiosa seisnes Eesti töölistes välismaal, siis osa kajastust keskendus ka Eesti tööjõuturule. Uurimisperioodi jooksul toimus majanduskriisi lahvatamise tõttu oluline muutus ka Eesti tööhõive struktuuris ja sellega seotud probleemides: I perioodi alguses kammitas majandust tööjõukulude võimas kasv. Buumiaastatel hoogsalt kasvanud majandus tõstis ka keskmist palka, ent kui tootlikkus hakkas langema, jätkus keskmise palga kasv sellest hoolimata (vt joonis 4.17.).

Joonis 4.17. Keskmise brutopalka kasv Eestis aastatel 2000–2008.

* SKP hõivatu kohta (ostujõu standardi (PPS) järgi) Euroopa Liidu liikmesriikide seas (EL-i keskmine = 100)

Allikad: Statistikaamet (2010), Eurostat (2010)

2008 aasta alguses olid Eesti tööturul palgakulud tõusnud võrreldes eelmise aastaga lausa 20 protsendi võrra.

Gone west: Why eastern Europe is labouring under an abundance of jobs (Financial Times, 16. jaanuar 2008): *Fuelled by strong economic growth and soaring foreign investment, employment is increasing in availability just as emigration has sucked around 5m workers from eastern to western Europe. According to Eurostat, the EU's*

statistics agency, labour costs are growing at their fastest rate since the end of Communism – with a 30 per cent increase in nominal costs in Latvia in the year to last September and rises of more than 20 per cent in Romania, Estonia and Lithuania. In Poland, the largest new member, the rise was just under 12 per cent.

I perioodi jooksul, kui majandussurutis polnud üle kasvanud veel kriisiks, näis, et suurenenud pakkumine ja hinnakonkurents laseb teha kärpeid ka tööjõukuludes, mis omakorda annaks võimaluse tõsta tootlikkust. Ühe näitena kajastati Tallinnas olevat Elcoteqi tehist, mis aasta varem pidi tooma lisatööjõudu Ungarist, kuid nüüd tuli töötajaid juba koondada. Ettevõtte juhi arvates lasi see tõsta tootlikkust.

Baltic states on course for hard landing (Financial Times, 30. mai 2008): *Last year Elcoteq, the Finnish electronics contract manufacturer, increased its Estonian salaries by 15 per cent but still had to bring in Hungarian workers to staff its Tallinn plant. This year Elcoteq is putting 300 of its 2,200 workers on compulsory leave because wage costs have made the production of mobile phone components uncompetitive at the plant. /.../ Companies believe that the end of the boom will enable them to close the gap between wage rises and productivity gains.*

2008. aasta jooksul muutusid muidugi probleemid tööturul kardinaalselt. Veel I perioodi jooksul, enne kriisi lahvatamist, hakkas liiga kõrgete tööjõukulude asemel märku andma tööpuudus. Edasi, II ja III perioodil muutus aga tööpuudus põhiprobleemiks nii tööpoliitikas ja tööhõives kui laiemalt kogu ühiskonnas.

How the recession hurts (The Economist, 15. aprill 2009): *Unemployment is accelerating in many countries as companies shed jobs in an attempt to survive the global recession. /.../ Countries in severe financial trouble, such as Latvia, Iceland and Estonia have also seen rates rise rapidly.*

Üks riskigrupp, mida tööpuudus eriti valusalt puudutas, toodi kajastuses välja noored. Kuigi tööpuudus hakkas 2008. aastal tõusma kogu Euroopa Liidus, tõusis üldisest tasemest palju kiiremini tööpuudus 15–24-aastaste seas. Kõige kiiremini tõusis noorte tööpuudus Eestis, Lätis ja Leedus, kuigi üldine noorte tööpuuduse kõige kõrgem tase oli siiski Hispaanias.

EU youths hit worst by lack of work (Financial Times, 24. juuli 2009): *The largest increases were in the Baltic states of Latvia, Estonia and Lithuania, which have been particularly badly hit by the global economic turmoil. But Spain still has the highest*

youth unemployment rate - with more than a third of the labour force aged 24 or under without work.

4.2.2. Majandus

Majanduskasv

Sisemajanduse kogutoodang (SKT) on standard, millega mõõdetakse riigis toodetud kaupade ja teenuste väärtust ühes ajaühikus (Economics A–Z 2010). Majanduskasv kui näitaja kajastab SKT muutumist teatud perioodil ehk näitab, kui palju muutub ühe riigi majanduslik aktiivsus (toodetud lõpptoodete ja -teenuste väärtuste summa) kuus, kvartalis või aastas. Seega võib tegu olla ka majanduslangusega ehk riigi majanduse kokkutõmbumisega. OECD järgi on riigi reaalse SKT muutus (mis ei arvesta hinnainflatsiooni) indikaator, millega mõõdetakse valitsuse edukust riigi majanduse juhtimisel (OECD 2010). Majanduskasvu arvestamine on muutunud ülimalt universaalseks makromajandusliku mõõtevahendiks heaolu, rikkuse ja progressi arvestamisel¹⁰.

See teema ei piirne siiski vaid ühe näitajaga, kuid on selguse mõttes nimetatud selle järgi. Majanduskasvu teema koondab ka teisi universaalseid väliseid indikaatoreid majanduskeskkonna ja riigi majandusliku seisu kohta. Nendel näitajatel on tekstis üldiselt sarnane funktsioon: juhtida kriitiliselt tähelepanu ohtudele, läbikukkumistele ja nõrkustele või siis tugevustele ja edusammudele selles valdkonnas. Näiteks kuulub siia veel ka jooksevkonto üle- või puudujääk, aga ka välisvaluutas võetud laenude suur osakaal (suur osa erasektori laenudest on võetud välisvaluutas).

Kuna makromajanduslike indikaatorite poolest oli Eesti majandusareng aeglustunud juba I perioodil, siis domineerivad läbivalt kolme perioodi jooksul selles teemas kriitilised artiklid.

World GDP (The Economist, 17. detsember 2009): *The Great Recession is receding, according to our measure of global GDP, based on data from 52 countries. /.../ But*

---

¹⁰ Liikumine “Beyond GDP” tegeleb küll juba ka selle näitaja reformimisega. Liikumine väidab, et SKT kui näitaja polnud kunagi mõeldud selleks otstarbeks, milleks teda praegu kasutatakse ja seetõttu on vaja kasutusele võtta täiendavad indikaatorid, mis oleks sama selged ja külgetõmbavad kui SKT, kuid arvestaks rohkem ühiskondliku progressi mitterahalisi mõõtmeid, eeskätt keskkondlikke ja sotsiaalseid aspekte. Liitumise partnerid on Euroopa Komisjon, Euroopa Parlament, Rooma klubi, OECD, WWF jt. (Beyond GDP 2010).

some of the world's most troubled economies are in eastern Europe. The three Baltic countries—Estonia, Latvia and Lithuania—suffered the biggest falls in GDP.

Kuid hinnangumodaalsus varieerus, sest kriitika kõrval oli Eestil ka mitu positiivset aspekti, esmalt buumiajal kogutud reservid ja siis edukas avaliku sektori kulutuste kärpimine.

Still afloat in the Baltic, just (The Economist, 8. aprill 2009): *Once the fastest-growing economies in Europe, the three Baltic countries are now the opposite. /.../ Estonia ran a budget surplus during the boom, so has some room for manoeuvre, but even it can risk only a deficit of 3% of GDP permitted by the rules for joining the euro.*

Peale majanduskasvu/-languse teiste põhiliste selles teemas figureerinud indikaatorite modaalus oli üldiselt negatiivne, sest need olid võrdlemisi selged ohumärgid majanduse jätkusuutlikkuse kohta.

Baltic states' addiction to external capital (The Financial Times, 17. aprill 2008): *International financial institutions remain worried by the Baltic states' reliance on external capital flows to finance their current account deficits. Latvia's deficit was almost 23 per cent of gross domestic product last year – the highest in the European Union. Estonia racked up 16 per cent and Lithuania 13 per cent.*

An ill wind blows over central and eastern Europe (Financial Times, 30. november 2008): *With risk aversion the dominant emotion among investors, stock markets in Poland, Romania, Russia, Turkey, Hungary, Estonia and Bulgaria have all tumbled by more than 60 per cent since last summer, outstripping the declines in western indices such as the S&P 500 and FTSE 100.*

The bills are alive (The Economist, 8. oktoober 2009): *In Estonia foreign-currency mortgages accounted for about 80% of household borrowing last year; in Hungary almost 85% of new mortgages were in Swiss francs in recent years. /.../ Devaluation might help exports but would also make it harder for households to pay back their foreign loans.*

Majanduskasvu teema negatiivne ja positiivne aspekt käivad seega käsikäes Eesti majanduse nõrkuste ja tugevustega. Ent selle all on peidus teisigi tähendusi, eelkõige kombinatsioonis teiste pingetega. Näiteks SKT kasvu/languse kui instrumendi ebatäpsus ühe riigi käekäigu kirjeldamisel – SKT jälgimine annab küll näitaja riigi majanduse kohta teiste võrdluses

teistega, kuid ei arvesta kaugeltki selle majanduse iseärasusi (vt kultuuriliste erinevuste teema).

Rahakriisi ahel

See teema sisaldab globaliseerunud finantsturust tekkinud probleeme, mis mõjutasid suurel määral Eesti kajastust. Rahakriis ja selle levik on seotud laiemalt majanduse arengut käsitleva majanduskasvu teemaga, samuti krooni kursi devalveerimise teemaga.

Rahakriis kui selline on niivõrd lai teema, et on väärt mitmeid kordi mahukamaid uurimistöid. Kõik Euroopasse ja Eestisse jõudnud pinged algavad kahtlemata USA-st, kus finantssektori dereguleerimine oli jõudnud 2007. aastaks nii kaugale, et põhjustas globaalse majandusdepressiooni. Crotty (2009) asetab protsessi alguse 1980-ndatesse aastatesse, kus dereguleerimine ja kiire innovatsioon põhjustasid võimsaid finantsbuume, mis lõppesid alati kriisiga. “Valitsuse reaktsioon piirnes kokku kukkunud finantssektori ülesturgutamisega, mis võimaldas sektoril järjekordselt laienema hakata. See omakorda lõppes taas kriisiga ja seejärel valitsuse päästepaketiga. Aja möödudes kasvasid riikide finantssektorid muude majandusharudega võrreldes üha suuremaks, olulised finantstooted muutusid üha keerulisemaks, läbipaistmatumaks ja vähem likviidseks. Selle tulemusena muutusid kriisid üha ähvardavamaks. Protsess kulmineerus praeguses kriisis, mis on nii ränk, et see on lükanud maailmamajanduse depressiooni äärele.” (Crotty 2009: 564). Üks selge näide sellisest kulmineerumisest on erinevate finantstoodete mahu kasv: IMF-i hinnangul oli 2009 aastal finantstoodete maht maailmas tervelt 241 triljonit dollarit (IMF 2009: 177)¹¹. Võrreldes 1980. aasta 12 triljoni dollari tasemega (Blankenburg & Palma 2009) oli kasv rohkem kui 20-kordne.

Selline finantssektori meeletu kasv koos rahvusvahelistumisega tõi Purju (2010) järgi kaasa ka kontsentreerumise, “millega seotud riski kriisi ajal väljendatakse lausega „liiga suur, et kõrbed“ (*too big to fail*).” Purju seletab sellega kaasnevat nn süsteemiriski (*systemic risk*) järgnevalt: “Pankrotti ei saa lasta minna pangal, mille tegevuse tagajärjel lakkab toimimast kogu süsteem, nii et probleeme ei ole ainult hoiuste tagasisaamisega, vaid kaob võimalus teha

---

¹¹ Siin on arvestatud IMF-i definitsiooni järgi *sum of the stock market capitalization, debt securities, and bank assets* ehk aktsiaturul olevat kapitali, väärtpabereid ja pankadel olevaid finantsvarasid (laenud, liisingud, jne).

näiteks tavalisi ülekandeid, pankade vastastikuste laenukohustuste täitmine satub ohtu ning see tõmbab kriisi kogu pangandussüsteemi.” (Purju 2010) Sellest paremat seletust ei paku isegi IMF, kelle järgi on süsteemirisk nähtus, mis tuvastatakse *ex post*, siis “kui me seda näeme” – laialdase finantssüsteemi kokkukukkumisena, mida iseloomustab suure hulga pankade pankrot. (IMF 2009: 140)

Eesti polnud loomulikult osa sellise süsteemiriski tekkimisest või levimisest, kuid seal tekkinud “nakkuse” mõiste oli Eesti rahakriisi teema tuumaks. Kui USA-s tekkinud süsteemiriski tagajärjel levis krediidikriis – koos üldise ebakindluse suurenemisega vähenes usaldus pankade ja finantsasutuste endi vahel ja vähenesid investeeringud – Euroopasse, siis tekkisid Euroopas omad riskid. Mõnes piirkonnas muutus risk kriisiks, mõnes kohas suudeti risk edukalt maandada. Ent need riskid olid omavahel seotud nakkusega. Üks seletus nakkuse mõistele käsitleb väikseid šokke või kriise, mis esialgu mõjutavad ainult paari finantsasutust või majandusharu, kuid need väiksed šokid levivad nakkusena kogu finantssektorisse ja seejärel nakatavad kogu majanduse kriisiga (Allen & Gale 2000: 2). Sellise nakkusohu kandja oli ka Eesti, kelle suur laenukoormus ohustas arenenud Euroopat.

Transcript: Ian Harnett of Absolute Strategy Research (Financial Times, 3. veebruar 2008): *Eastern Europe has provided a great outlet for the western European, developed European, countries to both outsource their processes and provide an access to a new developing market. What we're concerned about is how that growth has been financed, because what you've seen is that this has been largely financed by foreign currency lending, by European banks into that eastern European area. /.../*

The biggest lending has been by the Austrian banks into areas like Poland, Hungary, and this is where we see the contagion risk coming back into developed Europe. In the Baltic States, however, it's the Swedish.

Investeeringisnõustaja Ian Harnett toob intervjuus selle nakkuse olemuse välja: Lääne-Euroopa oli eelnenud aastate jooksul edukalt kasutanud Ida-Euroopat (s.h Eestit) nii odava allhankijana kui ka areneva turuna. Nüüd on aga muutus Ida-Euroopa oma suure hulga valuutalaenudega Lääne-Euroopale ohuks; Eesti ja Läti muutusid ohuks Rootsile, kelle pangad olid Baltikumisse palju laenanud.

Uneasy calm at Swedish banks (Financial Times, 3. märts 2008): *The share prices of two of the banks – SEB and Swedbank – have been hit hard over misplaced concerns*

over their exposure to the emerging Baltic markets of Latvia, Lithuania and Estonia. Particular attention is being paid to the depressed valuation of Swedbank, whose Baltic operations are conducted by Hansabank, a wholly owned subsidiary. Fears of a sharp slowdown in the Baltics and a related contraction in bank lending to the housing market have sparked worries that Hansabank will suffer and that its problems could have a knock-on effect on Swedbank. At Swedbank's current price, Hansabank is valued at almost nothing, in spite of the fact there are no signs of problems with its Baltic loan book, which is well capitalised and where non-performing loans are well in hand.

See nakkusoht tekitas ebakindlust juba 2008. aasta märtsis, enne kui üleüldist kriisi Baltikumis teadvustati. Samal ajal oli USA-st alguse saanud krediidi kokkuvarisemine (*credit crunch*) jätnud hulga panku ülikeeruliste ja lõpuks kahjulike finantstoodete (nt derivatiivid) keerisesse, kuid Rootsi pangad paistsid silma konservatiivselt korraliku portfelliga. Ent ka selline positiivne eristumine ei suutnud hajutada ebakindlust, mis nendega seoses tekkis Baltikumi investeringute tõttu. Selle tulemusena hinnati toona, 2008. aasta alguses, veel omaette tüdarettevõttena tegutsenud Hansapank peaaegu täiesti väärtusetuks, kuigi Eestis ja Lätis halvaksläinud kinnisvaralaene veel polnudki. Suur osa kajastusest, eriti Financial Timesis, kattis SEB ja Swedbanki vintsutusi – kuidas pidevalt kerkivate riskide maandamiseks Rootsi pangad otsisid lisakapitali ja üritasid taastada oma usaldusväarsust. Edasi 2008. aasta jooksul, kui finantskriis hakkas eskaleeruma majanduskriisiks, muutusid Eesti ja teised Baltimaad üha suurema ohu allikaks.

Nordic banks warn of credit crisis threat (Financial Times, 4. juuni 2008): *The reports demonstrate that the credit crisis is having a knock-on effect on healthy financial systems that can boast well capitalised banks, no exposure to the subprime crisis and expanding economies. /.../*

“This now appears to have happened and there is a risk that the ongoing cooling process in the Baltic economies could change into a pronounced economic downturn. This would affect Swedish banks with considerable activities there,” the Riksbank said. The two Swedish banks with the largest exposure to the Baltic economies of Lithuania, Estonia and Latvia are Swedbank and SEB. Nordea and Handelsbanken have smaller businesses in the region.

Swedbank reassures savers (Financial Times, 3. oktoober 2008): *Investors and rating agencies remain particularly worried about Swedbank's exposure to the Baltic states, which have entered recession. /.../ Swedbank is the largest bank in Estonia and Latvia and has more clients in the region than in Sweden itself.*

Nakkusoht ei olnud oma olemuselt seotud ainuüksi Eesti majandusega, s.t oht ei tekkinud Eesti majanduse struktuuri tõttu (kuigi samas ei suutnud Eesti majanduse struktuur ohtu ka maandada). Nakkusoht oli kogu Ida-Euroopal ja Eesti koos oma ohuga oli selle üks komponent. Pärast majanduskriisi lahvatamist 2008. aasta lõpus elati edukalt üle esimene šokk, ilma, et mõni pank oleks kaotanud usalduse (erandisk oli vai Läti Parex pank) või veel enamgi, mõni riik oleks olnud sunnitud oma valuuta devalveerima.

Baltic brink (The Economist, 18. detsember 2008): *One of the more dramatic and controversial financial rescues in modern European history has been taking shape in Latvia over the past three weeks, led by officials from the International Monetary Fund and backed by neighbouring countries, the European Union and other institutions. Latvia's central bank has burned through €1 billion (\$1.4 billion), around a fifth of its reserves, since mid-October to defend the national currency, the lat. /.../ The clinching argument was the damage that a devaluation could wreak elsewhere. Swedish and Finnish banks, which own the bulk of Latvia's banking system, could find their own creditworthiness suffering. /.../ A Latvian devaluation would also be likely to topple the currency boards of Estonia and Lithuania, and to endanger the precarious stability secured in recent weeks in other wobbly east European countries such as Hungary.*

Esialgsele kriisi lahvatamisele järgnenud ajal, umbes 2009. aasta alguses, tuli aga majandusel kohaneda, kuigi süsteemi-sisest usaldust nappis jätkuvalt (majanduskasv oli negatiivne, tööpuudus suurenes). Nakkusoht oli muutnud Ida-Euroopa justkui doominokivideks, millest ühe kukkumise korral oleks ka teised kukkunud ning igaüks omal moel “välises maailmas” ehk Lääne-Euroopas kahju tekitanud.

The whiff of contagion (The Economist, 26. veebruar 2009): *The ex-communist countries have survived the first phase of the crisis, thanks to their own policies and some external support. The second phase, in which the rich world is turning stingier and possibly more protectionist and lenders are scurrying to safety, may be harder.*

The ex-communist economies must repay or roll over a whopping \$400 billion-odd in short-term borrowings this year. Coupled with the lazy but easy lumping of nearly three dozen countries together, that creates the region's biggest danger: contagion (see article). In other words, failure in one place sparks a disaster in another, even though it may be far away and have the same problem in a far more manageable form.

Rahakriisi ahela teemas oli olune osa sellel, et ebakindluse tunne kanti kogu Ida-Euroopa regioonilt üle ka konkreetset Eestile. Selle üks veidi eraldiseisev allhoovus, nimelt Lätist kantud ohtude ülekandumisega Eestile. Sellel oli nii psühholoogilised komponendid (vt ka kultuuriliste erinevuste teema) kui ka majanduslikud. Kuigi Lätist parema majandusega Eesti ei kujutanud Rootsi pankadele otsest ohtu, kanti Läti omadused üle ka Eestile, kuna kaks riiki olid omavahel seotud sarnaste probleemidega.

Baltic storms threaten to undermine Swedish lenders (Financial Times, 23. aprill 2009): *Swedbank and SEB – the leading Swedish banks that dominate the tiny banking markets of Estonia, Latvia and Lithuania – earned big profits as they fuelled the economic boom that followed European Union accession in 2004. /.../ But the countries that formerly fuelled profits at the Swedish banks are now dragging them down. /.../*

What is even more worrying is that there remains a danger that Latvia's IMF stabilisation plan might fail to protect the country's currency peg, with a knock-on effect on the currency boards of Lithuania and possibly Estonia.

Kuna majandusriskid võisid levida kokkukukkuvate valuutade kaudu, siis on see teema loomulikult tihedalt seotud valuutakursi devalveerimise teemaga. Seepärast esines kriisi nakkamine suurel määral kajastuses taas II perioodi lõpul, 2009. aasta juunis, mil Läti lati kursi püsimine sattus väga tugeva surve alla, mis mõjus ohtlikult ka Eestile.

IMF and EU can help avert panic over Latvia (Financial Times, 7. juuni 2009): *Investors are pretty sure [Latvia] will have to devalue in the face of a forecast gross domestic product drop this year of up to 20 per cent. Forward markets price the lat at half its current value. /.../ There would be knock-on effects in Estonia and Lithuania, which also have fixed rate currencies. Although their public finances are in better shape than Latvia's, they too are in recession and confidence is fragile. And if all the Baltic states devalued, Sweden's banks, which dominate the sector in the three*

countries, could face losses big enough to threaten their capital bases. /.../ Officials elsewhere in eastern Europe insist the Latvian crisis would not hurt their economies.

Kursi devalveerimine

Eesti krooni kursi muutumine on nii konkreetne protsess, et see võiks kuuluda üksikjuhtumina mõne teise teema alla. Valuutakursi devalveerimine on tihedalt seotud investeringute riiki meelitamisega, sest soodne valuutakurss võib teha ettevõtjatele tegutsemise kasulikuks. Samuti aitab kursi devalveerimine tõsta riigi ekspordivõimet, sest kaupade ja teenuste hinnad rahvusvahelises võrdluses vähenevad. Valuutakursi ümberhindamine on kindlasti seotud ka majanduskasvu teemaga, sest valuutakurss on üsna universaalne näitaja, mis seob ühe riigi rahanduse teiste riikide omadega. Sellest hoolimata on siinkohal kursi devalveerimine toodud eraldi teemana sel põhjusel, et see esines kajastuses nii suure ja kaaluka teemana ja pidevalt läbi kolme perioodi.

Eesti rahanduspoliitikat teostava Eesti Panga eesmärk on tagada hinnastabiilsus, mis saavutatakse stabiilse valuutakursi abil, see aga on saavutatud omakorda 1992. aastal kasutusele võetud valuutakomitee süsteemiga. Valuutakomitee põhimõttele tugineval rahanduspoliitikal on kolm tunnust: (1) ankurvaluuta suhtes fikseeritud vahetuskurss; (2) valuutakomitee kohustused – sularaha ja hoiused – on täielikult kaetud intressi kandvate ja kõrgekvaliteediliste välisvaluutareservidega; (3) valuuta on täielikult konverteeritav nii jooksev- kui ka kapitalikonto tehinguteks. (Eesti Pank: mis on valuutakomitee 2010)

Eesti ankurvaluutaks kinnitati 1992. aastal saksa mark suhtega 1 mark = 8 krooni, pärast euro kasutusele võttu Saksamaal on Eesti ankurvaluutaks euro suhtega 1 euro = 15,6466 krooni (Eesti Pank: Eesti rahasüsteemi... 2010). Selline fikseeritud valuutakurss seob Eesti rahanduse euroalaga ja välistab devalveerimise tavapärase mõttes – kursi devalveerimine saab toimuda ainult hüljates valuutakomitee süsteemi. Krooni valuutakursi devalveerimise teemas seisnesid korraga oht ja võimalus, et Eesti hülgab valuutakomitee süsteemi.

Eesti oli siin läbivalt seotud Lätiga, kelle rahandus oli halvemas olukorras kui Eesti oma. Peale sarnaste majanduste on kolmel Balti riigil ka väga sarnane rahanduspoliitika: Läti latt

oli pärast iseseisvuse taastamist fikseeritud SDR-i valuutakorviga¹² ja 2005. aastast euroga suhtes 1 euro = 0,702804 latti; Leedu liti oli esialgu soetud dollariga ja 2002. aastast euroga suhtes 1 euro = 3,4528 liti (Bank of Lithuania 2010, Bank of Latvia 2010). Väikeste ja seotud majandustena valitses üldine arusaam, et Läti liti devalveerimise puhul peavad ka Eesti ja Leedu sama teed minema – vastasel juhul kaotaksid nende majandused konkurentsivõime.

Devalveerimisküsimus seisnes valikus kolme lahenduse vahel: *status quo*, kursi püsimine (pingete leevendamine alternatiivsel moel, näiteks nn sisemise devalveerimise kaudu); kursi devalveerimine; rahvusvaluuta väljavahetamine euro vastu ja devalveerimisohu kaotamine. Krooni kursi devalveerimise peamine motiiv oleks olnud võimalus majanduse kohandamiseks kriisiolukorras, see oleks toonud hinnataseme alla ja suurendanud ettevõtete ekspordivõimalusi, mis omakorda oleks pööranud majanduslanguse kasvule.

The party is nearly over (The Economist, 14. august 2008): *The big exceptions are the Baltic countries of Estonia and Latvia, home to colossal current-account deficits and breakneck growth in recent years. Now their bubbles have popped. /.../ For a country with a pegged currency, that is scary. Yet the gloomiest predictions have so far proved unfounded. For example, Latvia has not been forced to devalue.*

Läti puhul tegi devalveerimise aktuaalseks ka suur välishoiustajate hulk, kes oleks Läti reservid tühjaks teinud, kui nad paanika korral oleks kõik oma deposiidid pankadest välja võtnud. Midagi sellist 2008 sügisel juhtuski, ohvriks langes Parex pank, kus oli suur hulk venelastest hoiustajaid. Läti valitsus võttis Parexi üle.

Avatud turumajanduse puhul pole devalveerimine ainuüksi riigi rahanduspoliitika pikaajaline instrument, vaid turumõjude tõttu võib tekkida riigile ka surve devalveerida, kuigi valitsus seda ei tahaks. Sarnane surve tekkis taaskord Läti kohale 2009 juunis.

Latvia's currency peg (Financial Times, 1. juuni 2009): *Latvian officials insist they will not devalue the currency. If only the market believed them. Jitters began when Sweden's central bank last week bolstered its foreign currency reserve by borrowing SKr100bn from the Swedish debt agency. That was seen as a buffer to support*

---

¹² SDR ehk Special Drawing Right on IMF-i rahvusvaheline reservvaluuta ühik ehk valuutakorv, mis koosneb erinevas osakaalus eurodest, jeenidest, naelsterlingitest ja dollaritest (IMF 2010).

Swedish banks – which have \$75bn exposure to Latvia, Lithuania and Estonia – should the Baltic states lose their battle to keep their currencies pegged to the euro.

Kursi devalveerimise kõige suurem mõju oli seotud välisvaluutas võetud laenudega. Aastaks 2008 oli Eestis suurem osa kinnisvaralaene võetud eurodes, mis tähendas, et inimeste kohustused olid välisvaluutas ja sissetulekud omas valuutas. Seni, kuni kehtib valuutakomitee süsteem (või oma valuuta pole asendatud euroga), on see inimestele kasulik¹³.

Devalveerimine tähendab seda, et kohustused kerkivad hüppeliselt: nt 30%-lise devalveerimisega kasvaks inimeste laenukohustus 30% (juhul, kui laene ei konverteerita teise valuutasse). See oht suurele osale laenuvõtjatest, keda oli Baltimaades pärast kinnisvarabuumi palju, oli ka valitsuse jaoks mõjuv põhjus devalveerimisest hoiduda.

Baltic martyrs for the euro (The Economist, 2. juuli 2009): *Devaluation to a sustainable level would arguably solve /.../ problems, yet it has been ruled out. Partly this is a consequence of years of the euro-pegs. Widespread faith in them encouraged borrowers to take out loans in euro. As a result, devaluation would bankrupt many enterprises and households.*

The bills are alive (The Economist, 8. oktoober 2009): *In Estonia foreign-currency mortgages accounted for about 80% of household borrowing last year /.../ Devaluation might help exports but would also make it harder for households to pay back their foreign loans.*

Teine, makromajanduslik oht ühe riigi valuuta devalveerimisele oleks, nagu juba eelnevalt öeldud, puudutanud teisi riike. Regioonis tihedalt konkureerivad majandused on üksteisest niivõrd sõltuvad, et kui üks devalveerib oma valuuta, on seda sunnitud tegema ka teised.

IMF warns of strains exerted on east Europe (Financial Times, 5. aprill 2009): *The IMF highlights the vulnerability of states with large shares of domestic loans in foreign currencies – headed by Estonia, Latvia and Serbia. /.../ It says “a wider crisis could start with the collapse of one of the currency boards or pegs which look increasingly unsustainable”, referring to fixed exchange rate regimes of countries such as the Baltic states.*

---

¹³ “Suuremas” ja usaldusväärsemas välisvaluutas nagu euro võetud laenu intressid on madalamad.

Swedish banks (Financial Times, 4. juuni 2009): *Latvia's 2.2m population is smaller than that of many European cities. So how much collateral damage could a devaluation of the lat, its currency, cause? Quite a lot. In spite of their differing financial characteristics, competitive pressures following a Latvian devaluation could torpedo the fixed exchange-rate regimes of its Baltic neighbours Lithuania and Estonia, plus Bulgaria further south.*

Surve Baltimaade fikseeritud laenukurssidele devalveerimisele oli paljuski seotud Baltimaades tegutsevate Rootsi pankadega, kellele majanduskriis töötas suuri kahjumeid (vt pikemalt rahakriisi ahela teema).

Ent üks välisvaluutas võetud kinnisvaralaenude ja devalveerimisega seotud teema oli Lätis seaduseelnõu, millega oleks piiratud laenuvõtja kohustusi vaid laenu tagatisvara väärtuseni. See kerkis esile III perioodis, 2009. aasta lõpul, mil majandused olid kriisiga juba kohanemas ja valitsused otsisid võimalusi kriisi tingimustes tõhusamalt majandust juhtida. Eelnõu puudutas laenuvõtjaid: näiteks pere, kes oli kodulaenu tarbeks võtnud laenu 100 000 eurot ja ostnud sellega kinnisvara, seejärel pärast kinnisvaraturu kokkukukkumist oleks kinnisvara väärtus kukkunud 70 000 euron. Kui seejärel on pere sissetulekud oluliselt langenud ja pere tahab laenu tühistada, oleks perel siiski kohustus peale kinnisvara mahamüümist tagasi maksta veel 30 000 eurot. Läti seaduseelnõuga oleks pere kohustused pärast vara mahamüümist (mis iganes tasemele selle hind oli kukkunud) aga olnud lõppenud.

Latvian loan plan threatens Nordic banks (Financial Times, 6. oktoober 2009): *Nordic banks face losses on lending to Latvia under government proposals to limit the amount that lenders can collect from defaulting mortgage holders. The plans could lessen the pain of devaluation.*

Selline seadusandlus oleks teinud devalveerimise palju valutumaks, isegi sisuliselt kaotanud igasugused kahjud eraisikutest laenuvõtjatele, ja see tõstis väga palju kahtlusi, et Läti devalveerib lati kursi. Kõige otsesemat kahju oleks kandnud laenajad, s.o Põhjamaade pangad. Ametlikult valitsus devalveerimise plaani eitas, ent pärast laenuseaduse plaanide tekkimist teatas suurim laenaja Swedbank, et on kogunud devalveerimisohu tõttu lisareserve.

Swedbank braced for Latvian devaluation (Financial Times, 20. oktoober 2009): *Swedbank yesterday acknowledged that it was planning for a possible currency devaluation in Latvia but offered hope that the worst could be over in the troubled*

Baltic region. /.../ There has been a fresh spate of speculation in recent weeks that Latvia could be forced to devalue its currency – the lat – a move that would trigger a surge in defaults on euro-denominated loans.

Eesti ega Läti siiski oma valuutakurssi 2009. aasta lõpuks või käesoleva töö kirjutamise ajaks ei muutnud.

Eurole üleminek

See teema on samuti seotud teistega, eelkõige investeringute vajaduse teemaga – eurole üleminek on üks vahend, millega rahuldada vajadust investeringute järele. Ent ka olemasoleva valuutakursi devalveerimine on seotud eurole üleminekuga. Ometi on ka euroalaga liitumine Eesti jaoks niivõrd kaalukas protsess, et see moodustas ka meediakajastuses omaette teema. Ühest küljest on tegu n.ö riikliku eesmärgiga, ühe suure verstapostina, nagu oli Eesti liitumine Euroopa Liidu ja NATO-ga. Seda eesmärki on deklareeritud poliitilises retoorikas, erinevate institutsioonide poolt kõige kõrgemal tasemel nii kõnedes (nt president) kui ka dokumentides (nt Eesti Panga strateegiline arengukava). Euroalaga liitumine on küll oluline siht kogu ühiskonna jaoks, kuid ta on ka vältimatus, kuna Eesti võttis kohustuse euroalaga liituda juba 2004. aastal Euroopa Liitu astudes. Euroalaga liitumiseks on vaja täita Euroopa Liidu lepingus ehk Maastrichti lepingus sätestatud kriteeriumid:

1. inflatsioon – ei tohi olla üle 1,5% kõrgem kui kolme kõige madalama inflatsiooniga EL-i liikmesriigi keskmine määr;
2. riigi rahandus – riigieelarve puudujääk ei tohi olla aastast suurem kui 3% SKT-st ning riigivõlg ei tohi olla suurem kui 60% SKT-st;
3. vahetuskurss – riik peab olema vähemalt kaks aastat vahetuskursimehhanismi liige ja ei tohi olla valuutat sel ajal devalveerinud;
4. intressimäärad – pikaajalised intressimäärad ei tohi olla üle 2% kõrgemad kui kolme kõige madalama inflatsiooniga EL-i liikmesriigi keskmine inflatsioonimäär. (Euroopa Liidu Leping 1992)

Nende kriteeriumide täitmine on selle teema põhiline sisu. Buumiaastatel, kui Eesti majandus kasvas väga võimsalt, ei valmistanud hilisem murelaps eelarvepuudujäägi kriteerium mingit

probleemi, selle asemel oli kõige raskem täita inflatsioonikriteeriumit. The Economist kajastaski peaminister Andrus Ansipi rahulolematust selle nõudega, mis oma olemuselt on absurdne: selleks, et liituda euroalaga, peab oma inflatsiooni võrdlema kogu EL-i inflatsiooni poolest parimate riikidega (kes ei pruugi euroalasse kuuluda).

Time to change the rules (The Economist, 18. detsember 2008): *Most people who give the matter any thought agree: one of the main rules for countries wanting to join the euro is perverse. /.../ Euro-adopters must meet a European Union (EU) rule that stipulates a “high degree of price stability”, meaning that inflation must be no more than 1.5 percentage points higher than the three best-performing countries.*

The inflation rule is arbitrary in the sense that the benchmark is not the performance of the three best-performing (ie, lowest-inflation) countries actually in the euro zone, but rather the best three in the entire EU. So to join the euro, you might have to lower your inflation to the level of three countries that don't use the common currency (eg Britain, Sweden and Denmark).

So what to do? Andrus Ansip, Estonia's commendably blunt prime minister, recently questioned the value of the current approach. But the European Central Bank and the EU's monetary minders are not in the mood for treaty-tweaking.

Euroopa keskpank muidugi pole olnud valmis erandeid tegema või reegleid painutama ja ka Eesti on tunnistanud, et see poleks mõistlik. Euroalaga liitumise ajend on olla osa valuutaliidust, mis on tugev ja stabiilne globaalses mastaabis, pakkudes konkurentsi dollarile. Kui euroalaga liituda erandite abil, millega aktsepteeritaks mingeid nõrkusi, võib see nõrgestada kogu euroala ja nii kaotaks sellega liitumine ühtlasi oma mõtte.

Estonia signals faster drive to join eurozone (Financial Times, 10. juuni 2009): *Estonia will quicken efforts to join the eurozone to avoid facing the same devaluation pressure as neighbouring Latvia, says Andrus Ansip, prime minister. /.../ Mr Ansip, the only premier of the Baltic states to have remained in power as their boom turned to bust, said Estonia was expected to fulfil the entry criteria to adopt the euro later this year, and could even join the eurozone in mid-2010 if the inflation rate fell further, although January 2011 was still the target date. /.../*

"We don't want to get some exemptions from the [eurozone entry] rules," he said. "We want to fulfil all the criteria and then join the eurozone as we want to join a strong eurozone. If they start to make some exemptions, it will not be a strong eurozone."

Ent euroalaga liitumine kõiki kriteeriume täites näis Eesti majandusele siiski ebatõenäolisena. Investorite huvi Eesti vastu oli kriisi tulemusel järsult langenud, mis tekitas tööpuudust. Konkurentsivõimet ei aidanud kasvatada ka suhteliselt madal tootlikkus.

Eesti valik kolmeharulisel ristteel – valuutakursi *status quo*, devalveerimine, euroalaga liitumine – oli üsna sunnitud. Viimase täitmist takistas peale inflatsiooni ka riigieelarve defitsiit, sest maksutulud olid järsult langenud. Devalveerimise välistas suur eurolaenude hulk. Üle jäi *status quo* ehk “sisemine devalveerimine”. See tähendab, et kui rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks ei saanud devalveerida valuutakurssi, otsustati vähendada kogu majanduses töötajate palku ja organisatsioonide tehtavaid kulutusi. Sama tegevus, milleks on sunnitud erasektor, peab olema ametlik poliitika ka avalikus sektoris. Kulutuste kärpimine riigieelarves tähendas ka seda, et kasinate tulude valguses väheneb nii ka riigieelarve defitsiit. Motivatsioon valusate kärpemeetmete tegemiseks oli aga eurokriteeriumite täitmine, mida Economist seda tõenäoliseks ei pidanud.

Baltic martyrs for the euro (The Economist, 2. juuli 2009): *Estonia, which aims to be assessed next year on the basis of its 2009 performance, has already engaged in two rounds of spending cuts in order to keep the budget deficit in check. In the first quarter of the year, however, the deficit was at 80% of the maximum level permitted by the Maastricht fiscal criterion. More cuts will certainly be needed, but this will be very difficult for the minority administration and it will deepen the economy's contraction—which in turn could hurt budget revenue and thus increase the pressure for further spending cuts. /.../*

The odds are against any Baltic state achieving the fiscal criterion by its target date. The Economist Intelligence Unit expects that Estonia will run a deficit of 3.7% of GDP this year.

Ent kui sisemine devalveerimine ei kannaks vilja, oleks veel üks alternatiiv nn euroseerimine.

Baltic martyrs for the euro (The Economist, 2. juuli 2009): *If Estonia is indeed rebuffed in mid-2010 /.../, there could be serious consequences. /.../ Households and businesses in Estonia would react to the prospect of a further lengthy delay in*

accession to the euro zone by trying to convert their domestic currency deposits to euro. If this led to a serious run on the domestic currency, it would lead to either de facto euroisation at the current exchange rate /.../ or a decision to suspend the currency board, leading to a sharp devaluation in the kroon. Given the high level of euro deposits in Estonia (already 30% of the total), the suspension of the currency board would probably lead to the widespread use of the euro as the country's secondary or even main currency.

Euro ühepoolne kasutuselevõtt ehk euroseerimine (tulnud terminist dollariseerimine) tähendab sisuliselt rahvusvaluuta asendamist euroga ilma, et liitutaks poliitiliselt euroalaga. See tähendab, et rahvusvaluuta asemel lastaks käibe euro ilma Maastrichti kriteeriumeid arvestamata, kuid samas ei saaks riik vastu ka kohta Euroopa Keskpanga nõukogus (kus juhivad realselt euroala rahanduspoliitikat kõik euroalaga “ametlikult” liitunud riigid). Euroseerimine on mõistlik lahendus väga väikestele või marginaalse majandusega riikidele, näiteks on euro ühepoolelt kasutusele võtnud kääbusriigid Andorra, Monaco, San Marino ja Vatikan, aga ka Kosovo ja Montenegro. 2009. aasta alguses soovitas IMF ka kriisis Ida-Euroopa riikidel, s.h Eestil võtta ühepoolselt kasutusele euro.

IMF warns of strains exerted on east Europe (Financial Times, 5. aprill 2009): *For EU members, the IMF also recommends euroisation – adopting the common currency even without formally joining the eurozone or gaining ECB board representation. This raises political and economic difficulties.*

See soovitus ei tekitanud positiivset vastukaja ei meedias ega Ida-Euroopa riikides. Ka Financial Times toimetuse Lex kolumn hindas ettepanekut nõrgaks.

Euro the one that I want (Financial Times, 7. aprill 2009): *Euroisation might help the whole region roll over the \$413bn that falls due this year by making devaluation impossible. That would reduce the region's immediate need for IMF funds. But that is all. The debt problem would still remain. It would just be re-denominated.*

A new currency is no guarantee of stability. /.../ If anything, it makes it more important to get other policies right. /.../ There would be technical issues to solve - such as the exchange rate euroisers used when switching over. There would be political problems too. Unilateral euroisation could threaten the Maastricht treaty's integrity and further diminish the credibility of the eurozone as a whole.

Euroseerimine kui üsnagi ebaatraktiivne rahanduspoliitiline meede leidis niisiis küll kajastust, kuid mitte soosivat kajastust. Euro kasutuselevõtu pingeid poleks see plaan, mis sai ka Eesti avalikkuses hävitavat kriitikat (nt Trasberg (2009) väitis, et euroseerimine tähendaks varem või hiljem siiski ka devalveerimist, samas hävitaks Eesti rahanduspoliitika usaldusväärsuse), ilmselt leevendanud.

Maastrichti kriteeriumide tee valinud Eestit saatis lõpuks ka edu. Nii eelarvepuudujäägi kui ka inflatsioonikriteeriumid täideti 2009. aasta lõpuks. Riigivõla kriteerium raskusi ei valmistanud (vt joonis 2.3. Eesti välisvõlg 2000–2009), ka vahetuskurss oli tänu valuutakomitee süsteemile stabiilne. Intressimäärade hindamiseks puudub Eestil vajalik instrument ehk vähemalt 10-aastane Eesti kroonides väljastatud riiklik võlakiri, ent Euroopa Komisjoni hinnangute järgi täidab Eestil selle kriteeriumi sellegipoolest (Rahandusministeerium 2010).¹⁴

Investeeringute vajadus

See teema katab ühe riigi majanduse üldise vajaduse leida investoreid, kelle kapital aitaks luua baasi majanduse kasvuks ja seeläbi heaolu ja jõukuse suurendamiseks. Vajadus investeeringute järele on seega vajadus saada majandusse positiivne impulss. Kõige selgem näide selle kohta on investeeringut ootav äriprojekt, näiteks kinnisvaraarendus, millel on eeldus saavutada edu. Näiteks vahendas Financial Times Kopli linnaosa väärtust kinnisvaraturul:

A Baltic boom (Financial Times, 26. aprill 2008): *And still there is Kopli, an expansive district situated on a peninsula that points away from the Old Town into the chilly, choppy waters of the Gulf of Finland. The area arguably represents the last great chance for real estate development near the city centre.*

“In 10 years, this will probably be one of the most valuable areas of Tallinn,” says Endel Siff, a businessman living in the city who has made much of his wealth in Russian oil transit.

To understand why a growing number of Estonian real estate experts think he is right after steering clear of Kopli for years, consider the district’s peculiar history of

---

¹⁴ Kas Eesti Maastrichti kriteeriumide täitmise järel 2010 a. mais ka ametlikult euroala liikmeks kutsuti, pole käesoleva töö kirjutamise ajal veel teada.

isolation. It spent a half century as a restricted zone during Estonia's occupation by the Soviet Union, when the military deemed the peninsula's port a top-secret asset.

Investeeringute vajadus eksisteeribki suures osas mikromajanduslikul tasemel.

Välisinvestorite meelitamiseks peab riik kui majanduskeskkond olema atraktiivne ja pakkuma veel mitmeid hüvesid ja garantiisid, mis julgustaks investoreid oma raha siia tooma. Ja peale hüvede ja garantiide endi on investeerimisel (ja eriti investeeringute regioonist kadumises) suur roll mängida kuvandil, imagol.

An ill wind blows over central and eastern Europe (Financial Times, 30. november 2008): *Just a year ago eastern Europe was viewed as the shining light of the continent, the flexible, dynamic "new Europe" that was set to upstage the sluggish, old economies of the west.*

Western investors upped their exposure and domestic investors fuelled strong growth in eastern Europe's mutual funds sector, even as many western countries reported net outflows.

How quickly perceptions change.

Usalduse ja kuvandi taga on muidugi selged konkurentsieelised, mis ühe majanduse investoritele atraktiivseks teevad, näiteks odav tööjõud ja hea maksukeskkond. Viimases on Eestil tugev baas, sest EL-ga liitumisega kaasnenud rahvusvaheline tähelepanu koondus suures osas just ühetaolisele tulumaksule, millega Eesti tegi maksurevolutsiooni ja oli edukas teerajaja, "kes on uuenduslike sammude astujana dikteerimas uut maailmakorda" (Lõugas 2006: 24-26).

Kuid peale mikromajandusliku taseme eksisteerib investeeringute vajadus ka rahvamajanduses. Eriti globaalse rahakriisi ja krediidinappuse ajal peab riik olema usaldusväärne rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide ja ka lihtsalt laenudandjate silmis. Parim abivahend sellise investeeringute vajaduse rahuldamiseks on euroalaga liitumine.

Baltic martyrs for the euro (The Economist, 2. juuli 2009): *Governments in Latvia and the other states have pursued a course of internal devaluation, cutting wages and waste in order to regain lost competitiveness. To soothe investor worries, meanwhile, the Estonian and Latvian governments are moving as quickly as possible towards the euro.*

Ailing fast (The Economist, 7. oktoober 2009): *If Latvia fails, with a strike by international lenders prompting a debt crisis or a bank run, the spotlight then turns to the neighbouring Baltic states of Estonia and Lithuania. They are not in the same political mess, but both have also pegged their currencies to the euro and are facing huge and painful adjustments. Some wonder if the EU might accelerate its recognition of Estonia's impressive progress in sorting out public finances by giving it early approval of its plans to join the euro in 2011.*

Siin kasutatakse üsnagi tugevat kujundit – Balti märtrid euro nimel. See tähistab nende riikide olukorra tõsidust, kuid ühtlasi ka kannatuste eesmärgistatust. Balti riigid kannatavad selle nimel, et võtta kasutusele euro, mis peaks pühkima kõik investorite kahtlused.

4.2.3. Sotsiaalsed probleemid

Inimareng ja tervishoid

See teema keskendub universaalsetele heaolunäitajatele, mis mõõdavad ühiskonnas inimarengut. Näiteks Maailma terviseorganisatsiooni inimarenguindeks HDI mõõdab kolme dimensiooni: pikka ja tervislikku elu, ligipääsu haridusele ja (rahalist) elatustaset (Human Development Report 2009: 210). Viimase mõõtmega seotud kajastuse katab majandusarengu teema, käesolev teema keskendub tervisele ja haridusele. Kuigi inimarengu ja tervishoiu teemat puudutavaid artikleid polnud palju, domineeris neis üldiselt Eesti suhtes positiivne modaalsus.

Kuigi Eestis räägitakse senise haigekassapõhise tervishoiusüsteemi jätkusuutmatusest, paigutas Euroopa Komisjoni uuring Eesti viie riigi sekka, mille riigieelarvet ei ohusta tervishoiukulutuste surve.

Brussels warns on long-term costs of ageing (Financial Times, 15. oktoober 2009): *The public finances of the UK, Spain and 10 other European Union countries are at long-term high risk, because of projected increases in welfare expenditure and the impact of the world financial crisis, according to a report by the European Commission. The 175-page study, published this week, placed only five of the EU's 27 countries in the low-risk category – Bulgaria, Denmark, Estonia, Finland and Sweden.*

Eesti suhtes oli ka kriitilist kajastust, nt paistis Eesti silma suurte suitsetajate osakaalu poolest, aga ka selle poolest, et suitsupaki hinnast moodustavad üle 90% riiklikud maksud.

Up in smoke (The Economist, 7. aprill 2009): Anti-smoking campaigners argue that higher taxes encourage smokers to quit and deter others from taking up the habit. But high taxes do not always mean expensive cigarettes. In Estonia and Slovakia, where more than 90% of the price of cigarettes goes in taxes, a packet of 20 Marlboros costs \$2.22 and \$2.72 respectively. In some countries tobacco companies decide to cut profits to ensure that people keep puffing. It may work. In Estonia half the population smoke; in Slovakia 42% like a crafty puff.¹⁵

Eesti erakordselt head tulemused OECD õpilasuuringutes (Pisa test) on andnud ka põhjuse viidata Eestile kui tugeva hariduse riigile. Nii tuuakse Eesti näiteks selles artiklis, mis väitleb hariduse vajalikkuses ja proteksionismi kahjulikkuses heaolu pikaajalise kasvu saavutamisel.

Focus on tech challenge - not threat of China (Financial Times, 20. mai 2008): OECD Programme for International Student Assessment tests measure general knowledge and understanding among 15-year-olds in 57 countries. On top of the league are Finland, Denmark, Estonia and the Netherlands. /.../ World Bank governance indicators, rough measures of the quality of government, show something similar.

It is not so much China and globalisation that form a threat to unskilled labour. But today's labour has to cope with technology.

There is no short-cut to long-term prosperity. Good education and long-term competitiveness require long-term investment, effort, patience and time. Protectionism is a quick fix, but works only in the short-term.

Sellega näidatakse, et Eesti kuulub nende riikide hulka, kes käsitleb haridust kui investeringut ühiskonna tulevikku, haridus on ka majanduse strateegiline mootor (erinevalt teistest majanduse edendamise vahenditest, mis väidetavalt pikaajaliselt edu ei too). Eesti

---

¹⁵ Siinkohal saab tähelepanu pöörata ühele ebakõlale: andmed rahvusvahelises meedias ei pruugi alati kattuda siseriiklike andmetega. The Economist väidab küll, et Eestis suitsetab pool elanikkonnast (50%), kuid nt Tervise Arengu Instituudi andmetel on see näitaja kõikunud aastatel 1990–2006 vaid 28 ja 33 protsendi vahel (Public health in Estonia 2008: 15).

loob ka positiivse pinge haridusedetabelis, kuna on õpilaste tulemuste poolest eespool maailma majandushiidudest, näiteks USA-st.

Billionaire creates Harvard institute (Financial Times, 30. september 2008): *The US public education system, once considered the “great equaliser” in US life, is failing its students /.../ Mr [Eli] Broad said the troubled public school system had hurt US competitiveness. /.../ “We’re not moving forward, we’re falling further behind.” According to the National Center for Education Statistics, 4th-graders (nine- and 10-year-olds) in the US rank 12th in average mathematics scores, behind countries such as Singapore, Latvia, Lithuania and the UK. US 8th-graders rank 9th in science scores behind countries such as Estonia and Hungary.*

Vähemuste õigused

See suhteliselt väiksemahuline, kuid siiski eristuv teema on tihedalt seotud julgeolekuga. Selle põhiline teema oli Eestis olevate rahvusvähemuste õiguste kasutamine Eesti-vastaseks propagandaks, mida kajastas valdavalt The Economist.

Eestisse jäi pärast iseseisvumise taastamist suur hulk Venemaalt sisse rännanud inimesi. Osa neist omandas Eesti kodakondsuse, osa jäi Venemaa kodakondseteks ja osa kodakondsuseta isikuteks, n-ö halli passi kandjateks. Selle rahvusvähemusega seondub kaks probleemi: nende edukas lõimumine Eesti ühiskonda ja nende ärakasutamine Venemaa propagandarünnakutes.

Cold comfort (The Economist, 4. september 2008): *The potential flashpoint, as with the war in Georgia, is a legacy of the Soviet Union. /.../ Russia says that the language and citizenship laws in Estonia and Latvia discriminate against Russian-speakers. /.../ An alienated minority of stateless people, and tens of thousands who carry Russian passports, are a potential nightmare for the Baltic states and their friends. Disturbances in the Estonian capital, Tallinn, last year over a clumsy government decision to move a Soviet war memorial inflamed feelings that have not yet subsided.*

Pronkssõduri konflikt oligi Eesti rahvusvähemuse probleemi kõige selgem manifestatsioon, mis selle probleemi n-ö kaardile tõi. Tegu oli konkreetse sündmusega, millega probleemile viidata. Aasta pärast konflikti polnud selleni viinud pinged veel kadunud, mida The Economist põhjalikult lahkas.

Baltic puzzler (The Economist, 24. aprill 2008): *The monument now stands in a dignified and prominent position in a multinational military cemetery, along with British and German war dead. But that will not appease the Kremlin, which seems to be relaunching a propaganda offensive against Estonia and Latvia. At the NATO summit in Bucharest, President Vladimir Putin blamed the alliance for not forcing the two countries to give equal rights to “Russians” (by which he meant Soviet migrants stranded by the empire’s collapse). That issue can’t be solved neatly. /.../*

Grim post-Soviet mortality rates will shrink the problem eventually. But for now it is hard to see a good outcome. One approach would be to put more money and effort into encouraging many more non-citizens to take local citizenship (which chiefly involves passing a language exam). Tens of thousands have already done this.

Second is continuing with the existing approach; this will need increased efforts to maintain foreign support as Russian pressure increases.

A third option would be to make a radical change, liberalising the citizenship law. The danger with that is that the Kremlin would swallow the concession, lick its lips, and demand the next course: the introduction of Russian as an official language, perhaps.

Kajastus oli suhteliselt analüütiline: tekstis kerkisid esile võimalused, mida rahvusvähemustest tekkiv oht võiks kujutada näiteks sisepoliitilisele stabiilsusele või tasakaalukatele suhetele Venemaaga. Samuti pakuti välja lahendusi: ühest küljest kaovad negatiivse iibega rahvastikus sellised rahvusvähemuse probleemid lõpuks niikuinii; teisalt saaks jätkata praeguse lähenemisega, milles Eesti otsib rahvusvahelist tuge, et Venemaa survele vastu seista; kolmas variant oleks radikaalselt kodakondsusseadusi liberaliseerida, kuid see annaks Venemaale võimaluse juba järgmisi nõudmisi esitada.

Analüütilist stiili iseloomustas ka see, et toodi välja probleemi uusi tahke, mis polnud üldiselt teadvustatud. Näiteks tõi The Economist välja seose Sudeedimaa saksa vähemuse ja Eesti vene vähemuse vahel. Samamoodi nagu 1930-ndatel kasutas Saksamaa nende Tšehhoslovakkia piirides olevate rahvuskaslaste poliitiliseks aktiveerimiseks raadiot, nii on ka Eesti vene vähemus Vene meediapropaganda mõjuväljas, sest tasakaalustavat Eesti-meelset venekeelset meediat on vähe.

Chequered airwaves (The Economist, 9. oktoober 2008): *With Kremlin talk of “privileged interests” in Russia’s neighbourhood, and a litany of real and imagined*

grievances there, it is easy to imagine a resurgent Russia whipping up its millions of compatriots, living in foreign countries thanks to the collapse of the Soviet empire, into a frenzy while the outside world stands aloof. These stranded Russians tune almost exclusively into the Kremlin-run electronic media, not local stations, which broadcast poorly in Russian, if at all (the same mistake that Czechoslovakia made with German). The lesson of the 1930s is that once you lose hearts and minds, and malefactors gain them, everything else usually goes too.

Analüütilise kajastusega käis osaliselt kaasas ka kriitiline hinnang: toodi välja tuumprobleemid, mis praeguseid pingeid lahendada ei võimalda. Ühena nimetati lühinägelikku poliitilist visiooni: valitsusel puudub initsiatiiv probleemile loovalt läheneda ja seda infosõja lahinguväljal oma taktika järgi juhtida.

Baltic puzzler (The Economist, 24. aprill 2008): *The biggest shortage in the Baltic states now is political vision and imagination, both in solving domestic problems (including integration of non-citizens), and in seizing the initiative abroad. It would be nice to think that instead of sitting around worrying what the Kremlin and its local allies were planning for the demonstrations' anniversary, a team of bright-eyed Estonian information warriors were planning a series of clever, witty and headline-grabbing stunts that would leave their opposite numbers in Moscow flummoxed. Don't hold your breath.*

Samal ajal ähvardab Eestit kõige suuremana just psühholoogiline oht ise negatiivseid uudiseid võimendada, mitte näiteks sõjaline oht. See tähendab, et meedia reageerib avalikkuses väga innukalt neile sündmustele, millele tõsist tähelepanu pöörata ei tohiks. Selle näiteks oli Eesti riigile lõppu kuulutava Johan Bäckmani raamatuesitlus – teema, mille The Economist liigitas absurdseks.

Keep calm and carry on (The Economist, 18. september 2008): *Giving the book front-page treatment, albeit highly critical, suggests that the editors privately think its thesis is plausible. /.../*

The best defence for the Baltic states is to steer their economies safely through the global downturn, to clean up corruption, and to make their fractious and sometimes opaque political systems work better. As far as Russia is concerned, impassive calm is, for now, the best approach.

Parim kaitse Balti riikidele on seega juhtida oma majandused ohutult läbi üleilmse majanduskriisi, juurida välja korruptsioon ja muuta killustunud ning kohati läbipaistmatud poliitilised süsteemid tõhusamaks, soovitas ajakiri. Venemaa-suunal on aga parim külm rahu, soovitati selle pinge lahenduseks.

4.2.4. Kultuur ja identiteet

Kultuurilised erinevused

Kuigi teema nimi on “kultuurilised erinevused”, räägib see ka sarnasustest – selle sisu on kultuuriline identiteet laias mõttes ehk kollektiivne. Kollektiivi mõiste, mille identiteeti see teema käsitleb, varieerub. Kui kõige lihtsamal tasandil on kollektiiv on Eesti riik, siis järgmisena käsitletakse Eestit ühe indiviidina riikide kollektiivis, mis kõige sagedamini on Ida-Euroopa (täpsemalt Kesk- ja Ida-Euroopa), aga ka laiemalt postkommunistlikud riigid. Veel üks määratlus on EL-i uusliikmed, mille all peetakse eelkõige silmas 2004. aastal EL-iga liitunud riike. Käesoleva uurimuse sihiks üldiselt on küll uurida vaid Eestit, kuid selle juures on olulised ka rühmitamised ja määratlused seoses teiste riikidega, mis selles teemas esinevad.

Osa kajastusest oli suhteliselt hariva eesmärgiga: juhtida tähelepanu riigi eripärale, mis pole väga ilmne, kuid on omal moel huvitav. Alati ei pruugi selline kajastus langeda *human interest* rubriiki, vaid võib olla oluline ka poliitikas või mujal, nagu nt järgnevas tsitaadis.

Happy holidays (The Economist, 24. september 2009): *If modern Russia wants to reach out to Estonia, or if western countries want to offer support, February 2nd would be a good day. That is the anniversary of the 1920 Tartu peace treaty, when Soviet Russia recognised the newborn republic. It is still legally valid but presently ignored by the Kremlin.*

A supermarket in Estonia (The Economist, 23. detsember 2009): *Food in Europe's ex-communist countries has an undeservedly bad reputation: stodgy peasant fare ruined by the culinary commissars of the planned economy. Your columnist has long disagreed, but proof is needed. So, on a recent visit to a supermarket in Tallinn, Estonia's capital, he set out to construct a winter picnic entirely from local ingredients.*

Steamy scenes (The Economist, 30. detsember 2009): *Your columnist has recently moved house. Although his new garden is small, it does have enough room for a small hut, painted black and concealed by a trellis. It is a rarity in this part of the world. Most visitors assume it is a garden shed. Others know better. For Latvians, it is a “pirts”; for Lithuanians, a “pirtis”. Russian guests are thrilled by the prospect of a “banya”. Finns and Estonians are already stripping their clothes off as soon as they hear the word—the same in both languages—“sauna”.*

Üks viis Eesti kollektiivse identiteedi tutvustamiseks on võrdlustehnika, millega grupeeritakse riike kultuuriliste sarnasuste alusel. Selle järgi eristub Eesti Baltimaadest, kuid sarnaneb Soomega. Kuid võrdlustehnikale vastukaaluks toimib ka lihtsalt erisuse rõhutamine – üks riik Ida-Euroopas ei ole sama, mis teine riik Ida-Euroopas.

Cultural calamities (Financial Times, 16. jaanuar 2009): *Estonia is as dissimilar to its Baltic neighbours, Lithuania and Latvia, as the UK is to Germany and Spain. Lithuania is a country with strong historical connections to Poland, while Estonia is more like Finland.*

How to annoy someone from central or eastern Europe (Financial Times, 27. veebruar 2009): *Seen from London and other places that might still be called the commanding heights of global finance, the countries of eastern Europe look much of a muchness. /.../ Journalists too, including this one, often put everything together under one headline. “Turmoil over eastern Europe”, “Eastern Europe fears trigger rush for safety”, and so on. With little space and time what else can be done?*

Erinevad riigid, s.h Eesti, esinevad siin enesemääratluse tungiga, püüdes end teha nähtavaks ja eristada ülejäänud kollektiivist, kuhu ta on grupeeritud. Selle ajend on võib olla majandusliku (ja kohati ka poliitilise) eripära rõhutamine, mis on vajalik, et mõnele teisel grupiliikmele omaseid tunnuseid ei kantaks üle sellele riigile. Eesti on siin nii eristaja rollis, kui ka selle riigi rollis, kellest püütakse erineda.

Sellise tegevuse taga on majanduslikud ja poliitilised huvid, mis aitaksid end paremana näidata (ja meelitada investoreid või taastada investorite usaldust).

How to annoy someone from central or eastern Europe (Financial Times, 27. veebruar 2009): *Countries doing better than their neighbours – Poland, for example – hate to*

be lumped with those that are not, such as debt-laden Hungary. So they plead for differentiation from bankers (and journalists). /.../

Eelkõige on sellise majandusliku eristamise ülesanne kolmandatel isikutel, sõltumatutel agentuuridel või finantsinstitutsioonidel, mille eesmärk on hinnata riikide käekäiku.

S&P report helps Poles and Czechs (Financial Times, 25. veebruar 2009) *S&P said eastern European countries fall into two groups, with Poland, the Czech Republic and Slovakia in one because their economies have been better managed and have stronger public finances.*

Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania, Hungary and Romania have been put in another category because their markets are much more vulnerable to a cut off in capital flows. Many of these economies have large current account deficits and high debt levels.

S&P says it is important to stress the difference between the economies

Selline eristamine teatud majandusnäitajate alusel ei näi olevat seotud kultuurilise identiteediga, kuid selle mõte on tegelikult võidelda kultuurilise liitmisega – riigile antakse hinnang selle põhjal, millisesse regiooni (Ida-Euroopa) ta kultuuriliselt kuulub, mitte tema majandusliku käekäigu põhjal.

Kui vaadelda Eesti rühmitamise grupina Baltikumi, on näha Eesti enesemääratlustungi, mis tekkis eriti alates II perioodist. Siis tekkis tugev võrdlusbaas Lätiga, trio kõige kehvemasse seisu jäänud liikmega, kelle põhjal kogu Baltikumi kiputi hindama, kuid kellest Eesti majandus üsna selgelt eristus.

Baltic brinkmanship (The Economist, 15. oktoober 2009): *Outsiders are wrestling with Latvia's problems. The government is one of them. /.../ Estonia and Lithuania are hurriedly trying to differentiate themselves from their neighbour. They are not in the same political mess, certainly, but both face painful adjustments and both need to maintain outsiders' confidence. Estonians hope that the EU may reward them for repairing their public finances by speedily approving a plan to join the euro as soon as 2011.*

4.2.5. Keskkond ja energeetika

Energeetika

Energeetika on teemana põhiolemuselt seotud energiaressurssidega, mis on nagu toit riigi kui elusorganismi toimimiseks. Eesti peamine energiaallikas põlevkivienergia põhineb taastumatul loodusvaral ja on ka kahjulike keskkonnamõjudega – põlevkivi põletavad ja töötlevad ettevõtted on riigi suurimad õhu saastajad (Kütuse- ja energiamajanduse... 2004). Eesti energiapoliitika põhiprobleem – milline on tulevikus Eesti energiastruktuur – kajastus ka *The Economistis*.

The Latvian puzzle (*The Economist*, 5. juuni 2008): *While Estonia and Lithuania are trying hard to diversify energy supplies, Latvia seems intent on increasing its dependence on Russia by building a gas-fired power station.*

Recalled to half-life (*The Economist*, 12. veebruar 2009): *On February 5th Mr [Fredrik] Reinfeldt unveiled a plan to reverse Sweden's 30-year ban on building new nuclear capacity. The new pro-nuclear policy is echoed in some of Sweden's neighbours. /.../ The Poles are also talking to Lithuania, Latvia and Estonia about a joint consortium to build a replacement for Lithuania's outdated Ignalina nuclear-power complex.*

Energiapoliitika on tänapäeval väga tihedalt seotud ka julgeolekuga. Eesti jaoks seisneb see välistest energiaallikatest sõltuvuse vähendamises (või nende suurenemise vältimises), eelkõige Vene gaasist. Kuid ka Nord Streami Saksa-Vene gaasijuhtme projekt, mis ei puudutaks otseselt Eesti energiastruktuuri, on seotud Eesti jaoks energiajulgeolekuga. Ühest küljest on see Eesti kaudse mõjutamise vahend (süvendades Lääne-Euroopa sõltuvust Vene gaasist), teiselt aga puudutab Eesti majanduspiirkonda.

Nord Stream pipeline still on course despite doubts (*Financial Times*, 18. november 2008): *Nord Stream, the controversial gas pipeline to link Russia and Germany under the Baltic Sea, is still on track in spite of doubts raised over the project, the company behind it has said. /.../*

Even if it secures sufficient funding, Nord Stream must also reckon on political opposition. Poland, Latvia, Lithuania and Estonia have all lobbied to reroute the

pipelines as they are set to miss out on valuable transport fees, while Scandinavian countries have dragged their feet amid concern's environmental impact.

Eesti on Nord Streami küsimuses näidanud initsiatiivi: gaasijuhe mõjutaks nii Eesti looduskeskkonda kui ka kultuurilist keskkonda, sest gaasijuhtme trassile jääb palju sõjahaudadena käsitletavaid uppunud sõjalaevu, nagu vahendas The Economist Eesti initsiatiivi (vt joonis 4.18.).

Dead souls (The Economist, 15. mai 2008): *As a sign of Russia's importance as a gas supplier to Europe and of its special relationship with Germany, few things beat the planned Nord Stream pipeline on the Baltic seabed. /.../*

An Estonian member of the European Parliament, Andres Tarand, claims that the pipeline will also disturb Soviet war graves dating from naval battles in 1941, when forces occupying Estonia fled Hitler's advance. His sources include a classified Soviet military map of 1985, and work by an Estonian historian, Mati Oun, who calls it "the biggest marine cemetery in the world".

Joonis 4.18. Nord Streami trass on täis uppunud sõjalaevu. (The Economist, 15. mai 2009)

Keskkond

Keskkond kui teema piirnes Euroopa Liidu keskkonnapoliitikaga, mis puudutas põhiliselt heitkoguste kauplemissüsteemi, ja oli seega otseselt seotud energeetikateemaga. EL-i heitkoguste kauplemissüsteem on loodud kasvuhoonegaaside õhku paiskamise kontrollimiseks ning see annab liikmesriikidele õiguse seada tootjatele kasvuhoonegaasikvoote või nende kvootidega kaubelda. (Eesti elektrimajanduse... 2010)

Ent kvootidega kauplemist puudutab jurisdiktsiooni probleem – kas kvoodid määrab EL või on liikmesriigil endale pädevus seda teha. 2008. a alguses tegi Euroopa Komisjon ettepaneku muuta kvootidega kauplemine tsentraalseks, mis oleks võtnud liikmesriikidelt selles osas õigusi vähemaks (Questions and Answers... 2008). Eesti võitles koos teiste liikmesriikidega reformile vastu.

EU urged to clarify emissions trading reforms (Financial Times, 17. veebruar 2008): *Heavy industries in the European Union must be told as soon as possible whether they will continue to receive pollution permits for free, France and Germany have warned. Paris and Berlin are among seven capitals to have written to Brussels urging clarity on the overhaul of the union's emissions trading scheme. The move marks the latest controversy in the EU's efforts to fight climate change and cut greenhouse gas emissions. /.../ Martin Bartenstein, Austrian economics minister who spearheaded the initiative, said Estonia and Slovakia had also given informal backing to the initiative.*

Eesti kuulus nende EL-i liikmesriikide sekka, keda saastekvootide jaotamise süsteemi reformimine puudutas rohkem. Põhjus on Eesti energiastruktuuris: Eesti toodab palju elektrit põlevkivist, mis saastab palju keskkonda (Eesti elektrimajanduse... 2010).

Threat to Poland's energy prices (Financial Times, 31. august 2008): *Jerzy Buzek, a former Polish prime minister and MEP who sits on the European Parliament's energy committee, said a fairer system would be to group states with similar energy mixes together, so carbon-dependent countries such as Poland, Estonia, Bulgaria and Greece could phase in the auctioning system over a number of years.*

Eestit saatis koos teiste liikmesriikidega Euroopa Komisjoni kiirele reformikavale vastu seismisel edu ja kohtuotsusega jäi esialgu liikmesriikidele kvootide jaotamise osas pädevus alles.

EU carbon tax? (Financial Times, 25. september 2009): *EU's ability to set carbon limits in the near term suffered something of a blow yesterday, when Poland and Estonia won a court ruling against the EU determining how they can allocate allowances to their own industries covered by the EU emissions trading system.*

4.2.6. Muu

Küberareng

Küberarengu ja infotehnoloogiaga seonduvad ühiskondlikud protsessid puudutavad Eestit mitmel moel. Peamised Eestiga seotud alateemad kajastuses olid kübersõda kui uus julgeolekuoht ja küberkuritegevus ning sellega võitlemine. Eesti kui Balti tiigri või lihtsalt eduka IT-riigi kuvandit esines aga kajastuses vähesel määral.

Kübersõda on oma definitsiooni poolest ebamäärane – kas see on sõda vaid küberruumis või reaalse sõjategevusega kaasaskäiv rünnak küberruumis? Küberjulgeolekuekspert Bruce Schneier (2007) eristab rünnakuid neljal astmel: kübervandalism, küberkuritegevus, küberterrorism ja kübersõda. Viimane neist on rünnak riigi sõjaväe ja tsiviilelanikkonna vastu.

Kuigi otseseid tõendeid napib, võib Eesti vastased rünnakud 2007. aastal liigitada nii kübervandalismi, -terrorismi kui ka -sõja alla. Igatahes on Eesti selle mõistega rahvusvahelises avalikkuses pärast pronkssõduri sündmusi kokku haagitud. Mida Eesti 2007. aasta kübersõda endast kujutas? Pärast Pronkssõduri monumendi teisaldamist tekkinud rahutused levisid ka internetti: “Ründed eesmärgiga häirida erinevate Eesti infotehnoloogiliste süsteemide käideldavust kestsid kokku 22 päeva. Ründed pärinesid valdavalt Eestist väljaspool asuvatest arvutivõrkudest.” (Randel 2008:1). Esialgu rünnati valitsusasutusi (nagu www.riik.ee, www.valitsus.ee, www.peaminister.ee), julgeolekuameteid, seejärel meediaväljaandeid, panku, muid ettevõtteid jne. “Kui ründeid riigiserveritele võis tõlgendada kui poliitilist protesti, siis süstemaatiline kommertsstruktuuride ründamine viitab riigi vastu suunatud organiseeritud tegevusele, nimetatagu seda siis küberrünneteks või küberterrorismiks. Rünnati pankasid, et halvata majandustegevust ja meediaväljaanded, et tõkestada info edastamist.” (Randel 2008:2)

Küberrünnaku anatoomia on lihtsalt ummistava võrguliikluse loomine. Selle kõige lihtsam viis on avada veebileht ja siis see üha uuesti jälle laadida – nii saadetakse serverile päringuid. Korrutades sellise tegevuse tuhandete või miljonite kordadega, mil mingit veebilehte (pahatalikult) avatakse, ei jõua server enam kõigile päringutele vastata ja leht ei avanegi. Veebilehe reaalsed (heahtlikud) külastajad ei saa lihtsalt serveriga ühendust ja nii ongi veebileht rivist väljas. Sellist rünnakute nimetatakse DDoS ehk *distributed denial of service*, kusjuures päringute tuhande- või miljonikordistamiseks kasutatakse viiruste abil ülevõetud pahaaimamatute inimeste arvuteid ehk *botnet*’i. (Morozov 2009)

Can you ignore DDos attacks? (Financial Times, 23. september 2008): *A DDos attack is one in which hackers gain control of PCs secretly and remotely to bombard a specific IP address with a torrent of data, which can overwhelm web servers and flood a company’s connections to the internet. /.../*

Such attacks are a serious business. /.../ In 2007, government, political, and business websites in Estonia – one of the most internet-savvy states in the EU, with many e-

government initiatives – were crippled by a spate of DDos attacks as a protest against the removal of a Soviet war memorial in Estonia's capital, Tallinn.

Sellisele Eesti-vastase küberrünnaku kogemusele tugineti ka rahvusvahelises ajakirjanduses seoses küberturvalisusega. See oli üsna tavaline mõlemas väljaandes, nii The Economistis kui ka Financial Timesis, kui puudutati riiklikku (mitte nt kommertslikku) küberjulgeolekut. Financial Times tõi näite Eesti küberrünnakutest isegi 25. juuni 2009. a juhtkirjas, mis kutsus üles pöörama suuremat tähelepanu küberjulgeolekule.

Cyber security risk (Financial Times, 25. juuni 2009): *There is increasing evidence that the internet is being used by states as an instrument of aggression. In 2007, Estonia blamed the Kremlin for instigating a wave of cyber-attacks against the Baltic nation. Last year, as Russian tanks moved into Georgia, cyber attacks crippled Georgian government websites. /.../ One area where far more work must be done is international co-ordination on cyber security.*

See teema ristub ka eurointegratsiooni (vt eurointegratsiooni teema) küsimustega, eelkõige Euroopa Liidu suutlikkusega õppida Eesti kübersõja kogemusest. Eesti on EL-is mõnes mõttes unikaalses seisus, kuna ta on ainukese riigina kannatanud küberrünnakute all. Ometi pole see olnud piisav, et küberjulgeoleku küsimusele oleks kogu Euroopa Liidus uuele tasemele jõudnud, mis tähendab näiteks koordineeritud ja ühtset küberjulgeolekupoliitikat.

Batten down the cyber-hatches (The Economist, 30. aprill 2009): *Over the past ten years the European Union has failed to protect the continent's energy security. Will it do any better when it comes to cyber-security? /.../ Estonia is the only EU member state to have suffered a full-scale cyber-attack, in April 2007. /.../ Yet two years later, the EU and its member states are still wrestling with the issue.*

The best hope is that countries with the best cyber-defences keep innovating and coordinating their efforts, and that over time more states will join them.

Kuigi üldist ja koordineeritud EL-i poliitikat küberjulgeoleku suhtes pole, on väiksemad valitsusasutused või -agentuurid siiski Eesti-vastaste rünnakute põhjal oma prioriteete muutnud. Näiteks Euroopa võrgu- ja infoturbeamet (ENISA) tegi ettepaneku muuta küberrünnakute kohta info jagamine kohustuslikuks.

Agency calls for tighter internet security (Financial Times, 26. mai 2008): *Companies in the European Union should be forced to report internet security breaches, the EU's network safety agency has argued. Andrea Pirotti, director of the Enisa body, believes that organisations should reveal details of assaults and measures taken to address the problems. "We should learn...lessons to be better equipped" he said.*

The fresh call for action adds to the EU's debate on tackling internet crime after one member - Estonia - suffered a series of cyber attacks last year.

Kübersõja või küberterrorismi kui teema kõige äärmuslikum osa keskendub “digitaalsele Pearl Harbourile”, mid tähendab küberrünnaku tagajärjel tekkivat sotsiaalset kollapsit või väga laiade mõõtmetega rünnakut, mis viib rivist välja riigi infrastruktuuri. On arutletud, et vaenulikud jõud (teise riigi jõuametid, sõjavägi, terroristid vms) võivad sellise kollapsi esile kutsuda nt tuumaelektrijaama, veepuhastusjaama või lennujuhtimiskeskuse arvutivõrkudesse sisse murdes. Selle tulemuseks võib olla suur hulk inimohvreid, tohutu rahaline kahju ja ühiskondlik paanika.

Battle is joined (The Economist, 23. aprill 2009): *There have been dark warnings of the danger of a “digital Pearl Harbour”—an unexpected strike in which digital attackers shut down America’s electrical grid or air-traffic control systems, or hack into nuclear-power stations and cause them to overheat. In recent years such concerns have been heightened by the first real examples of large-scale cyber-attacks—on Estonia in 2007 and Georgia in 2008. /.../ The actual damage done was minimal, but it has all added to the sense of urgency, in America in particular, about the need to protect critical infrastructure from such an attack.*

Ka sellele “digitaalse Pearl Harbouri” teooriale on leitud alust Eesti kogemusest, kuigi Eesti vastased rünnakud ometi midagi nii drastilist ei põhjustanud. Eksperdid peavad üldiselt selliste sotsiaalset kollapsi põhjustavate küberrünnakute ohtu olematuks. Morozov (2009) väidab, et selleteemalise debati on raamistanud valitsusasutused ja julgeolekuagentuurid, kellel on lihtsam enese olemasolu (ja eelarvet) sellega õigustada: “sünged küber-armagedoni stsenaariumid ja spekulatsioonid tõmbavad tähelepanu isegi siis, kui nad ei põhine eriti suurel määral faktidel” (Morozov 2009).

Küberarengu teine varjukülg on küberkuritegevus. Küberkuritegevusest räägiti seoses Eestiga nii The Economistis kui ka Financial Timesis kurjategijate ja kahtlustatavate pärast, kes olid Eesti päritolu või asusid Eestis.

11 charged over ID theft ring (Financial Times, 6. august 2008): *US prosecutors said yesterday they had charged 11 people in connection with a hacking ring that allegedly stole and sold more than 40m credit and debit card numbers from nine US retailers in what could be the country's biggest identity theft case. /.../ Three of the defendants are US citizens, one is from Estonia, three are from Ukraine, two are from China and one is from Belarus.*

Varasem uurimistöö (Lõugas 2006) näitas, et infotehnoloogia või küberarengu teemas keskenduti palju Eesti silmapaistvale arengule. Näiteks e-valimistega “on Eesti astunud eduka sammu, millega ollakse maailmas esimene ja mis on toonud Eestisse huvilisi ning vaatlejaid /.../ Läbiv märksõna on modernsus ehk uudsus” (Lõugas 2006: 27).

Käesolevas töös pole sellist kajastust näha, vaid mõni artikkel kajastas Eesti IT-potentsiaali (edukad Eesti IT-firmad – „IT start-ups: Brave new multi-channel world“, Financial Times, 28. november 2008) või interneti kolinud sotsiaalseid probleeme (riik reguleerib *online*-hasartmänge – „A stacked deck“, The Economist, 16. juuli 2009). Eesti kui IT-edulugu näis olevat vana uudis ja leidis kajastust väga vähe. Ja ka siis humoorikal või iroonilisel moel, nt soovitusena kolida Eestisse.

Try a Baltic exchange (Financial Times, 27. detsember 2008): *Here is a suggestion to make the best of the current tough times: Why not move to Estonia? /.../*

Today, the Estonians have an entirely connected country, with a transparent legislature and everyone happy to submit their tax returns online. Identity cards were seamlessly introduced, not just because of the population's experience of surveillance. The selling point was that they also worked as tickets on public transport.

Mobile phones are used for almost everything in Estonia, including a public parking system now being adopted by local authorities around the world.

Estonia's dynamic business environment was able to catalyse several international successes, including Skype, the internet-based voice service.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

5.1. Eesti diskursiivne konstrueerimine

Eestit tajutakse osana Euroopast ja kui Eestil läheb halvasti, läheb Euroopal halvasti. Mõningate mööndustega võib niimoodi kokku võtta ühe põhilise selle uurimistöö põhjal tehtud järelduse. Juhtkirjad, mis kutsuvad üles Euroopat Eestit ja Lätit välja aitama või artiklid, mis hoiatavad, et Euroopa ei tohi jätta Balti riike (oma muredega) omapäi, kinnitavad ja taastoodavad seda reaalsust, milles Eesti on täieõiguslik “Euroopa maa”. Neis tekstides on Eesti taas ühtne Euroopaga ja kollaps lõhuks selle ühtsuse, mis läheb ilmselgelt korda nii Eestile kui ka Euroopale – *The greatest casualty of a Baltic collapse would be European unity* (FT 4.06.2009). Baltimaadel on tugev sümboliline väärtus ja seda sõnastab Financial Times tähendusi peitmata:

Lithuania GDP fall highlights economic woes (Financial Times, 29. juuli 2009): *While small by international standards, the Baltic economies command disproportionate attention because of their symbolic and strategic importance as former Soviet states on the eastern edge of the EU.*

Their fate is considered a test of European solidarity and integration as the Baltic trio struggle to avoid currency devaluations that would break their pegs to the euro and shatter their hopes of joining the single currency in the foreseeable future.

Samas tuleb selle diskursuse selgitamisel kindlasti arvestada mööndusi ja mõned neist on üsna suured. On ilmselge, et Eesti koht Euroopas vajab läbi sellise diskursiivne taastootmise meeldetuletamist ja ülekinnitamist seepärast, et see pole ilmselge ja loomulik tõsiasi. Võib isegi eeldada, et “Euroopat” on vaja veenda, et Eesti moodustab sellest osa. Kui ajalehtede juhtkirjadel on üsna selge funktsioon – mõjutada ühiskonda, nt kutsudes otsustajaid üles teatud moel tegutsema –, siis juhtkirjades Eesti Euroopasse-kuuluvuse rõhutamine tähendab, et ühiskonnas või otsustajate seas on vaja sellist arusaamist kinnistada.

See mööndus viitab seega sellele, et Eesti integreerumist Euroopasse saab käsitleda protsessina, mis ei ole lõppenud.

Lisaks tuleb mõnda, et sellise järelduse tegemine – Eestit tajutakse osana Euroopast – pole kindlasti täiesti ühemõtteline, vastupidi. “Osa Euroopast” ei pruugi tähendada “üks meie seast”, kuigi just seda sooviks ilmselt eneseteadlik Eesti mõelda. “Osa Euroopast” võib tähendada ka seda, et Eesti on saanud “meile” nii lähedaseks, et võib meid mõjutada. Ja see mõju ei pruugi alati olla positiivne. Sama juhtkiri, mis kinnitab Baltimaade ja Euroopa ühtsust, toob välja ka seotuse majandusliku ja poliitilise loogika: *Their troubles matter beyond their own borders: they could trigger a new wave of financial disruption across Europe, with politically perilous consequences.*

Nii on Eesti küll osa Euroopast, kuid selle mõõnduseks on see, et seotusega käivad kaasas ka ohud.

Ent see järeldus koos oma mõõndustega on eelkõige üldistus. Eesti kajastamises Financial Timesis ja The Economistis ilmnesevad konkreetsemad diskursiivsed mustrid: ohtlik Eesti, Eesti tuleproov, karastunud Eesti ja Venemaa poolt ohustatud Eesti, mis on ära toodud järgnevalt. Lisaks on analüüsitud ühtse poliitilise diskursuse puudumise probleemistikku.

5.1.1. Ohtlik Eesti

Üha suurema integreerumise ja majandusliku ja poliitilise lähenemise tulemus on ka suurenev vastastikune sõltuvus. See on suurema integreerumisega saavutatava arengu varjukül, mis muutub aktuaalseks kriisis. Pärast iseseisvuse taastamist ja turumajanduse kehtestamist süvenesid siirdeperioodil Eestil üha tugevamad sidemed eelkõige Põhjamaadega, millega kaasnes ka vastastikune sõltuvus.

Sõltuvusest tekkinud majanduslik oht on kõige otsesem Eesti-Rootsi suhetes. Ohtliku Eesti diskursuses, mis ilmnesev väga tugevalt II perioodis ja jäi kestma ka III perioodis, on Eesti omandanud võime haavata ja Rootsi on muutunud selles suhtes haavatavaks. See on toimunud Põhjamaade kapitali abil, sisuliselt Eesti finantsturu hõlmamine kaudu. Selles on oma paratamatu loogika: intensiivne ja tasakaalustamatu majanduse kasv, mille tuumaks oli laenu raha kiire sissevool, toob küll esialgu mõlemale poolele kasu (laenuandjale ja laenuvõtjale, Rootsile ja Eestile), kuid lõpuks seab mõlemad ohtu.

Ohtliku Eesti diskursuses ei esine subjektide puhul eriti tugevalt süülisuse ja süüdlaste raamistamist (kes oleks saanud selle situatsiooni tekkimist ära hoida? kelle tõttu see tekkis?).

Seda tehes võiks ilmselt leida süüdlasi mõlemal pool Läänemerd, sest ohtliku Eesti diskursus kasutab lähtepositsiooniks Eesti majanduse struktuuraset kriisi. Globaalne majanduskriis oli muidugi tohutu mõjuga, kuid Eesti muutus läbi finantssuhete Põhjamaadele ohtlikuks lokaalses kriisis. Selle lokaalse kriisi süüdlased ei satu kõneaine keskmesse, selle asemel raamistab diskursus ohu allika ja ohule paljastatud poole.

Kuid oht ei piirdu ainult Põhjamaadega, Eesti majanduse kokkukukkumine kujutaks ohtu ka teistele regiooni riikidele. Ainus doominokivi, mis Kesk- ja Ida-Euroopa kivide reas Eesti omast rohkem vabiseb, on Läti oma. Kuid ükskõik kumb esimesena kukuks, sellele järgneks kogu rida doominokive (Kesk- ja Ida-Euroopa riike): *The fate of the Baltic economies is being watched across Europe amid fears they could trigger devaluations and defaults in eastern and central Europe* (Financial Times, 31. juuli, 2009).

Ohtlik Eesti ei puuduta ainult olevikuliste sündmuste mõtestamist. Sellel diskursusel on foucault'likult väljendudes tugev võim korrastada ka seniseid hinnanguid, sellel on tagasivaatav pilk.

The Baltic Economies: Europe's Wild North-East Pays The Price For Living Beyond Its Means (Financial Times, 28. detsember 2008): *The sudden change in the fortunes of the former Soviet republics raises the question of whether the Baltic “miracle” was just a mirage all along.*

Kas Eesti eduloo jutustamine on ikka olnud põhjendatud? Diskursus hindab sellega ümber seniseid võite, sest kui tulemuseks on krahh, siis ei saa selleni viinud tee olla edukas. Nii saabki selle diskursuse läbi “Balti ime” hoopis “Balti miraaži” sildi. Ühtlasi tekitatakse ka viide 1990-ndatesse aastatesse: kui Eesti edu ja kasv on olnud miraaž, siis pole Eesti praeguses kriisis jõudnud palju kaugemale 1990-ndate aastate siirdeaaja raskustest.

Baltic blues (Financial Times, 13. mai 2009): *Fifteen years ago the Baltic republics, like other former Soviet bloc states, endured a vicious slump as they shifted to a market economy. Ghosts from that bleak period are now stirring.*

Nii õdnestab ohtliku Eesti diskursus Eesti edulugu. Nii Ekecrantz (2004) oma Eesti-käsitluste uuringutega Rootsi meedias kui ka Kennedy (2002) oma siirdekultuuri analüüsiga tõi välja Eesti “edukuse” hindamise läbi majandusliku mõõtme. Selle majandusliku edu arusaama murenemine muudab seega kogu Eesti “läänesarnasemaks” saamise diskursust, sest ohtlik Eesti manifesteerub kõige enam just majandusteemalises kajastuses.

5.1.2. Eesti tuleproov

Eesti tuleproovi diskursus lähtub seevastu globaalsest majanduskriisist, mis on mõjunud kõikidele riikidele, s.h ka Eestile. See samuti majandusteesades esinev käsitusviis erineb selle poolest ohtliku Eesti diskursusest, et globaalsel kriisil on unifitseeriv toime. Selle kriisis pole Eesti esimene või eelistatud ohver, sest kriis on üldine.

Kuid Eesti kannatustel globaalses kriisis tekib siiski omalaadne iseloom, Eesti ühiskond on tuleproovis. Kui Eesti liitus Euroopa Liiduga, sai sellest garantii (ja omamoodi järelvalveorgan), et Eestis konsolideeruks demokraatia, valitsusasutuste töö muutuks efektiivsemaks ja korruptsioon väheneks. Boonusena käis sellega kaasas majanduslik õitseng. Nüüd on aeg kõik see, mida Eesti on õppinud ja üles ehitanud, proovile panna. Globaalne majanduskriis on justkui lakmustest, mis näitab, kas riik on piisavalt tugev, et jääda püsima ja kohaneda iseseisvalt, ilma teiste riikide abita:

Crises test stability of new EU states (Financial Times, 15. jaanuar 2009): *The global economic downturn /.../ is proving the greatest test of political institutions that remain distinctly fragile.*

Eesti tuleproov toimub mitmel moel: see on poliitiliste institutsioonide ja demokraatia stabiilsuse test. Kriisis selgub, kas kehtima jäävad demokraatia ja õigusriigi printsiibid, mida kriisieelselt on olnud “kerge” järgida. Selgub, kas demokraatiapõhimõtted on ühiskonnas üldiselt piisavalt juurdunud, et kriisi ajal tekkivad valitsuse (või poliitilise või majandusliku eliidi) vastased tundmused kanaliseeritakse demokraatlikusse vormi või väljuvad need kontrolli alt. Tuleproovi põhiline poliitiline eksam seisab ees valitsusel: kas Eestil on selline poliitiline eliit, kes oskab globaalsest kriisist kreeni löödud riigi majandust kohandada.

Eesti tuleproovi mõtteviis seostub tihedalt teistega ja on selles mõttes isegi killustatud. See, kuidas ühiskond tuleproovi läbib, seostub järgmise diskursusega ehk kommunismis karastunud Eestiga. Teisalt on Eestil tuleproovis ebatavaline roll (võrreldes teiste maadega) – nii nagu Eesti läbis varasematel aastatel kõige kiirema majandusliku arengu, on nüüd Eesti kõige kiirem kukkuja, ja see seostub ohtliku Eesti diskursusega.

5.1.3. Karastunud Eesti

Selle diskursus seletab Eesti tohutut kohandumisvõimet kriisis siirdeaja ja kommunismipärandiga. Põhilised nähtused, mida see diskursus hõlmab, on Eesti suhteline poliitiline stabiilsus (Eesti vähemusvalitsuse püsimine), valitsuse võime vähendada lühikese ajaga väga suurel määral kogu riigi kulutusi ja samas ühiskonna võime taluda selliseid kärpeid ilma (vägivaldsete) protestideta.

Selle diskursuse seletusmehhanismi järgi on Eesti ühiskond – sarnaselt teiste postkommunistlike riikidega – läbi oma lähiajaloolise sotsiaalse kogemuse saavutanud sellise kvaliteedi, mis teeb kriisi talumise lihtsamaks. *Ex-communist countries are more resilient and flexible than countries with happier histories. They have had to be, and it may stand them in good stead now* (The Economist, 26.02.2009). Eesti ühiskond koges Nõukogude Liidu lagunemisel, iseseisvuse taastamisel ja 1990-ndate aastate reformide käigus selliseid “reaalseid” kannatusi, mille kõrval praegune kriis tegelikult kannatusi ei olegi põhjustanud. Võib-öelda, et kui Eesti on siirdeühiskonnana läbi elanud sotsiaalse ja lausa eksistentsiaalse kriisi, siis on nüüd kergem kohaneda materiaalses kriisis. Praegune kriis on seisak või tagasimineku majanduses ainult umbes viimase kümne aasta kontekstis. Just pikemas ajalisel perspektiivis – mis mahub ühe inimpõlve pikkusesse perioodi – on Eesti ühiskonnal kogemused, mis teda “karastavad”.

See diskursus on levinud selgitamaks, miks ja kuidas Eesti kriisis vastu peab ja suhteliselt edukalt. Need põhjused aitavad selgitada kriisiga kohandumisel sotsiaalsete implikatsioonide puudumist. Täpsemalt öeldes, implikatsioonid on küll olemas (inimeste elatustase langeb ja üha suuremat hulka inimesi ähvardab oht langeda allapoole toimetulekupiiri), kuid need ei too kaasa poliitilisi muutusi või tagajärgi ühiskonna juhtimisel, üldises kursis.

See diskursus tuleb esile eriti võrreldes nt Eesti ja arenenud lääneriikide reaktsiooni kriisimeetmetele. Ei USA ega Suurbritannia ühiskond poleks valmis kriisis leppima selliste avalike kulutuste piiramistega, mis reaalselt nende heaolu vähendaks. Prantsusmaal tooks sellised kärped tooks kaasa laiaulatuslikud protestid ja Kreeka 2010. aasta massirahutused on heaks näiteks selle kohta, milline oleks “vana Euroopa” reaktsioon riigi (eelarve) kokkutõmbumisele. See, mis läheb läbi Eestis, ei läheks läbi Läänes: *But try telling the British or American publics that they might have to accept a 20 per cent drop in living standards.*

That might be OK for Argentines or Estonians – but not in London or New York, and certainly not now. (FT, 25.05.2008)

5.1.4. Venemaa poolt ohustatud Eesti

Merje Kuus (2007) on kriitiliselt analüüsinud julgeoleku diskursiivset konstrueerimist Ida-Euroopa ja Eesti näitel. Ta on esile toonud paradoksi, mille kohaselt kuni 2004. aasta “topeltliitumiseni” konstrueeriti NATO ja EL-i liikmeks pürgimist riitusliku rännakuna, mille lõpp on ühtlasi ka finiš kogu regiooni postkommunistlikule siirdele. Sellega saab teoks “naasmine Euroopasse” ja riigid vabanevad lõpuks ometi julgeolekumurest. Paradoksaalsena aga ei kadunud ebakindlus või julgeoleku puudumine (*insecurity*) poliitilistest debattidest ja ei kaotanud ka oma mobiliseerivat toimet. Kuigi sõjalistest ohtudest rääkimine kadus peavoolu poliitilisest diskursusest (mis oli veel 1990-ndatel aastatel selle osa olnud veel), säilitas julgeolek ja selle puudumine oma võtmepositsiooni. (Kuus 2007:116)

Kuusi üks keskseid argumente on see, et julgeolekudiskursuses valitseb tegelikult identiteet ja kultuur. Julgeoleku kultuuriline kontseptsioon tähendab seda, et julgeolekudiskursus sõnastatakse kultuuriliste identiteetide abil ja vastupidi. Kuus toob näiteks Kesk- ja Ida-Euroopa maade toetuse USA-le Iraagi sõjas, milles Läti välisminister Sandra Kalniete sõnul on Läti “ülesanne ja moraalne kohustus” jagada oma teadmused totalitaarsest ühiskonnast edukaks demokraatiaks siirdumisel. Mart Laari sõnade järgi on aga Kesk- ja Ida-Euroopa riikide välispoliitikas identiteet ja väärtused olulisemad kui Lääne-Euroopas (kus valitseb pragmaatiline *Realpolitik*). Julgeolek on niisiis laienenud kultuurisfääri ja seostunud seal väärtuste ja identiteediga. (Kuus 2007: 117)

Kui nõustuda Kuusiga, et julgeolek oli ka peale NATO ja EL-iga liitumist säilitanud oma kultuurilise iseloomu ja muutunud oluliseks identiteediloomes sfääriks, näeme käesoleva töö tulemustes olulist muutust julgeolekudiskursuses. Siinse töö materjal on periodiseeritud eelkõige majanduskriisi põhjal, kuid murrang julgeolekudiskursuses toimus I perioodil seoses Gruusia ja Venemaa vahelise sõjalise konfliktiga.

Fookus nihkus selle konfliktiga taas sõjalisele julgeolekule. Reaalne eksistentsiaalne oht ehk Venemaa sõjalise rünnaku tõenäosus, mis oli pärast 1990-ndaid aastaid kadunud, ilmutas end ootamatult taas. Eesti on taas Vene ohus, sedastas selle diskursuse sisemine loogika, mis

toetus arusaamisele, et kui Venemaa oli kasutanud jõudu Gruusia vastu, siis võib ta seda teha ka Eesti ja teiste Balti riikide vastu. Košmaarne visioon Vene tankidest Baltimaades, mis oli aastatega lahtunud, oli järsku tagasi.

Erandid ja mööndused, mis oleks võinud Eestit Gruusiast eristada ja košmaari ratsionaalselt dekonstrueerida ja seega hirmu maandada, ei tõusnud tähelepanu alla. Oli ju Gruusial pikka aega vindunud tõsine piiritüli Venemaaga ja juba *de facto* riigist lahkulöönud konklaav Lõuna-Osseetia näol. Eesti oli aga samal ajal NATO täieõiguslik liige ja kuigi piirilepingu sõlmimiseni polnud jõutud, polnud Eestil Gruusia sarnast piirikonflikti. Ent Eesti julgeolekudiskursus oli muutunud ja Vene oht oli selles tagasi. Sellega kaasnevat ebakindlust ei suutnud NATO “artikkel viis” kui juriidiline (aga ka moraalne) julgeolekugarantii leevendada.

Baptism of fire for US envoy to Nato (Financial Times, 4. september 2008): *[US envoy to Nato Mr Volker] said that Estonia, Latvia and Lithuania were concerned by Russia's actions in Georgia. The alliance, he said, must therefore send signals in the area of military “planning and exercising” that it intended to help to shore them up.*

Keep calm and carry on (The Economist, 18. september 2008): *NATO contingency-planning regards any military danger from Russia as a taboo (after all, Russia is a friend, isn't it?). So formal threat-assessment gives no basis for the alliance to plan how to reinforce its north-eastern members. All that is going to change, slowly.*

Sõjaline julgeolek manifesteerus üldises julgeolekudiskursuses nüüd palju kaalukamalt eelkõige läbi NATO kaitseplaanide temaatika, mida kajastas The Economist. NATO kaitseplaanid tähendasid strateegilis-taktikalist võtit Baltimaade kaitsmisele, sest Põhja-Atlandi lepingu viienda artikli moraalne jõud ei katnud enam kasvanud julgeolekuvajadusi. Kaitseplaanide strateegilis-taktikaline olemus sai reaalse kaitse tähenduse – kaitseplaanide koostamine tähendas Baltimaadele, et on loodud tee, mille kaudu NATO abstraktne kaitse Baltimaadele muutub konkreetseks (kuigi kaitseplaanide valmimist siinse töö ajaraamides ei kajastatud).

Vene ohu diskursus tähendas seega nihet julgeolekus. Varem (nt siinse töö materjalis, I perioodis, NATO Bukaresti tippkohtumise järel; vt ka Lõugas 2006) oli julgeolekualaselt Eesti käsitlusi saatnud konnotatsioon, et Eestil on Venemaaga konfliktised suhted. See tähendab, et nii Eesti kui ka Venemaa tootsid mõlemad konflikti, mis kahe riigi vahelist

läbikäimist domineeris. See defineeris tulemusena ka Eesti julgeolekupoliitika, mida sai nimetada vastavalt hinnangule põikpäiseks ja sõjakaks või siis põhimõttekindlaks ja väärtuspõhiseks. Sõjaline mõõde oli julgeolekukäsitlustes hääbumas, sest konkreetse sõja ohtu peeti üha väiksemaks (Mälk 2004) ja konkreetsed välisohud Eestile asendusid poliitilises retoorikas üldisemate viidetega tundlikule geopoliitilisele asukohale ja ennustamatule naabrile, nagu võtab kokku Kuus (2007: ix). Venemaa roll Eesti ametlikus julgeolekupoliitikas oli muutunud vaenlase omast partneri omaks (Mälk 2004: 4).

Vene ohu diskursus elavdas taas julgeoleku sõjalise mõõtme. Ei saa küll väita, see oleks muutunud välispoliitiliselt ja julgeolekualaselt domineerivaks Eesti diskursuseks ja tühistanud Eesti kui konfliktsete suhetega riigi käsitluse. Kuid tegu oli konkreetse muutusega senises käsitluses.

5.1.5. Poliitiliselt hägustunud Eesti

Üks käesoleva töö põhilise uurimusküsimuse hüpoteese pakkus, et majandusliku ebastabiilsusega satub ohtu ka Eesti demokraatia stabiilsus, s.t majandusel on mõju ka poliitikale. Ometi on raske siinse uurimuse tulemusena järeldada, et *The Economist* ja *Financial Times* esines selge ja üheselt mõistetav käsitlus Eesti poliitilisest arengust.

Tõsi, Eesti poliitika esines kajastuses mitmes teemas, eelkõige võrdluses teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikide poliitilise seisuga, ja valdavalt positiivse modaalsusega. Eesti valitsus püsib stabiilsemalt võimul kui nt Ungaris, peale säravate ja rahvusvaheliste poliitiliste figuuride (Mart Laar, Toomas Hendrik Ilves) ringleb Eesti poliitilise välja ümber veel “reservina” hästikvalifitseeritud euroopalikke tippametnikke, Eesti on regioonis üks korruptsioonivabamaid riike jne. Pildil on muidugi ka negatiivseid toone, nagu toppama jäänud haldusreform, mida valitsus ei suuda läbi viia, jne.

Ometi ei saa selle kõige põhjal väita, et tekstis esineks läbivalt diskursus, mis loob Eesti poliitilisest arengust käsitluse. Nimelt töötavad sellise diskursusele tekkele vastu domineerivad majandusteemalised diskursused. Need ohtliku Eesti ja Eesti tuleproovi käsitlused ei mõtesta küll otseselt Eestit poliitiliselt läbikukkujana, kuid räägivad seda enam konteksti kaudu. Majandusdiskursused loovad tõestusloogika, mille kohaselt on majanduskriis märgiks selle kohta, et Eesti ei suutnud poliitiliselt majandusriske juhtida. Majanduskriis

iseeneses saab märgiks poliitilise ebaõnnestumise kohta. Täpsemalt öeldes tekib arusaam, et poliitiliselt ujub Eesti hoovustega kaasa – valitsus ei kasutanud majandusbuumi pidurdavat poliitikat enne kriisi ja ei leia ka viisi kriisi mõju pehmendada. Majandus juhib poliitikat, mitte vastupidi. *The politicians don't seem to have a grip on the situation, officials are indecisive* – poliitikutel ei näi olukorra üle kontrolli olevat, ametnikud on otsustusvõimetud. Nii sõnastab tundmuse olukorra kohta Eestis The Economist (22. jaanuar, 2009).

Just otsustamatus, paindumatus ja reformide puudus muudab Eesti positiivsetest eranditest hoolimata poliitiliselt halliks. Globaalne majanduskriis ei olnud Eesti poliitilise juhtimise süü, kuid samamoodi ei ole ka Eesti poliitiline juhtimine aidanud riiki kriisi pehmendada.

Seega, kuigi ühte poliitilist diskursust või Eesti käsitusviisi on keeruline välja tuua, ilmestab poliitikat kui üht valdkonda Eesti kajastuses hägustumine, tähtsusetuks muutumine. Kui tegu oleks tähega, siis ei ole Eesti poliitiliselt kindlasti särav – parafraseerides metafoori 1990-ndatest. Sarnase tõdemusega lõpeb väga pikk *feature*-laadne lugu Eestist:

In the eye of a Baltic storm (The Economist, 14. november, 2008): *In the 1990s, Estonia's brightest and best young people flocked to the foreign ministry to start work on making independence a reality—something that culminated in Estonia's membership in the European Union and NATO. Now the foreign ministry seems rather underpowered—the burning, urgent patriotism that fuelled it is no longer needed. Long may that continue.*

5.2. Järeldused: Eesti käsitluse muutumine

Eeltoodud diskursused aitavad mõista põhilisi käsitusviise, kuidas Eestist kirjutati. Mis sellest selgub?

Eesti on praeguseks läbinud siirdeühiskonna põhilised etapid, Lauristini ja Vihalemma (2009:97) määratluse järgi oleme nüüd uuel teelahkmel. Selle magistritöö eesmärk polnud aga mitte niivõrd kirjeldada, milles seisnevad valikud teelahkmel, vaid võrrelda seda, kuidas ja millisena on kujunenud Eesti rahvusvaheline kuvand siirdeühiskonnas sellega, milline on Eesti konstrueerimine nüüd, aastatel 2008–2009. Töö 2. peatükk püüdis näidata, kuidas Eesti eduloo konstrueerimine on olnud tugevalt seotud majandusega. Kuna Eesti turumajanduslikud reformid 1990-ndatel aastatel olid niivõrd radikaalsed, kiired ja oma majandusliku siirde

loogika kohaselt ka edukad, tugevnes Eesti kui eduka siirderiigi pilt. Majanduslikud suhted ja majandusareng on aidanud ka Eestit kui võõrast Läänes normaliseerida teha, nagu on näidanud Ekecrantz.

Majandusloogika kui põhiline alus, mille põhjal konstrueeriti Eesti edu, on püsima jäänud ja see defineerib nüüd Eesti ebaedu.

Vaadates Financial Timesi ja The Economisti kajastust, on Eesti puhul näha suhteliselt suure osakaaluga ja üsna tugeva modaalsusega käsitlust majandusvaldkonnas. Teisisõnu, majandusest kui valdkonnast kirjutatakse põhjalikult, mitmeid teemasid (krooni devalveerimisest rahakriisi ahelani) lahatakse sügavuti ja artiklid sisaldavad sageli hinnangut. Seda võib esmapilgul pidada enesestmõistetavaks, sest tegu on näiliselt majandusväljaannetega. Tegelikult on mõlema väljaande profiil siiski laiem, nad püüavad kujundada kogu “kõvade uudiste” võimalikku infovälja, mida lugejal maailma mõtestamiseks vaja. Ka teemavaldkondade struktuur (joonisel 4.1.) näitab, et majandus ei ole üks ja ainus teemavaldkond, vaid üks kahest suurest. The Economisti puhul majandusvaldkonna artikleid isegi palju vähem kui poliitikavaldkonna omi. Seega pole nendes väljaannetes majandusvaldkonna esilekerkmine mitte formaadivalik, vaid selle põhjuseks on sisuliselt oluline kajastus. Lisaks esineb majandusvaldkonna artiklites esineb suurel määral kriitilist kajastust, s.t artiklite modaalsus on valdavalt negatiivne ja majandusega seonduvad diskursused on kriitilised.

Kui majandusel oli domineeriv roll Eesti eduloo kujunemisel, siis kriisiaastatel on majandus ka see valdkond, mis loob vastupidist pilti Eestist. Nagu näitab ohtliku Eesti diskursus, muutus Eesti (koos Lätiga) teatud mustaks punktiks kaardil. Piirkonna kohale maaliti rippuma mustad pilved või kujutas Eesti doominokivide rea algust, kust võis alata üle Euroopaline uus krahhide laine.

Selline muutus pole iseenesestmõistetav, mida näitab näiteks paralleel poliitikast. Pronkssõduri kriis 2007. aastal tõi Eesti äkitselt negatiivse tähelepanu alla, rüüstamine Tallinnas ja probleemistik Eesti venekeelse elanikkonnaga muutus ka välismeedias aktuaalseks. Kitsamas plaanis muutus arusaam Eesti poliitilisest küpsusest – Rupnik ütles, et pronkssõduri suhtes tehtud otsustega hakkas Eesti (valitsus) mängima poliitika emotsionaalse ja afektiivse dimensiooniga (Rupnik 2007b). Ent laiemas plaanis ei tekkinud ometigi selle kriisiga Eestist käsitlust kui ohtlikust ja ksenofoobsest riigist. Käesoleva töö materjal näitab hoopis, et Eesti on pronksiööst raamistanud väga edukalt kübersõja kogemuse diskursuse.

Kübersõjast rääkides viidatakse väga sageli Eestile, kes on pronksiöö küberrünnakute tõttu saanud teatud ohvrikujundi või märtrioreooli. Kuid pronksiöö ei toonud poliitiliselt sellist kuvandi muutumist nagu järgnev majanduskriis.

Kui vaadata kolme perioodi, mis siinses töös on kasutatud, siis on muidugi näha, et väga suure mõjuga on globaalne majanduskriis. Pärast Lehman Brothersi kokkukukkumist ja sügavate finantsrahutuste algust USA-s, mis levisid üle maailma, pöördus Eesti olukord eriti raskeks. I perioodi käsitus Eesti majandusest oli pigem äraootav, mida on näha ka teemavaldkondade struktuurist – siis kirjutati rohkem artikleid seoses poliitikaga (ja domineeris Venemaa poolt ohustatud Eesti käsitus). Kuigi I perioodis oli juba selge, et Eesti majandus on kaotanud senise kasvuhoo, oli see vaid lokaalne nähtus Baltimaades, teatud kohalik iseärasus, mis läks korda regioonile “fännidele” või tõeliselt seotud inimestele. II perioodiga muutunud käsitluses sai Eesti ja Baltimaade kriisist rahvusvahelises mõttes “avalik asi”, see muutus olulisemaks ka laiemalt. Eesti nakkusoht puudutas juba ka neid, kes otseselt polnud Eestiga seotud. Näide finantsvaldkonnast: Rootsi Swedbanki aktsiate omanik pidi nüüd huvi tundma, kas ja kuidas õnnestub Eestil krooni devalveerimist vältida.

Selline sündmuste ja seoste skaala on väga huvitav muuseas ka edasiste uurimisvõimaluste poolest, sest on näha, kuidas rahvusvahelise või globaalse leviga meedia muudab mingeid uudiseid oluliseks erineval skaalal (lokaalsest globaalseni). Eesti kriis ei kandideerinud uudisväärtuse poolest kindlasti globaalse skaalaga sündmuste sekka, kuid oli ilmselt nii mõnigi kord kitsamas või laiemas avalikus arutelus üle-Euroopalise tähelepanu keskmes (et seda kindlamalt väita, oleks vaja täiendavaid uuringuandmeid).

5.3. Diskussioon

Ekecrantz (2004: 62) selgitab, miks mingid diskursiivsed konstruktsioonid ajakirjanduslikus tekstis korduvad, mitme põhjusega. Ühena toob ta välja kollektiivse mälu: kollektiivne mälu või arusaamine reaalsuse toimimisest on võimsam ja tugevam kui uue informatsiooni usaldusväärsus. Vaino (2004: 124) selgitab oma Eesti-Rootsi suhete uurimuse põhjal domineerivate käsitluste tekkimist ka harjumustega.

Võib oletada, et ka käesolevas töös on see üheks oluliseks algpõhjuseks, miks uurimine selliseid tulemusi andis. Näiteks Eesti tugev kujutamine majandusliku ohu allikana põhines

harjumusel majandusraskustesse sattunud riikide analüüsimisel. Kui praktiline majandusteadus ja varasem kogemus kinnitavad, et langeva sisenõudluse ja kokku kuivavate eksporditurgudega majandus peab kohanema, siis valitakse selleks valuuta devalveerimise tee, isegi kui tegu on fikseeritud kursiga valuutaga nagu Eestis. Ja loomulikult toob see kaasa Põhjamaade pankade kahjumid, nende aktsiahindade langused, ja kahju ülejäänud Euroopale. Siinkohal pole oluline mitte majandusteadusliku loogika valiidsus, vaid selle loogika kasutamise motiivid.

Oluline on muidugi arvestada ajakirjandusliku materjali eripära. Financial Times kui päevaleht pakkus selgelt rohkem infot, mis sisaldas ka kiiremaid hinnanguid, mis omakorda tõi rohkem harjumuspäraseid ja kindlat diskursiivset mustrit järgivat kajastust. The Economist kui analüütilisem nädalaajakiri edastas vähem infot, kuid sellel on suurem sisuväärtus, sest seal esineb vähem korduvaid ja kinnistunud mõtteviise.

Oluline on ka ajakirjaniku suhe materjaliga, millest ta kirjutab. Ekecrantz (2004: 58) väidab, et kohalikul tasandil esineb vähem “suuri diskursuseid”, mis ennast üleriigilises meedias taastoodavad. Kohaliku tasandi ajakirjandus nagu maakonnalehed keskenduvad inimeste otsekontaktidele eestlastega, mistõttu on ka Eesti palju “normaalsem” ja “meiesarnasem”.

Ka käesolevas töös on näha, kuidas mõjutab ajakirjaniku suhe materjaliga tulemust. Financial Times’i korrespondendid käisid mitmel korral Riias ja Vilniuses (ent mitte Tallinnas!), et intervjuuerida kohalikke juhte ja majandusinimesi. Kontakt kohalikuga demonstreeris end uudislugudes reportaažlike elementidega, ent igal juhul kinnitasid need elemendid reporteri põhiteese, mida ta tahtis edastada. Nii nägi reporter rõõmsat jõuluturgu Riias pettusena, mis maskeerib masendavat tegelikkust ja peale majanduse perspektiivide tumenesid kohe ka äikesepilved taevas.

Recession damps sweetness and light in Latvia (Financial Times, 22. detsember 2009): *In the cobbled squares of old Riga, the festive season is in full swing with brightly lit market stalls laden with handicrafts and the aroma of mulled wine and gingerbread warming the air. But the cheery atmosphere masks a bleaker reality facing Latvians as they struggle through a winter of hardship amid the deepest recession in the European Union.*

Europe prepares for a Baltic blast (Financial Times, 3. august 2009): *At the risk of sounding both pathetic and fallacious, it was entirely appropriate that the sky*

darkened and the thunder cracked as I approached the office of the Latvian prime minister in Riga last week.

On näha, et kontakt kohalikuga ei tähenda, et ajakirjanik leiab tõestusi oma arusaamade vastu, vaid pigem nende arusaamade kinnituseks.

Seega, ajakirjanduslikus praktikas teatud kontseptsioonide, probleemide või stereotüüpide nägemine ja neile kinnituse otsimine esineb ka sellistes väljaannete kajastustes, mida peetakse üldjuhul “kvaliteetseks” (vastandina tabloidmeediale, mis tugevalt stereotüüpidel põhinebki). See nähtus, mida võivad mõjutada nii kultuurilised kui ka organisatsioonilised tegurid, pole oma olemuselt midagi uut või erakordset. Stereotüüpide kasutamist info kiiremaks töötlemiseks kirjeldas näiteks juba Walter Lippmann oma teoses “Public Opinion” (2007 [1922]).

Sellel üldistusel on siinses materjalis ka erandid, nagu näiteks The Economisti Kesk- ja Ida-Euroopa korrespondendi Edward Lucase puhul. Kuigi The Economisti artiklid on anonüümsed, ei varja Lucas oma autorlust, viidates esimesele Leedu viisale, mille ta 1990. aastal sai:

In the eye of a Baltic storm (The Economist, 14.11.2008): Undaunted by this gloomy prospect, your diarist promptly hitched himself to the Baltic cause, spending many of the years since then living in, travelling to, and writing about the Baltic states. In 1990, he received Lithuanian visa 0001 /.../

Lucasel on pikaajaline ja viljakas kontakt Baltimaadega ja eriti Eestiga ning see – tõeline “kontakt kohalikuga” – toodab ka artikleid, mis on vaba etteaimatavatest mõtteviisidest ja domineerivatest käsitlustest. Lucas tunneb Eesti ühiskonda lähemalt ja tema tekst on seepärast ka rikkalikum, pakkudes rohkem arenguvõimalusi ja analüüsides uudiste tagamaid.

Meetodi kriitika ja refleksioon

Käesolev töö kasutas püstitatud uurimisprobleemi lahendamiseks nii kvantitatiivset meetodit kui ka kvalitatiivsete tehnikate elemente. Ühest küljest oli selle põhjuseks taotlus kaardistada materjali, teisalt jõuda materjalis olevate tähenduste suurte struktuurideni, milleks oli vaja rohkem sisuanalüüsiga seotud tehnikaid.

Mõnes mõttes on see ka käesoleva töö puudus: kombineerida kaks meetodit üheks eesmärgiks. Näiteks oli uurimisprojekti läbi viies oli esialgu kavas kontentanalüüsi käigus määrata täpsem kvalitatiivne kategooria, nimelt Eesti positsioon tekstis. Selle eesmärk oli näidata, kuivõrd aktiivne või passiivne kõneisik Eesti meediakajastuses on. Tööd kokku võttes aga selgus, et kontentanalüüsiga määratud näitaja ei anna sisuliselt usaldusväärset infot – kui ühes artiklis võis Eesti probleemide kirjeldamisel määrata Eesti passiivseks kõneisikuks, siis teises sarnases sai Eesti määrata aktiivseks. Kokkuvõttes oli selle näitaja uurimine kontentanalüüsiga madala valiidsusega, mistõttu käesolevas töös selle instrumendi tulemusi pole kajastatud.

Siinse kombineeritud meetod on kompromiss kahe lähenemise vahel. Meediatekstide vaid kvantitatiivne uurimine koos põhjalikuma formaliseeritud uurimisankeediga võimaldab luua üsnagi süstemaatilise ja arvandmetel põhineva ülevaate uurimismaterjalist. Näiteks saanuks kontentanalüüsi abil kaardistada tekstis kõneisikud, kellele antakse sõna, kui need eksisteerivad; ajalised ja ruumilised dimensioonid; kontekstuaalsed elemendid jne. Kontentanalüüsil on klassikalised tugevused, see pakub hästi korratavat ja üsnagi universaalset lähenemist. Selle meetodi edasiarendamisel saaks välja töötada põhjaliku uurimisvahendi Eesti konstrueerimise uurimiseks meedias. See võiks olla ka üks soovitus sellele teemale edasiseks uurimiseks.

Teine lähenemine pakub samas võimalust edasiseks uurimiseks kvalitatiivsel moel. Kvalitatiivsed tehnikad aitavad analüüsida teksti diskursiivset kihti, mis käesolevas töös oli väga oluline. Selle edasiarendusel tuleks loobuda kvantitatiivsest mõõtmest ja võtta kasutusele täies mahus diskursuseanalüüsi meetod. Oluline on sellel puhul uurimismaterjali valik: tekstide juhuvalik ei tundu õigustatud. Sügavam kvalitatiivne uurimine võib anda väga viljakaid tulemusi, kui sellele eelneb põhjalik teoreetiline lähenemine uurimismaterjalile. Teoreetiliste aluste sügavam läbitöötamine annaks vahendid diskursuseanalüüsiga saadavate uurimistulemuste kontseptualiseerimisel. Ilmselt tuleks sellise uurimisprojekti läbi viia senisest kitsamates piirides ja kindlas teemavaldkonnas (nt Eesti majandus rahvusvahelises meedias, julgeolekuvaldkond või Euroopa Liidu poliitika).

6. KOKKUVÕTE

See magistritöö uuris Eesti kajastamist kahe rahvusvahelise leviga väljaandes, Financial Timesis ja The Economistis 2008–2009. Oodatult pakkus see periood väga rikkalikku uurimismaterjali, sest sinna langesid erineva skaalaga olulised protsessid ja sündmused nagu näiteks sügava majanduskriisi algus ja Vene-Gruusia sõjaline konflikt.

Ühtekokku mainiti Eestit või kirjutati Eestist 345 artiklis, mis peamiselt puudutasid poliitika- ja majandusvaldkonda, teiste teemade osakaal jäi 5% piirsesse. Võrreldes väljaandeid, esines Financial Timesis rohkem majandusteemalisi artikleid (ligi 55%), The Economistis esines aga suuremal määral poliitika (ligi 56%). Samas oli mõlemas väljaandes osakaalult teises teemavaldkonnas (Financial Timesi puhul poliitika ja The Economisti puhul majandus) üle 30% artikleid. See jaotus näitab, et mõlemad väljaanded katsid suhteliselt ühtlaselt kaks nn kõvade uudiste valdkonda ja neid ei saa nimetada puhtalt majandusteemalisteks väljaanneteks.

Peale teemavaldkondade võrdluse uuriti ka konkreetseid teemasid, mis langesid teemavaldkondadesse. Nende tutvustamine näitab otseselt kajastuse sisu ehk millest seoses Eestiga kirjutati. Induktiivselt koostatud nimekiri põhines kõige kaalukamatel teemadel (mitte nt etteantud teemahiearhial), mis kajastuses leidusid. Kokku leiti materjalist 15 teemat: julgeolek, eurointegratsioon, demokraatlik ja stabiilne poliitiline areng, töepoliitika, majanduskasv, rahakriisi ahel, kursi devalveerimine, eurole üleminek, investeringute vajadus, inimareng ja tervishoid, vähemuste õigused, kultuurilised erinevused, energia, keskkond, küberareng.

Töös on uurimisalune materjal jaotatud kolme perioodi. Esimene periood kestis 2008. aasta algusest kuni sama aasta 15. septembrini. Selles domineeris veel poliitikavaldkond, sest kajastati märtsis NATO laienemiskõneluste probleeme ja suurel määral Vene-Gruusia sõjalist konflikti ja selle järelkajast (Euroopa Liidu välispoliitiline reaktsioon Venemaale ja NATO kaitseplaanide koostamine). Vene-Gruusia sõda märkis ka muutust julgeolekudiskursuses, mis oli varem oma sõjalise mõõtme kaotanud. Nüüd tõusis sellega taas päevakorda reaalne Venemaalt lähtuv sõjaline oht.

Teise perioodi algust märgib Lehman Brothersi pankrot USA-s, millele järgnes tõsine globaalne fintantsmaailma ebastabiilsus, mis kasvas üle majanduskriisiks. Kui esimeses perioodis olid Eesti majanduse mured (vähenev majanduskasv, suur välisvaluutas võetud laenu osakaal, liiga suured tööjõukulud jne) olnud kajastuses pigem teisejärgulised, siis nüüd muutus Eesti kriisi sünonüümiks. Üldjuhul esines Eesti majanduskriisis kajastuses koos Lätiga, kuid sügavama analüüsiastmega artiklites keskenduti ka vaid Eestile. Eesti käsitleti ohtlikuna: eelkõige seepärast, et kui Eesti oleks sügava majanduslanguse tõttu krooni kursi devalveerinud, oleks see tähendanud suurt kahju ka Eestis tegutsevatele Skandinaavia finantsettevõtetele. Teiseks oleks see avaldanud mõju teistele Ida-Euroopa riikidele, kes oleks olnud sunnitud konkurentsivõime säilitamiseks samuti devalveerima, mis oleks toonud jälle ulatusliku kahju. Eesti esindas niisiis EL-i uusliikmete arenevatest majandustest lähtuvat ohtu nn “vana Euroopa” riikide majandustele. Eesti ei olnud alati ahela esimene lüli, vaid pigem teine Läti järel – kui Läti rahandus oleks kokku kukkunud, oleks see kaasa tõmmanud Eesti ja seejärel käivitanud juba suurema krahhideahela. Baltikumi käsitleti nakkusohtliku piirkonnana. Teise perioodi lõpp langeb 2009. aasta juunisse, kui avalikkuses oli suur pinge just Läti lati kursi devalveerimise pärast. See oli omamoodi pingete kulminatsioonimoment, mil siiski devalveerimist ei toimunud.

Sellele järgneval kolmandal perioodil toimus edasine stabiliseerumine. Eesti oli valinud nn sisemise devalveerimise tee, mis tähendas suurt riigieelarve vähendamist ja palkade langust. Nende valikute edukas elluviimine äratas tähelepanu, sest võrreldes Lääne ühiskondadega olid need meetmed väga drakoonilised. Eestis ei järgnenud elanike seas meeleavaldusi või proteste. Domineeriv käsitusviis nende nähtuste seletamiseks oli läbi Eesti mineviku. Suur osa elanikest oli veel sotsialismikogemusega, mäletas elu plaanimajanduses, samuti olid läbi elatud siirdeaja valulised etapid. Need kogemused muutsid kohanemise kriisiga kergemaks ja aitasid valitsusel püsida legitiimsena, mis kokkuvõttes tagasi Eesti kokkuhoiumeetmete edu.

Magistritöö põhilise uurimisküsimuse esimene hüpotees leidis seega kinnitust. Käsitus Eestist kui edukast siirderiigist oli majanduskriisi kontekstis muutunud. Metafoorne ja tabav lühikommentaar Eestile The Economistis 26. veebruaril 2009, mis on ka käesoleva töö motoks (lk 1), võtab selle muutuse hästi kokku: staar-reformija tõmbab kulutusi kokku, et pinnal püsida. Eesti majanduse taandareng lõi käsitluse kriisist kui Eesti tuleproovist, millega katsetatakse seniste reformide tulemusi. Väga tugevalt ilmnas ohukonnotatsioon, sest Eestit käsitleti ohuna teiste stabiilsemate majanduste taskaalule. Teine hüpotees, mille järgi satub kriisis kahtluse alla ka Eesti demokraatia ja poliitilise süsteemi konsolideerumine, otsest

kinnitust ei leidnud. Financial Timesis ja The Economistis ei tekkinud ühte selget käsitlust Eesti poliitilisest arengust. Eesti poliitiline seisund oli metafoorselt hägustunud, ilma selgete silmapaistvate tegude ja subjektideta.

Täiendavate uurimisküsimuste esimese hüpoteesi järgi on teemades kõige suurem osakaal poliitikal ja majandusel, mis leidis kinnitust. Teine hüpotees leidis samuti kinnitust: kõige suurema osakaaluga teemaks kujunes majandus, kultuuri ja ajalooga (töö tulemustes kategoriseeritud “kultuuri ja identiteedi” kategooriasse) teemade osakaal oli väike. Viimane hüpotees artiklite hinnangumodaalsusest leidis samuti kinnitust, kuna neutraalse modaalsusega artiklite osakaal oli suurim ning majandusvaldkonnas domineerisid negatiivsed artiklid.

Kokkuvõtteks võib öelda, et nii Financial Times kui ka The Economist käsitlevad Eestit ühe implitsiitse osana Euroopast, mille käekäigu vahendamisele pühendatakse leheruumi ja kulutatakse energiat. Eesti ühiskonna jõukust edukalt kasvatanud majandusmudeli ammendumine ja selle päädimine kriisiga on oluline sümptom Eesti (ja ilmselt kõigi postkommunistlike ühiskondade) arengus.

Eesti valitsuse valis kriisile reageerides konservatiivse tee – kulutuste kärpimise –, mitte näiteks laenu abil senise elatusaseme säilitamise. Hilisemad sündmused Kreeka majanduses ja kogu euro rahasüsteemi nõrgenemine 2010 aasta kevadel olid märgiks, et Eesti reaktsioon kriisile oli igatahes adekvaatne ja ka ühiskonnas legitiimne. Suure võlakooormusega ja riigieelarve defitsiidiga riikide kõrval oli Eesti näide kriisiga kohanemisest edukas. Nii Financial Times kui ka The Economist kajastasid Eesti kokkuhoiupoliitikat ka tunnustavalt, sest sellel oli kokkuvõttes positiivne tulemus¹⁶. Ometi käsitleti Eesti edu teatud veidra või erakordse imena, mida seletati Eesti minevikus kogetud traumade ja neist saadud karastusega. Eesti kokkuhoiupoliitikat ei esitletud eeskujuna või võimaliku mudelina, mida näiteks teised Euroopa riigid võiksid oma majandusprobleemide lahendamiseks kasutada. Ilmselt on selle põhjus Eesti majanduse väiksus ja eripära.

Kas kriis oli märgiks, et Eesti siirdeaeg pole veel lõppenud, või märgiks uuest etapist Eesti ühiskonna arengus, kus tuleb mõista muutunud väljakutseid ja leida neile lahendused? Sellele ei saa siin üheselt vastata. Kuid käesolev uurimus näitas, et kaks globaalset

---

¹⁶ Eesti täitis Euroopa Komisjoni hinnangul 2009. aastal Maastrichti kriteeriumid euroalaga liitumiseks (Euroopa Komisjon 2010).

ajakirjandusväljaannet käsitlevad Eestit riigina, kelle probleemid pole isoleeritud ja võivad mõjutada ka teisi riike. See tõestab, et Eesti ühiskonna ees seisev väljakutse toimiva ja tasakaalustatud arengumootori leidmiseks on globaliseerumise ajastul oluline mitte ainult meie eneste jaoks, vaid ka Euroopale.

7. SUMMARY

Estonia in Financial Times and The Economist in 2008–2009

This master's thesis analyses the coverage of Estonia in two major international newspapers. The research assignment focused on the construction of Estonia in international media during the years of economic crisis to determine if and how Estonian international success story had transformed. Financial Times and The Economist were selected for this assignment as two quality journalistic periodicals with global audience and focus on the European affairs.

One of the main theoretical concepts used is transition society, which marks the process of societal change towards a certain endpoint. In the case of Estonia, transition society covers the structural transformation of different aspects of Estonian society during the shift from a communist/soviet society to a fully operating capitalist democratic western state, which has been thoroughly conceptualised by Lauristin et al (1997). The word *western* associates with the dimensions of cultural transition – Estonia is culturally a western country, as Huntington (1999) has described. But in the core of Estonian transition lies the economic dimension, which has been the dominating indicator of Estonian transition processes. Kennedy (2002) has shown how Estonian economic reforms during the 1990-s constructed the Estonian success-story – Estonia was an ideal case of transformation to a free-market capitalist country modelled by international institutions like the World Bank.

Ekecrantz's (2004) analysis of the discursive construction of *nation* in the media with the example of mapping discourses of Estonia in Swedish media provided a useful research model. Ekecrantz's research also showed how the Estonia has been normalised in western media through economic relations, while in other domains (e.g. culturally) Estonia has remained the representation of easternness or otherness.

The empirical data included 345 articles mentioning Estonia, that were analysed with three methods, providing different levels of analysis. Content analysis showed the main dynamics of the texts; combined analysis (qualitative analysis with quantitative elements) supplied the data about the subjects covered in the texts; and discourse analysis presented the macrostructures in the texts, i.e the dominating logical patterns how Estonia was constructed.

Three periods were drawn up from the two-year span of research material. The first period, preceding the outbreak of global financial and economic crisis in September 2008, dominant subject area in articles concerning Estonia was politics. Main events contributing to the coverage included visa row between USA, European Commission, new EU member states like Estonia and old member states; NATO summit in Bucharest, where Ukraine and Georgia were denied Membership Action Plan because of Russian protest (which Estonia condemned); Georgia-Russia armed conflict in August, after which Estonia pushed for a harder reaction and sanctions towards Russia by the EU. The armed conflict in Georgia marked a shift in Estonian security discourse. The danger of real Russian armed aggression reappeared in the Estonian security discourse, which had been “demilitarised” previously. This also brought along NATO contingency planning for the Baltics. In this first period, the problems in Estonian economy (big current account deficit, extensive lending in foreign currency, gap between wage rises and productivity gains) were laid out, but were not emphasized like in the next periods.

Second period was marked with the disruption of world economic crisis as Lehman Brothers bank collapsed in USA. Huge instability followed across the globe, the main “marker events” concerning Estonia or giving comparison to Estonia were the collapse of Icelandic economy and the nationalisation of Latvian Parex Bank in autumn 2008. These events comprised the pattern against which Estonian economic outlook was compared. In this period, Estonia transformed into a symbol of crisis-ridden country, suffering alongside Latvia the biggest fall in GDP and increasing unemployment. The discourse of Estonian troubles constructed the “danger from Estonia” or “dangerous Estonia” which basically had two meanings. Firstly, possible devaluation of Estonian currency kroon (due to very large-scale contraction of economy, preceding devaluation in the neighbouring Latvia or the retreat of major investors) would have caused serious damage to Scandinavian finance sector and whole Scandinavian economy, which was heavily exposed to Estonia. Secondly, Estonian devaluation would have caused a wave of collapses or devaluations in the Central and Eastern Europe, as other countries would have needed to regain competitiveness. Estonia was portrayed as a contagious area that could affect others in a negative manner. The end of the second period was placed in June 2009, when a very high international pressure formed concerning the devaluation of Latvian lat and then dropped off.

The third period, from June 2009 to the end of the year, was marked with some minor rises in attention paid to Estonia. The majority of coverage dealt with the adaptation of Estonian

society to the crisis as the government had chosen the way of “internal devaluation” or severe austerity programme in public finances. Estonia dramatically reduced its public spending over time in a successful manner, which led to positive and astonishing articles. Specific discursive pattern emerged, as Estonia was characterized as “hardened under communist rule”. This pattern was popular in explaining how the government maintained its legitimacy after draconian cuts. Although a certain goal and a bonus was advertised in exchange for this suffering – namely the fulfilling of Maastricht criteria and joining the eurozone – the Estonian society stayed stabilised and consolidated because it had a collective experience of societal change during the collapse of Soviet Union and transition in 1990-ies. This gave a basis of comparison for suffering and made this crisis much easier to bare, the two papers suggested.

As a conclusion, the research showed that Financial Times as well as The Economist establish Estonia as an implicit part of Europe. It is important to devote energy and attention to mediating news about Estonia. The years of economic crisis and the exhaustion of economic model that fuelled growth in Estonia marked an important shift in the way Estonia was portrayed internationally. While the economic logic had underpinned the Estonian success story during the transition in the 1990-ies, the same logic now created the picture of dangerous and contagious Estonia. Two major international publications consider Estonia as a nation, whose problems are not isolated but matter beyond borders. This means, that the challenge in finding a sustainable model for Estonia’s future development is not only a question for the country itself, but also a detail in the development of Europe.

8. KASUTATUD KIRJANDUS

Aivare, K. *Mutual Stereotypes in Latvia and Estonia*. Magistritöö. Tartu: Tartu University.

Allen, F. & Gale, D. (2000). *Financial Contagion*. Journal of Political Economy, Vol 108 (No 1, 2000), lk 1–33.

Blankenburg, S. & Palma, J. G. (2009). *Introduction: the global financial crisis*. Cambridge Journal of Economics, Vol 33 (Special Issue: The Global Financial Crisis, No 4, 2009). lk 531–538.

Chouliaraki, L. & Fairclough, N. (1999). *Discourse in late modernity: rethinking critical discourse analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press

Crotty, J. (2009). *Structural causes of the global financial crisis: a critical assessment of the 'new financial architecture'*. Cambridge Journal of Economics, Vol 33 (Special Issue: The Global Financial Crisis, No 4, 2009). lk 563–580.

Eesti Päevaleht. (2003). *Chirac sõimas Eestit*. URL (kasutatud mai 2010)
<http://www.epl.ee/artikkel/228116>

Ekecrantz, J. (2000a). *Discourses of Transition*. Media Societies Around the Baltic Sea: Research Program. Stockholm: Södertörns högskola.

Ekecrantz, J. (2000b). *Посткоммунизм и глобальная культура*. Средства массовой информации и современное общество. Peterburi: Санкт-Петербургский государственный университет.

Ekecrantz, J. (2004). *In Other Worlds: Mainstream Imagery of Eastern Neighbors*. K. Riegert (toim.), *News of the Other*. Göteborg: Nordicom, lk 43-69.

Euroopa Komisjon (2010). *Eesti valmis üleminekuks eurole*. URL (kasutatud mai 2010)
http://ec.europa.eu/news/economy/100512_1_et.htm

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

- Hansen, J. & Sorsa, P. (1994). *Estonia: A Shining Star from the Baltics*. C. Michalopoulos & D. G. Tarr (toim.), *Trade in the New Independent States*. Washington, DC: World Bank.
- Huntington, S. (1999). *Tsivilisatsioonide kokkupõrge ja maailmakorra ümberkujunemine*. Tartu: Fontese Kirjastus.
- Ilves, T. H. (2009). *Kes me oleme? Kus me oleme? Rahvuslik identiteet ja vaimne geograafia*. Loeng Turu ülikoolis, 22. aprill.
- Jakubowicz, K. (1995). *Media as Agents of Change*. D. L. Paletz, K. Jakubowicz & P. Novosel (toim.) *Glasnost and After: Media and Change in Central and Eastern Europe*. New Jersey: Hampon Press, lk 19-47.
- Jonson, L. (1998). *Russia and the "near abroad": Concepts and Trends*. B. Hansen, et al (toim.), *The Baltic States in World Politics*. New York: St. Martin's Press, lk 112-132.
- Kaer, K. (2000). *Venemaa välispoliitika "lähivälismaal" geopoliitilise mõtte valguses*. URL (kasutatud märts 2010) <http://www.ut.ee/ABVKeskus/muu/Kaer.doc>
- Kanarik, K., Kruuse, K., Loide, M., Õuemaa, T., Vahtra-Hellat, A. (2009). *Kuidas edudiskursus muutus kriisidiskursuseks*. Rühmatöö aines "Avaliku kommunikatsiooni kriitiline analüüs", käsikiri. Tartu: Tartu Ülikool.
- Kennedy, M. (2002). *Cultural Formations of Post-Communism: Emancipation, Transition, Nation, and War*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Kuus, M. (2007). *Geopolitics reframed: security and identity in Europe's eastern enlargement*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lagerspetz, M. (2009). *Mida on Ida-Euroopal öelda sotsioloogiale? Avalik loeng Åbo Akademi professori kohale asumisel 20. aprillil 2007*. Vikerkaar, nr 1–2 (2009), lk 160-165.
- Lauristin, M. (1997). *Contexts of Transition*. M. Lauristin & P. Vihalemm with K. E. Rosengren & L. Weibull (toim.), *Return to the Western World: Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition*. Tartu: Tartu University Press, lk 25-40.
- Lauristin, M. & P. Vihalemm (1997). *Recent Historical Developments in Estonia: Three Stages of Transition (1987-1997)*. M. Lauristin & P. Vihalemm with K. E. Rosengren & L.

Weibull (toim.), *Return to the Western World: Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition*. Tartu: Tartu University Press, lk 73-126.

Lauristin, M. & P. Vihalemm (2008). *Eesti siirdeaeg tagasivaates: periodiseering ja arengutegurid*. Eesti Vabariik 90, konverentsi kogumik. Pärnu: Haridus- ja Teadusministeerium, lk 97–101.

Lauristin, M. & P. Vihalemm (2009). *The Political Agenda During Different Periods of Estonian Transformation: External and Internal Factors*. Journal of Baltic Studies, Vol 40 (No 1, 2009), lk 1–28.

Lindahl, H. (2000). *European Integration: Popular Sovereignty and a Politics of Boundaries*. European Law Journal, Vol 6 (No 3, 2000), lk 239-256.

Lippmann, W. (2007 [1922]). *Public opinion*. Esitrukk New York: Macmillan, 1922. Santa Monica: BN Publishing.

Lobjakas, A. (2008). *Poliitika lõpp*. Postimees, 28. november.

Lõugas, H. (2006). *Eesti kajastus välismeedias 2004.-2005. aastal Eesti Päevalehe ja Postimehe rubriikide „Teised meist” põhjal*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Lõugas, V. (1996). *Kaali kraatriväljal Phaethonit otsimas*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Masso, A. (2008a). *Constitution of personal social space in a transition society*. Tartu: Tartu University Press.

Masso, A. (2008b). *Differences in personal spatiality in Estonia and Sweden*. European Societies, Vol 10 (No 2, 2008), lk 303-325.

McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Meri, L. (2000). *L'Estonie: l'Europe retrouvée. L'entretien avec L.Meri*. Politique internationale, No 86, (hiver 2000). Paris: Politique internationale.

Meyer, M., Wodak, R. (2009). *Methods for Critical Discourse Analysis*. London: Sage.

Mälk, R. (2004). *Eesti julgeolekupoliitika uus etapp*. Diplomaatia, nr 9 (juuni 2004), lk 2-6.

- Morozov, E. (2009). *Cyber-Scare: The exaggerated fears over digital warfare*. Boston Review, juuli/august 2009, URL (kasutatud aprill 2010) <http://www.bostonreview.net/BR34.4/morozov.php>
- Norkus, Z. (2007). *Why did Estonia Perform Best? The North–South Gap in the Post-socialist Economic Transition of the Baltic States*. Journal of Baltic Studies, Vol 38 (No 1, 2007), lk 21 - 42.
- Orloff, B. (2006). *Eesti pilt Taani suurimas päevalehes*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Piirimäe, H. (1997). *Historical Heritage: The Relations between Estonia and her Nordic Neighbors*. M. Lauristin & P. Vihalemm with K. E. Rosengren & L. Weibull (toim.), Return to the Western World: Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition. Tartu: Tartu University Press, lk 43-72.
- Purju, A. (2010). *Pangad, kriis ja reguleerimine*. Sirp, 12. märts.
- Randel, T. (2008). *CERT Eesti 2007. aasta kokkuvõte*. URL (kasutatud märts 2010) http://www.ria.ee/public/CERT/CERT_2007_aastakokkuvõte.pdf
- Rum, P. (2010). *Ettevõtjate osalemine majanduskriisi teemalises avalikus diskussioonis Postimehe näitel*. Magistritöö, käsikiri. Tartu: Tartu Ülikool.
- Rupnik, J. (1999). *The postcommunist divide*. Journal of Democracy, Vol 10 (No 1, 1999), lk 57–62.
- Rupnik, J. (2006). *The Return of Post-Communism*. URL (kasutatud aprill 2010) <http://www.project-syndicate.org/commentary/rupnik5/English>
- Rupnik, J. (2007a). *Populism in Eastern Central Europe*. URL (kasutatud aprill 2010) <http://www.eurozine.com/articles/2007-09-10-rupnik-en.html>
- Rupnik, J. (2007b). *Jacques Rupnik: tarbijapopulism poliitikas*. Eesti Päevaleht, 27. oktoober.
- Rõivas, P. (2009). *Eesti kajastus välismeedias 2007. ja 2008. aastal välisministeeriumi nädalatuulevaadete põhjal*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Schedler, A. (2001). *Measuring Democratic Consolidation*, Studies in Comparative International Development, Vol 36 (No 1, 2001), lk 66–92.

Schneier, B. (2007). *Schneier on Security*. URL (kasutatud märts 2010)

<http://www.schneier.com/blog/archives/2007/06/cyberwar.html>

Sheehan, M. (1996). *The Balance of Power: History and Theory*. London: Routledge.

Sipilä, K. (2005). *Eesti-pilt Helsingin Sanomates aastatel 1999 ja 2002*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Three Top Economists Agree 2009 Worst Financial Crisis Since Great Depression; Risks Increase if Right Steps are Not Taken. (2009) URL (kasutatud aprill 2010)

<http://www.reuters.com/article/idUS193520+27-Feb-2009+BW20090227>

Trasberg, V. (2009). *Ei dollariseerumisele!*. Eesti Päevaleht, 20. aprill.

Ummelas, O. (1997). *Venemaa "lähivälismaa"-poliitika realistliku jõudude tasakaalu teooria valguses*. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Vaino, K. (2004). *Eesti pilt Rootsi ajalehtedes aastatel 1995-1997 ja 2002-2003*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Vihalemm, P. (1997). *Changing National Spaces in the Baltic Area*. M. Lauristin & P.

Vihalemm with K. E. Rosengren & L. Weibull (toim.), *Return to the Western World: Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition*. Tartu: Tartu University Press, lk 129-162.

Vihalemm, P. (2007). *Changing Spatial Relations in the Baltic Region and the Role of the Media*. *European Societies*, Vol 9 (No 5, 2007), lk 777-796.

Vihalemm, P. (toim.) (2004). *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vissak, T. (2004). *Jooksevkonto defitsiit kui Eesti jätkusuutliku majandusarengu takistaja*. Eesti majanduspoliitilised perspektiivid Euroopa Liidus (majanduspoliitika teaduskonverentside kogumikud), lk 176-184.

Andmeallikad

Bank of Latvia: Exchange Rate Policy. URL (kasutatud aprill 2010)

http://www.bank.lv/eng/main/all/monpolicy/exchange_rate_policy/

Bank of Lithuania: Litas Peg to the Euro. URL (kasutatud aprill 2010)

<http://www.lb.lt/eng/questions.html>

Beyond GDP – International Initiative. URL (kasutatud märts 2010) <http://www.beyond-gdp.eu>.

Business Pundit: 25 Biggest Bank Failures in History. URL (kasutatud mai 2010)

<http://www.businesspundit.com/25-biggest-bank-failures-in-history/>

Central Bank of Iceland. URL (kasutatud aprill 2010)

<http://www.sedlabanki.is/?pageid=552&itemid=a55be3a0-9943-484e-a8de-46d23f17ba25&nextday=4&nextmonth=12>

Economics A–Z: economic terms, topics and jargon. URL (kasutatud märts 2010)

<http://www.economist.com/research/economics>.

Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018. URL (kasutatud aprill 2010)

http://www.valitsus.ee/failid/Eesti_elektrimajanduse_arengukava.pdf

Eesti Päevaleht: arhiiv. URL (kasutatud mai 2010) <http://www.epl.ee/arhiiv>

Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. URL (kasutatud aprill 2010)

<http://www.eki.ee/dict/qs2006/>

Eesti Pank: Eesti majandus liigub tervema arengu suunas. (2008). URL (kasutatud aprill

2010) http://www.eestipank.info/pub/et/press/Press/kommentaariid/Arhiiv/_2008/_206.html

Eesti Pank: Eesti rahasüsteemi üldpõhimõtted. URL (kasutatud aprill 2010)

<http://www.eestipank.ee/pub/et/yldine/pank/rahasysteem/yldalused/yldpohimotted.htm>

Eesti Pank: mis on valuutakomitee. URL (kasutatud aprill 2010)

<http://www.eestipank.ee/pub/et/yldine/pank/rahasysteem/yldalused/2Valuutakomitee.html>

Eesti Pank. URL (kasutatud märts 2010) <http://www.eestipank.info>

Euroopa Liidu Leping (7.02.1992). 92/C 191/01. URL (kasutatud aprill 2010) <http://eur-lex.europa.eu/et/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>

European Commission: Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2004 enlargement. URL (kasutatud aprill 2010) <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=507&langId=en>

Eurostat, General government consolidated gross debt as a percentage of GDP. URL (kasutatud märts 2010) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb090>

Eurostat, Labour productivity per person employed. URL (kasutatud aprill 2010) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb030>

Financial Times: About Us. URL (kasutatud aprill 2010) <http://www.ft.com/aboutus>

Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development. (2009). New York: Palgrave Macmillan.

IMF (2009). *Global Financial Stability Report. Responding to the Financial Crisis and Measuring Systemic Risk, April 2009*. Washington, DC: IMF.

IMF (2010). *Factsheet: Special Drawing Rights*. URL (kasutatud aprill 2010) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/sdr.pdf>

Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava aastani 2015 (15.12.2004), Riigi Teataja I, 23.12.2004, 88, 601. URL (kasutatud aprill 2010) <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=829062>

OECD (2010). *OECD Factbook 2009: Economic, Environmental and Social Statistics*. URL (kasutatud märts 2010) <http://lysander.sourceoecd.org/vl=4222080/cl=13/nw=1/rpsv/factbook2009/>.

Postimees.ee: arhiiv. URL (kasutatud mai 2010) <http://www.postimees.ee/?r=233>

Public health in Estonia 2008: An analysis of public health operations, services and activities. URL (kasutatud aprill 2010)

<http://ee.euro.who.int/Public%20health%20in%20Estonia%20E92578.pdf>

Questions and Answers on the Commission's proposal to revise the EU Emissions Trading System (2008). URL (kasutatud aprill 2010)

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/35&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

Rahandusministeerium: kas euro tuleb?. URL (kasutatud aprill 2010)

<http://www.fin.ee/eeldused-euroga-liitumiseks>

Statistics Lithuania. URL (kasutatud mai 2010) <http://www.stat.gov.lt/en/>

Statistikaamet. URL (kasutatud aprill 2010) <http://www.stat.ee/>

The Economist: About us. URL (kasutatud aprill 2010)

http://www.economist.com/help/DisplayHelp.cfm?folder=663377#About_The_Economist

The Economist: Circulation. URL (kasutatud aprill 2010) <http://ads.economist.com/the-economist/circulation>

Wikipedia: Subprime crisis impact timeline. URL (kasutatud mai 2010)

http://en.wikipedia.org/wiki/Subprime_crisis_impact_timeline

World Bank: Financial Crisis. URL (kasutatud mai 2010)

<http://www.worldbank.org/financialcrisis/>

MÄRKUSED

Jooniste 4.11., 4.16. autoriõigus kuulub The Financial Times Limited-ile. Kasutatud The Financial Times Limited-i loal.

Joonise 4.18. autoriõigus kuulub The Economist Newspaper Limited-ile. Kasutatud The Economist Newspaper Limited-i loal.

Illustrations 4.11. & 4.16. © The Financial Times Limited 2010. Used with the permission of The Financial Times Limited.

Illustration 4.18. © The Economist Newspaper Limited. Used with the permission of The Economist Newspaper Limited.

Käesolevas töös kasutatud kvantitatiivse andmeanalüüsi juures on kasutatud MySQL andmebaasitarkvara.

LISA 1. MAJANDUSKRIIS AJATELJEL

Järgnev tabel on mittetäielik ülevaade majanduskriisiga seonduvatest teatedetest ja sündmustest Eestis, Lätis, Leedus ja maailmas.

Aeg	Eesti	Läti	Leedu	Maailm
kevad 2007				USA-s ilmnevad probleemid <i>subprime</i> -laenuturul, mitmed selle sektori pangad lõpetavad tegevuse
07.03.07	Reitinguagentuur Fitch avaldas eile raporti Baltimaade kohta, hoiatades võimaliku reitingute kukkumise eest seoses majanduse ülekuumenemise märkide ning eurole ülemineku ajagraafikute puudumisega. Pärast mitut kiire kasvu aastat on inflatsioon Eestis, Lätis ja Leedus tõusuteel, tööhõuturg pingestumas, laenukasv kiire, jooksevkonto defitsiiti mõõdetakse kahekohalise numbriga ja välisvõlg kasvab, loetles Fitch probleeme.			
15.05.07	Statistikaameti esialgse hinnangu kohaselt kasvas Eesti majandus 2007. aasta esimeses kvartalis 9,9 protsenti. Kasv oli küll kiire, kuid eelmise aasta teises pooles alguse saanud järk-järgulise alanemise trend jätkus, mis on kooskõlas rahandusministeeriumi ootustega.			
12.06.07			Leedu analüütikud ei usu ülekuumenemist. Leedu analüütikud ei usu, et Leedu majandus võib ülekuumeneda, ehkki reitinguagentuur Standard & Poor's alandas hiljuti Leedu väljavaate stabiilsuse negatiivseks ja hoiatas hädamaandumise eest.	
02.07.07	Standard & Poor's muutis Eesti reitinguväljavaate negatiivseks. Eesti Panga asepresident Andres Sutt: «Reitinguagentuuri tänane otsus rõhutab veelkord Eesti majanduse pehmet maandumist toetava eelarvepoliitika olulisust. Samuti on tähtis, et jätkuks laenukasvu aeglustumine.»			
06.07.07	Finantsriskide hindamise agentuur Fitch Ratings kinnitas Eesti pikaajaliste välisvaluutakohustuste reitingu tasemel A ning Eesti krooni pikaajalise reitingu tasemel A+. Fitchi reitinguaruandes on märgitud, et Eesti seisab silmitsi kasvava inflatsiooni, muutuvate tööturutingimuste, kiire laenukasvu ja ulatusliku jooksevkonto puudujäägiga, samas kui riigi välisvõlg on tõusnud 98 protsendini SKPst, mis on oluliselt kõrgem A-reitinguga riikide mediaanist (56 protsenti).			
30.07.07	Ühispank ennustab halbade laenude arvu kasvu			

aug.07				Puhkeb ülemaailmne krediidikriis, kui selgub, et <i>subprime</i> -laenudega tagatud väärtpapereid leidub üle maailma suurte pankade portfellides
10.08.07		Läti latti painab taas devalveerimishirm. Endiselt kuum majandus ja peatselt ees seisvad Läti Panga presidendi valimised, on taas sütitanud lati devalveerimishirmu.		
10.08.07				Esimest korda pärast 11. septembri 2001 rünnakuid teevad maailma keskpangad (USA Föderaalreserv, Euroopa, Jaapani, Austraalia, Hongkongi jt keskpangad) koordineeritud jõupingutuse pankadevahelise likviidsuse suurendamiseks. Ringlusesse süstitakse üle 200 miljardi dollari.
22.08.07	Rahandusministeerium: kinnisvarakriis tooks tuleval aastal eelarvepuudujäägi. Kui kevadel oli Eesti majanduse suurimaks ohuks tootlikkust jätkuvalt ületav palgakasv, siis nüüd annavad rahandusministeeriumi andmetel märku kinnisvarasektoriga seotud riskid, mille reaalne jõustumine tooks eelarvepuudujäägi. Vastavalt prognoosile on majanduskasv tänavu 8,1 ja 2008. aastal 7,3 protsenti.			
26.09.07	Eesti majandust võib tabada karm tagasilöök. Majanduskasv võib Taani pangandusgrupi analüütikute hinnangul aeglustuda veelgi järsemalt – kui näiteks Läti majandusraskused peaksid arenema kriisiks või süveneks kaubanduskonflikt Venemaaga.			
12.10.07			Eurovolinik hoiatas Leedut majanduse ülekuumenemise eest. Euroopa Komisjoni rahastamisprogrammide koostamise ja eelarve volinik Dalia Grybauskaitė kritiseeris reedel Leedut fiskaldistsipliini mittetäitmise eest ja hoiatas Leedu majandust ülekuumenemise eest.	
01.11.07				USA Föderaalreserv laenab pankadele 41 miljardit dollarit, suurim summa pärast 11. septembri 2001 rünnakuid.
19.11.07	Eesti Panga prognoosi järgi on sujuv kohandumine on jätkuvalt Eesti majanduse keskne stsenaarium. "Kodumaised			

	hinnasurved on pidurdumas ja inflatsioon alaneb mõõdukale tasemele 2009. aastal," ütles Eesti Panga asepresident Andres Sutt. 2008. aastaks Eesti Panga prognoositud 4,5protsendilise majanduskasvuga areneb Eesti majandus endiselt üle kahe korra kiiremini kui eurosooni oma. Keskpanga prognoosi kohaselt hakkab majanduskasv järgmise aasta lõpupoole taas kiirenema.			
26.11.07	Õise vahtkonna kodulehel olev valeinfo tekitab eestivenelaste seas devalveerimispaanika, kroone vahetatakse valuuta vastu.			
08.12.07			Fitch alandas Leedu krediidi reitingu väljavaate negatiivseks. Rahvusvaheline reitinguagentuur Fitch alandas reedel Leedu krediidi reitingu stabiilsest negatiivseks, tuues põhjenduseks inflatsioonisurve ja eurole ülemineku võimaliku edasilükkamise.	
14.12.07	Märten Ross, Eesti Panga asepresident: Lõppeva majandusaasta iseloomustamisel on olulised kaks märksõna – majanduskasv ja inflatsioon. Kui neist esimene on hakanud kahanema, siis teine pööras jälle tõusule, tuues aasta lõpuks kaasa ka väiksema valuutavahetuspaaanika.			
16.12.07		Läti majandus on kuumenenud, kuid kontrolli all. Läti majandusprobleemide kõige silmanähtavamaks ehk pealiskihiks on kiire hinnatõus ning Läti inflatsioon on seetõttu Euroopa Liidu kõrgeim. Kuhugi majanduse sisemiste mehhanismide vahele on peidetud ka jooksevkonto defitsiit – jällegi ELi suurim.		
31.12.07	Postimees valis aasta sõnaks "pehme maandumine"			
03.01.08	Käibemaksu laekus 700 miljoni võrra vähem. Eelmisel aastal laekus 700 miljoni krooni võrra vähem käibemaksu kui riik oma eelarves prognoosis.			
13.02.08	Statistikaamet: 2007. aasta IV kvartali majanduskasv oli viimase kaheksa aasta aeglaseim, 4,5%			
22.02.08				Suurbritannia riigistab panga Northern Rock, mis oli tegutsenud alates 2007. septembrist Suurbritannia keskpanga toel.
16.03.08				Ülemaailmne investeerimispank Bear Sterns kukub kokku ja lõpetab tegevuse.

01.04.08	Eurostati värskete andmete põhjal kasvas Eestis tööpuudus võrreldes eelmise aasta detsembriga 0,8 protsenti, üldiselt aga Euroopa Liidus (EL) tööpuuduse määr langeb.			
03.04.08	Rahandusministeeriumi tänase prognoosi kohaselt kasvab Eesti majandus käesoleval aastal 3,7 protsenti, mis on 1,5 protsendi võrra vähem kui sügisel prognoositud. Majanduskasvu aeglustumisest ning seega eelkõige maksutulude alalaekumisest tingituna võib 2008. aasta eelarve puudujääk ulatuda 3,1 miljardi kroonini. Eestis on kinnisvaraturu aktiivsus märkimisväärselt kahanenud. Sisenõudluse kasv on alanenud oodatust kiiremini. Eesti majanduse kasvutempo on oluliselt aeglustunud, kuid on jätkuvalt pea kaks korda kiirem kui Euroopa Liidu keskmine.			
10.04.08	Kinnisvara ja autode müügi vähenemine lõi eelarvesse augu. Kolme esimese kuuga on riigi rahakotti laekunud oodatust ligi miljard krooni vähem käibemaksutulu, tegevusaladest on suurima tagasilöögi andnud kinnisvara ja automüügi valdkond.			
02.05.08	Eesti majandus jahtub naabritest rutem. Igatahes lubavad Balti riikidele selleks aastaks tehtud prognoosid n-ö parimat Leedule ja halvimat Eestile. Järgmiseks aastaks ennustatakse tugevat jahtumist aga Läti majandusele. Seni pole Lätis olnud aeglustumine nii kiire kui Eestis, sest seal on eksport püsinud tugevamana.			
07.05.08	Valitsusliit avab vargsi võimuleppe. Rahandusminister Ivari Padar käis esmaspäeval valitsuse erakorralisel istungil järgnevate aastate riigi rahaliste võimaluste kohta välja sedavõrd tumeda stsenaariumi, et võimuliidu juhid otsustasid kohe luua töörühma, mis hakkab «šokiarvudega» tegelema. Nn. „krokodillide komisjon“ hakkab tegelema riigieelarve kärpimisega.			
14.05.08	Majanduskasv aeglustus aasta alguses oodatust enam. Statistikaameti esialgse hinnangu kohaselt taandus Eesti majanduskasv 2008. aasta esimeses kvartalis 0,4 protsendini.			
23.05.08	Statistikaameti andmetel ulatus keskmine brutokuupalk 2008. aasta esimeses kvartalis 12 337 kroonini, mis on 19,5 protsenti rohkem kui möödunud aastal samal ajal. Pidurdunud majanduskasvu taustal jätkus palgakasv kiires tempos, mistõttu tasakaalustamatused ja palgasurved tööturul püsivad.			
07.07.08	Kinnisvaratehingute maht vähenes aastaga ligi 60 protsenti. Kuigi alles aprillikuus võis tunduda, et langus on kinnisvara valdkonnas veidi pidurdunud, jätkus see mais ja juunis täie hooga. Kui mai kuus langes kinnisvaratehingute koguväärtus aastatagusega võrreldes 47 protsenti, siis juunikuus juba 57 protsenti.			
11.07.08				Indymac Bank kukub kokku ja riigistatakse. Tegu suuruselt neljanda pangaga USA ajaloos, mis

				on kokku kukkunud.
18.07.08	Majanduse väljavaated Balti riikides halvenevad. Hansabank Markets (HBM) ütleb oma vastavaldatud Baltikumi majanduse ülevaates, et majanduskasvu väljavaated Eestis, Lätis ja Leedus halvenevad, kuna üleilmne hinnatõus hakkab järjest enam mõjutama ka kohalikke tarbijaid.			
24.07.08	Üldine majanduskeskkond paneb Kesk- ja Ida-Euroopa riigid proovile. Eriti Eestis ja Lätis näib pidurdumine toimuvat kiiremini kui oodatud, ning SKP kasvu prognoos on 2008. aastal Eestis 0,1 ja Lätis 2 protsenti. Leedu majandus näib momendil vastupidavam ning majanduskasvuks prognoositakse seal 4,7 protsenti.			
13.08.08	Statistikaameti esialgse hinnangu järgi kasvas sisemajanduse koguprodukt (SKP) teises kvartalis - 1,4%, võrreldes eelmise aasta sama kvartaliga. Negatiivne SKP reaalkasv on peamiselt seletatav sisenõudluse languse, ekspordi vähenemise ning kiirenenud hinnatõusuga.			
sept.08				Maailma suurimad börsid hakkavad järsult langema, languse põhi saabub alles märtsis 2009.
07.09.08				USA valitsus riigistab kinnisvaralaenu tagajad Fannie Mae ja Freddie Mac'i, mis on taganud ligi poole USA 12 triljoni dollarisest kinnisvaralaenu turust.
11.09.08	Aastaga kasvas töötute arv ametliku statistika järgi 45%.			
14.09.08				Ülemaailmne investeerimispank Merril Lynch võetakse üle Bank of America poolt, levivad kartused Lehman Brothersi kokkukukkumisest.
15.09.08				Ülemaailmne finantsteenuste pakkuja Lehman Brothers esitab pankrotiavalduse.
16.09.08				Hiiglaslik kindlustuskorporatsioon AIG saab USA riigilt pankroti vältimiseks laenu 85 miljardit dollarit, millele järgneb peagi veel 37 miljardit dollarit
25.09.08				USA suuruselt kuues pank Washington Mutual riigistatakse pärast seda, kui jaekliendid on tormina pangast välja võtnud 16 miljardi dollari eest hoiuseid.
29.09.08				Belgia, Holland ja Luksemburg päästavad 16 miljardi dollariga Fortis panga.
29.09.08				Islandi valitsus teatab plaanist riigistada Glitnir, üks riigi kolmest suurimast pangast. Enne jõuab pank pankrotti minna.
30.09.08				Prantsusmaa, Belgia ja Luksemburg ostavad 9 miljardi dollariga üles

				Belga-Prantsuse panga Dexia
okt.08				USA finantskriisi mõju avaldub täiel määral Euroopas, hoiustajad võtavad raha välja ja keskpangad ostavad välja raskustes panku.
06.10.08				Islandi peaministri sõnul võivad tohututes võlgades pangad neelata väga kiirelt kogu riigi majanduse, kui neid ei peatata.
07.10.08				Islandi üks riigi kolmest suurimast pangast Landsbanki läheb pankrotti. Panka jääb 400 000 Briti ja Hollandi hoiustaja raha, mille nende riikide valitsused hüvitavad. Suurbritannia ja Holland nõuvad selle eest hiljem Islandilt 4 miljardit eurot.
09.10.08				Islandi üks riigi kolmest suurimast pangast Kaupthing läheb pankrotti.
08.11.08		Läti valitsus omandab 51 protsenti riigi suurima kohalikul kapitalil põhineva Parex banka aktsiate kontrollpakist, ütles laupäeval peetud erakorralise kabinetiistungi järel peaminister Ivars Godmanis. Teine võimalus oluks lasta pank pankrotti.		
13.11.08	Esialgsel hinnangul vähenes Eesti sisemajanduse koguprodukt (SKP) tänavu kolmandas kvartalis eelmise aasta sama kvartaliga võrreldes 3,3 protsenti, teatas statistikaamet.			
15.11.08				Euroala vajus oma ajaloo esimesse retsessiooni, langus jätkub ka järgmisel aastal. Üleilmse finantskriisi käigistuses tõmbub Euroopa majandus kokku. Eile avaldatud Euroopa Komisjoni ametlike andmete kohaselt on euroala ehk 15 eurot kasutava liikmesriigi majanduskasv haihtunud. Ajavahemikul juulist septembrini kahanes majandus 0,2 % ehk sama palju kui teises kvartalis.
20.11.08		Läti taotleb IMF-ilt ja Euroopa Komisjonilt toetusraha.		
30.12.08		Läti sai esimese rahasüsti IMF-ilt, 590 miljonit eurot.		

08.01.09			Leedu IMF-i abi ei vaja. «Me esialgu seda ei kavanda. IMF hindas meie kriisikava heaks, aga kuidas olukord edaspidi kujuneb, ei hakka ma täna prognoosima,» ütles Kubilius ajakirjanikele.	
15.01.09		Meeleavaldusel Riias loobitakse parlamenti kividega, lõhutakse vara, kokkupõrked politseiga.		
16.01.09			Leedu parlamendihoonet ründasid meeleavaldajad, järgnesid kokkupõrked politseiga.	
09.02.09		Läti majandus langes eelmisel aastal 10,5%.		
13.02.09	Eesti majanduslangus oli mullu 3,6 protsenti, kinnitas äsja statistikaamet.			
19.02.09	Riigikogu võttis 61 poolthäälega vastu valitsuse usaldushääletusega seotud kaheksa miljardi krooni suuruse negatiivse lisaeelarve. Lisaeelarve vähendab valitsussektori 2009. aasta puudujääki ligi 8 miljardi krooni võrra.			
20.02.09		Läti peaminister Ivars Godmanis astub tagasi, uueks valitsusjuhiks saab peagi Valdis Dombrovskis.		
31.03.09	Rahandusministeeriumi kevadise majandusprognoosi kohaselt süveneb majanduslangus Eestis möödunud aasta 3,6 protsendilt tänavu 8,5 protsendini.		Leedu majanduskasv oli mullu kokku 3%, majandus langes vaid viimases kvartalis 2,2%.	Maailmapank prognoosib, et sel aastal väheneb globaalne SKT 1,7 protsenti. Tegu oleks ajaloolise majanduslangusega, mis kogu maailma majanduses juhtuks esimest korda pärast Teist maailmasõda.
31.03.09	Riik peatab maksed teise pensionisambasse. Sissemaksed peatatakse 1. maist kaheks aastaks. Sellega jääb inimestele kätte 2 protsenti palgast ja riigikassasse 4 protsenti inimeste sotsiaalmaksust.			
28.04.09			Leedu majandus langes esimeses kvartalis aasta varasemaga võrreldes 12,6 protsenti, teatas riigi statistikaamet.	
11.05.09		Läti majandus kahanes esimeses kvartalis statistikaameti esialgsetel andmetel 18 protsenti.		
13.05.09	Esialgsete andmete kohaselt langes majandus aasta esimeses kvartalis mulluse sama perioodiga võrreldes 15,6 protsenti.			

15.05.09	Kui jaanuaris oli lirimaal ja Slovakkis veidi kõrgem töötuse määr kui Eestis, siis nüüd oleme neist riikidest kahjuks negatiivses mõttes ette jõudnud, olles Eurostati märtsikuiste andmete põhjal Euroopa Liidus neljadal kohal. Kõige kõrgem töötuse määr on Euroopa Liidus Eurostati andmetel Hispaanias (16,1 protsenti), millele järgnevad Läti (15,5 protsenti), Leedu (11,6 protsenti) ja Eesti (9,1 protsenti).			
21.05.09	Senine valitsuskoalitsioon laguneb, Reformierakond ja IRL jätkavad vähemusvalitsusena.			
28.05.09		Rootsi majandusleht: Lätit ootab ees devalveerimine. Täna esikaaneloos kirjutab Rootsi majandusleht Dagens Industri, et devalveerimine Lätis tuleb lähemale ning loeb kinnitavaks märgiks ka Rootsi keskpanga eilse teate, et pank võtab valuutavarude täiendamiseks laenu.		
03.06.09		Rahvusvaluuta devalveerimine oleks radikaalsetest eelarvekärbetest oluliselt ebameeldivam meede, sest vahetuskursi muutus peaks olema 30 protsenti ja hammustaks inimeste sissetulekust kärbetest suurema tüki, lausus Läti peaminister Valdis Dombrovskis. Dombrovskis tunnistas, et on üha ägedamalt devalveerimisjuttude pärast mures, sest need ei tule kasuks ei riigi majandusele ega poliitilisele stabiilsusele.		
05.06.09		Läti peaminister palus paanikakülvajail vaikida. Läti peaminister Valdis Dombrovskis ütles eile parlamendis peetud kõnes, et Läti latti ei devalveerita.		
11.06.09		Moody's: latti tõenäoliselt ei devalveerita. Lähiajal Läti rahvusvaluutat tõenäoliselt ei devalveerita, sest sellest saadav kasu on küsitav, kirjutab reitinguagentuur Moody's Investor Service oma tänases kommentaaris.		
18.06.09	Riigikogu kiitis heaks teise negatiivse lisaeelarve, mis sisaldab endas muuhulgas avaliku sektori palgakärbet ning arvestab täna juba varem parlamendi poolt heaks kiidetud maksutõusude ja kärbetega.			
29.06.09	Eesti Pank soovib tänavu veel üht lisaeelarvet. Keskpanga hinnangul tuleb riigieelarve kulusid kärpida tänava veel 1,5			

	miljardi krooni võrra, vastasel juhul ei mahu Eesti eurokriteeriumitesse.			
01.07.09	Kehtima hakkab uus töölepinguseadus, millega koondamine muutub ettevõtetes senisest lihtsamaks, sest tööandja ei maksa koondamishüvitisi üle ühe kuu palga. Ülejäänud osa tasub töötukassa.			
28.07.09			Leedu majanduslangus oli teises kvartalis eelmise aasta sama ajaga võrreldes 22,4 protsenti, teatas riigi statistikaamet.	
10.08.09		Läti majandus tõmbus teises kvartalis kokku 19,6 protsenti, vahendas LETA Läti statistikaameti teadet.		
12.08.09	Eesti sisemajanduse kogutoodang (SKT) vähenes esialgsel hinnangul II kvartalis eelmise aasta sama ajaga võrreldes 16,6 protsenti.			
02.10.09	Statistikaameti küsitluse andmetel on tõenäoliselt praegu Eestis töötuid umbes 110 000. Töö kaotanute arvu järjepidev kasvamine võib tähendada häda riigieelarvele, sest praegu arvestab riik üsna väikese tööpuuduse kasvuga.			
27.10.09			Leedu majandus langes kolmandas kvartalis eelmise aasta sama ajaga võrreldes 14,3 protsenti, mis on oluliselt parem tulemus kui Danske Marketsi peaanalüütiku Lars Christenseni oodatud 25 protsenti.	
09.11.09		Läti majandus langes aasta kolmandas kvartalis 18,4 protsenti, mis on sügavaim langus Euroopa Liidu liikmesriikide seas.		
12.11.09	Esialgsel hinnangul vähenes Eesti sisemajanduse kogutoodang (SKT) 2009. aasta III kvartalis eelmise aasta sama kvartaliga võrreldes 15,3 protsenti, teatas statistikaamet.			
28.01.10			Leedu statistikaameti teatel langes sisemajanduse koguprodukt 2009. aastal võrreldes 2008. aastaga 15,0 protsenti.	
11.02.10	Esialgsel andmetel langes Eesti majandus IV kvartalis eelmise aasta sama kvartaliga võrreldes 9,4 protsenti. 2009. aastal langes majandus 14 protsenti.			
11.03.10	Sisemajanduse kogutoodang (SKT) vähenes 2009. aastal			

	varasema aastaga võrreldes 14,1 protsenti, teatab statistikaamet.			
12.03.10		Eile väljastatud andmete järgi tõmbus Läti majandus mullu kokku 18 protsenti võrra. Seega on tegemist sügavaima langusega Euroopa Liidus, samuti pole lätlastel pärast Nõukogude Liidust väljaastumist veel kordagi nii halvasti läinud.		

Allikad: BusinessPundit.com, Eesti Pank, Eesti Päevaleht: arhiiv, Kanarik et al (2009), Postimees.ee: arhiiv, Rum (2010), Statistikaamet, Statistics Lithuania, Wikipedia, World Bank: Financial Crisis

LISA 2. LISATABELID.

Tabel 1. Teemavaldkondade osakaal väljaannetes.

Teemavaldkond	Financial Times		The Economist		Artikleid kokku	
	arv	%*	arv	%*	arv	%**
Poliitika	84	34,3	56	56,0	140	40,6
Majandus	133	54,3	31	31,0	164	47,5
Sotsiaalsed probleemid	7	2,9	12	12,0	19	5,5
Kultuur ja identiteet	9	3,7	9	9,0	18	5,2
Keskkond ja energeetika	11	4,5	3	3,0	14	4,1
Muu	45	18,4	18	18,0	63	18,3

* osakaal selles väljaandes ilmunud artiklite koguarvust (Financial Timesi puhul 245 ja The Economisti puhul 100)

** osakaal artiklite koguarvust (345)

Kuna ühe artikli puhul võiks märkida rohkem kui ühe teemavaldkonna, siis pole osakaalude summa 100%.

Tabel 2. Teemade modaalsus.

	Artikli modaalsus				Kokku
Teema	neutraalne	negatiivne	ambivalentne	positiivne	
poliitika					
julgeolek	32	6	11	25	74
eurointegratsioon	26	4	5	14	49
demokraatlik ja stabiilne poliitiline areng	2	3	8	10	23
tööpoliitika	6	5	3	2	16
majandus					
majanduskasv	4	49	33	21	107
rahakriisi ahel	6	37	16	2	61
kursi devalveerimine	4	11	23	4	42
eurole üleminek	3	5	13	5	26
investeeringute vajadus	0	10	10	2	22
sotsiaalsed probleemid					
inimareng	0	2	1	7	10
vähemuste õigused	1	1	3	4	9
kultuur ja identiteet					
kultuurilised	2	2	3	11	18

erinevused					
<i>keskkond ja energeetika</i>					
energeetika	5	0	1	2	8
keskkond	5	0	2	1	8
<i>Muu</i>					
küberareng	13	5	0	6	24

Paksu kirjaga esile tõstetud kõige kaalukam(ad) modaalsus(ed) teemas.